

Warszawski zintegrowany model wsparcia środowiskowego osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną

Modyfikacja modelu wsparcia osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną oparta o wynik ewaluacji i doświadczenia z realizacji projektu „Warszawski zintegrowany model wsparcia środowiskowego osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną – testowanie i wdrażanie modelu” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020

Spis treści

I. Założenia środowiskowego modelu wsparcia osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną	2
II. Zadania realizowane w projekcie „Warszawski zintegrowany model wsparcia środowiskowego osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną – testowanie i wdrażanie”	6
1. Działania PIKONI.....	7
2. Wsparcie rodzin i opiekunów OzNI.....	14
3. Działania w społecznościach lokalnych.....	24
4. Wsparcie w mieszkaniach	34
5. Wsparcie w zatrudnieniu	37
III. Wnioski z realizacji projektu „Warszawski zintegrowany model wsparcia środowiskowego osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną – testowanie i wdrażanie”	39
1. Ogólna ocena form wsparcia	39
2. Ocena pracy specjalistów.....	41
3. Ocena wsparcia w mieszkaniach.....	47
4. Ocena wsparcia w zatrudnieniu	51
5. Ocena działań Organizatora Społeczności Lokalnej.....	52
6. Realizacja zadań po zakończeniu realizacji projektu.....	52
IV. Proponowane działania wraz ze sposobem realizacji	55
1. Organizacja PIKONI	56
2. Praca Asystenta rodziny dorosłych OzNI	58
3. Mieszkania wspomagane	59
4. Wsparcie w zatrudnieniu	60
Podsumowanie	61
Załączniki	62

I. Założenia środowiskowego modelu wsparcia osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną

Środowiskowy model wsparcia osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną powstał w wyniku realizacji I etapu konkursu współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Wiedza Edukacja Rozwój. Projekt został zrealizowany w latach 2016-2017 i zakładał trzy etapy powstawania modelu:

- I. Partycypacyjne opracowanie i przygotowanie do testowania wstępnej wersji modelu przez przedstawicieli odbiorców i użytkowników.
- II. Konsultacje wypracowanego modelu m.in. z użytkownikami wsparcia i lokalnymi instytucjami odpowiedzialnymi za politykę społeczną i opiekę zdrowotną.
- III. Zawiązanie optymalnego partnerstwa zdolnego do przetestowania opracowanego modelu w II etapie konkursu.

W wyniku zatwierdzenia modelu przez Grupę Sterującą został on skierowany do II etapu konkursu – testowania i wdrażania rozwiązań.

Celem testowanego modelu jest koordynacja usług dostępnych na obszarze miasta stołecznego Warszawy i utworzenie systemu wsparcia dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i ich rodzin, który dzięki wykorzystaniu ich zasobów umożliwi im samodzielne życie na miarę ich możliwości i realizację w życiu prywatnym, społecznym i zawodowym.

1. Odbiorcy modelu

Odbiorcami modelu są dorosłe osoby z niepełnosprawnością intelektualną, czyli takie, u których zdiagnozowano upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym lub głębokim (kody F70–F79 Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10), a także osoby z całościowymi zaburzeniami rozwoju (F84) oraz z niepełnosprawnością sprzężoną. Model skierowany jest do osób dorosłych. Jednak planowanie wsparcia i działania informacyjne, kierowane do osób z NI i ich rodzin, zaczynają się przed osiągnięciem przez nie pełnoletniości, dzięki czemu, gdy staną się dorosłe, będą miały możliwość osiągnięcia samodzielności, odpowiedniej do ich zasobów.

Zbiorowość osób z niepełnosprawnością intelektualną podzielona została na dwie grupy:

- 1) osoby dysponujące potencjalnymi możliwościami do samodzielnego funkcjonowania i brania udziału w tworzeniu własnego zabezpieczenia finansowego (przy określonym wsparciu), w zbiorowości tej znajdują się także osoby nieposiadające orzeczenia o niepełnosprawności;
- 2) osoby nieposiadające potencjalnych możliwości – nawet przy pełnym wsparciu – do samodzielnego funkcjonowania.

Adresatami modelu są także bliscy osób z niepełnosprawnością intelektualną i osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju: ich opiekunowie, rodzice, członkowie rodzin i otoczenia.

2. Użytkownicy modelu

Model zakłada kooperację instytucji publicznych i niepublicznych działających na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną i osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju. Użytkownikami modelu są wszystkie podmioty, które działają na rzecz odbiorców, w szczególności:

- 3) biura miasta stołecznego Warszawy (Biura Pomocy i Projektów Społecznych, Edukacji, Polityki Lokalowej, Polityki Zdrowotnej, Centrum Komunikacji Społecznej),
- 4) Urząd Pracy m.st. Warszawy,
- 5) szkoły specjalne,
- 6) poradnie psychologiczno-pedagogiczne,
- 7) ośrodki pomocy społecznej,
- 8) środowiskowe domy samopomocy,
- 9) warsztaty terapii zajęciowej i inne podmioty zajmujące się aktywizacją zawodową osób z niepełnosprawnością intelektualną,
- 10) organizacje pozarządowe.

3. Schemat modelu

Na model wsparcia środowiskowego osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną składają się:

1) **Procedury**, czyli ścieżki postępowania użytkowników modelu, które będą uruchamiane w następujących sytuacjach życiowych osób z niepełnosprawnością intelektualną i osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju:

- › wejścia w dorosłość,
- › utrzymania kompetencji społeczno-zawodowych,
- › pracy z rodziną,
- › mieszkalnictwa,
- › zatrudnienia,
- › zabezpieczenia materialnego.

2) **Standardy**, czyli zasady postępowania, w zakresie:

- › partnerskiej współpracy międzysektorowej na poziomie miejskim,
- › mieszkalnictwa wspomaganego,
- › wzmacniania społeczności lokalnych,
- › wspierania środowiska rodzinnego osób z niepełnosprawnością intelektualną,
- › współpracy pomiędzy pracodawcami zatrudniającymi osoby z niepełnosprawnością intelektualną i środowiskiem pracowniczym,
- › ewaluacji.

3) **Rekomendacje zmian legislacyjnych** w zakresie orzecznictwa, rehabilitacji, mieszkalnictwa oraz prawno-finansowego zabezpieczenia osób z niepełnosprawnością intelektualną (Załącznik nr 1).

4. Nowe elementy w modelu

W modelu znajdują się nowe elementy, dotychczas niestosowane w systemie wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną:

- 1) Zarządzanie informacją – gromadzenie i aktualizowanie oferty na temat wszystkich dostępnych usług na rzecz osób z NI w Warszawie, a także gromadzenie informacji na temat potrzeb osób z NI i ich opiekunów, co w wieloletniej perspektywie pozwoli skutecznie tworzyć politykę wspierania tej grupy.
- 2) Stałe, regularne monitorowanie sytuacji osoby z niepełnosprawnością intelektualną, podejmowanie działań zaradczych w przypadku braku wsparcia lub jego nieadekwatności do potrzeb.

- 3) Wsparcie decyzyjności osób z NI i ich opiekunów w zakresie losów osoby z NI po ukończeniu szkoły, kompleksowe działania informacyjne ułatwiające podjęcie świadomej decyzji w szkołach.
- 4) Poszerzenie składu zespołu ekspertów PIKONI o stanowiska odpowiadające potrzebom osób z NI – psychologa i seksuologa.
- 5) Wprowadzenie stanowiska asystenta rodziny osoby dorosłej z NI (dotychczas asystent rodziny w OPS pracował wyłącznie z rodzinami z dziećmi; rodziny osoby dorosłej z NI były pozbawione tego rodzaju pomocy).
- 6) Poszerzenie oferty dla opiekunów osób z NI o grupy wsparcia i konsultacje indywidualne dla osób z NI w dzielnicach (SOD).
- 7) Zatrudnienie organizatora społeczności lokalnej do pracy na rzecz wybranej grupy odbiorców. W obecnie stosowanej praktyce organizator działa na rzecz całych społeczności, doświadczających wykluczenia na wybranym obszarze terytorialnym, nie jednej grupy.
- 8) Wsparcie w mieszkaniu prywatnym osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Dotychczas wsparcie świadczone było wyłącznie w mieszkaniach pozostających w zasobach lokalowych m.st. Warszawy. Rozwiązanie to poszerzy zakres odbiorców i umożliwi samodzielne mieszkanie we własnych domach osobom z NI.
- 9) Zatrudnienie osób z niepełnosprawnością intelektualną w roli edukatorów i mentorów.
- 10) Zwiększenie dostępności do mieszkań wspomaganych, w tym utworzenie (pierwszego w Warszawie) mieszkania interwencyjno - wytchnieniowego.

5. Obszar wdrażania

Założono wdrażanie modelu w dzielnicach miasta stołecznego Warszawy (w zakresie wsparcia osoby z niepełnosprawnością intelektualną i osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju oraz jej opiekunów, a także pracy ze społecznościami lokalnymi) oraz na poziomie ogólnomiejskim (w zakresie koordynacji systemu wsparcia, wymiany informacji, monitoringu i ewaluacji). Do testowania modelu wybrane zostały cztery dzielnice miasta stołecznego Warszawy: Bemowo, Białołęka, Wilanów, Wola.

II. Zadania realizowane w projekcie „Warszawski zintegrowany model wsparcia środowiskowego osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną – testowanie i wdrażanie”

Celem projektu „Warszawski zintegrowany model wsparcia środowiskowego osób dorosłych – testowanie i wdrażanie” było przetestowanie modelu wsparcia powstałego w wyniku I etapu realizacji projektu.

Przedmiotem działań modelu była koordynacja usług dostępnych na obszarze m.st. Warszawy i utworzenie systemu wsparcia dla OzNI i ich rodzin, który dzięki wykorzystaniu ich zasobów umożliwi im samodzielne życie na miarę ich możliwości i realizację w życiu prywatnym, społecznym i zawodowym. Projekt został skonstruowany zgodnie z celem szczegółowym Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, tak aby przyczynić się do wykorzystania innowacji społecznych wypracowanych w ramach Modelu, do przygotowywania strategii działań i pakietów narzędzi wspomagania różnych etapów dorosłości OzNI i ich rodzin uwzględniając wielopoziomą współpracę.

Wdrożenie Modelu przyczynia się do poprawy jakości życia OzNI poprzez zapewnienie kompleksowego, zindywidualizowanego wsparcia w środowisku lokalnym, zwiększenie dostępności do mieszkań wspomaganych, zwiększenie szans na podjęcie zatrudnienia, wzmocnienie roli najbliższego otoczenia oraz aktywizację ruchów samopomocowych. Projekt był realizowany od grudnia 2019 r. w czterech dzielnicach m.st. Warszawy: Bemowie, Białołęce, Woli i Wilanowie. Partnerami projektu było Stowarzyszenie Otwarte Drzwi (dalej: SOD), które pomaga osobom z niepełnosprawnością intelektualną oraz ich bliskim.

Z projektu skorzystało łącznie 650 osób (348 K i 302 M). 418 uczestników spośród tej grupy to osoby z niepełnosprawnością intelektualną, pozostałe 232 osoby to ich bliscy.

Tabela 1 Zestawienie osiągniętych wskaźników projektu

Wskaźnik	Osiągnięta wartość	Poziom realizacji
Liczba odbiorców Modelu OzNI	418 os. (173K, 245M)	50,98%
Liczba odbiorców, którzy skorzystali z wsparcia specjalistów w PIKONI (OzNI)		

Liczba odbiorców Modelu (otoczenie)	232 os. (175K, 57M)	113,17%
Liczba odbiorców, którzy skorzystali ze wsparcia specjalistów w PIKONI (otoczenie)		
Liczba odbiorców korzystających ze wsparcia Zespołu zawodowego	149 os. (66K, 83M)	149%
Liczba opracowanych Indywidualnych Planów Zabezpieczenia Prawno-Finansowego OzNI (IPZPF)	49 IPZPF	122,50%
Liczba spotkań/wydarzeń z udziałem społeczności lokalnej	290 spotkań	725%
Liczba użytkowników Modelu	37 instytucji	108,82%

1. Działania PIKONI

Punkt Informacyjno-Koordynacyjny dla Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną mieszczący się przy ul. 11 Listopada 15B oraz jego Filia przy pl. Dąbrowskiego 5, powstały na potrzeby realizacji projektu. Do PIKONI, od początku jego funkcjonowania, zgłaszały się nie tylko osoby posiadające orzeczenie o niepełnosprawności intelektualnej i ich rodziny/otoczenie, ale również osoby nieposiadające żadnego orzeczenia, lub posiadające orzeczenie o innym symbolu niż 01-U i 12-C. Najczęściej można było spotkać osoby posiadające orzeczenie świadczące o zaburzeniach natury psychicznej (02-P). Osoby te, często funkcjonowały w obszarze bardzo niskiej normy intelektualnej lub też poniżej tej normy. Większość osób zgłaszających się do PIKONI to opiekunowie osób z niepełnosprawnościami, poszukująca wsparcia dla siebie oraz swoich niepełnosprawnych podopiecznych. Najczęstszym rodzajem potrzebnego wsparcia, było wsparcie psychologiczne. W szczególności rodziny i otoczenie OzNI potrzebowało profesjonalnego wsparcia ze względu na liczne trudności w codziennej opiece nad osobami z niepełnosprawnością intelektualną.

Wiele osób, ze względu na nieposiadanie wymaganego w ramach projektu orzeczenia o niepełnosprawności (01-U, 12-C lub niepełnosprawność sprzężona) oraz braku możliwości powiązania z jedną z czterech testowanych dzielnic, nie mogła zostać zakwalifikowana do projektu, a co za tym idzie, nie mogła zostać objęta wsparciem.

Część osób chcących skorzystać ze wsparcia projektowego, to pełnoletni uczniowie szkół specjalnych, którzy nie posiadali orzeczenia o niepełnosprawności intelektualnej, a jedynie orzeczenie z poradni psychologiczno-pedagogicznych o potrzebie kształcenia specjalnego. Zgodnie z modelem, osoby te, nie spełniały wymogów formalnych w związku z czym nie mogły zostać zakwalifikowane do projektu i objęte wsparciem.

a. Wsparcie psychologiczne

Psychologowie w ramach projektu mieli dwa główne zadania. Jedno to rekrutacja kandydatów do projektu, z czym wiązało się przeprowadzenie wywiadu z kandydatem/rodziną/otoczeniem, zapoznanie z dokumentacją psychologiczną bądź medyczną kandydata, stworzenie opinii psychologicznej dotyczącej ogólnego poziomu funkcjonowania, zbadanie poziomu motywacji do zmiany w zakresie codziennego funkcjonowania, a po przyjęciu do projektu sporządzenie diagnozy oraz indywidualnego planu wsparcia uczestnika uwzględniającego dopasowane do potrzeb narzędzia wsparcia uczestnika i w razie potrzeby jego otoczenia.

Drugim zadaniem psychologów było udzielanie indywidualnego wsparcia psychologicznego uczestnikom projektu oraz ich otoczeniu w zakresie odpowiadającym na potrzeby zainteresowanych.

Potrzeba wsparcia była ogromna, co w dużej mierze wynikało to z panującej w tym czasie pandemii. OzNI to często osoby przewlekle chore, leczone się specjalistycznie, dużo bardziej narażone na zachorowania. Rodzice, rodzina, otoczenie OzNI w większości byli osobami starszymi, często leczącymi się specjalistycznie. Jedną z największych trudności wśród otoczenia OzNI był lęk przed utratą zdrowia i/lub życia i idąca za tym niewiadoma, co stanie się wtedy z niepełnosprawnym intelektualnie podopiecznym. Otoczenie OzNI poszukiwało wsparcia psychologicznego także w zakresie wzmocnienia kompetencji rodzicielskich, wyuczenia przystosowawczych sposobów radzenia sobie ze stresem codziennym w opiece nad niepełnosprawnym podopiecznym, wzmocnienia poczucia sprawczości, skuteczności, własnej wartości. Uczestnicy OzNI najczęściej potrzebowali wsparcia psychologicznego ze względu na odczuwany dyskomfort w sytuacjach społecznych, obawę przed zwiększeniem poziomu samodzielności, niezrozumieniem zachodzących wokół zjawisk i sytuacji społecznych, nieumiejętność rozwiązywania konfliktów w najbliższym otoczeniu (rodzina, koledzy, bliskie relacje).

Tabela 2 Liczba godzin konsultacji psychologicznych w projekcie

	<i>Liczba godzin konsultacji psychologicznych</i>
OzNI	418
Otoczenie OzNI	232
Ogółem	650

b. Specjaliści

Na podstawie danych zebranych w trakcie rekrutacji, z całego wachlarza potrzeb wsparcia specjalistycznego wybrane zostały te, które cieszyły się największym zainteresowaniem. Podjęto współpracę z seksuologiem, prawnikiem, neurologopedą i dietetykiem. Zapisy na konsultacje odbywały się według potrzeb uczestników, często interwencyjnie i w większości przypadków bez ograniczeń co do liczby spotkań.

- konsultacje z radcą prawnym

Najczęściej uczestnicy zwracali się do prawnika z problemami z zakresu prawa rodzinnego, cywilnego, ubezpieczeń społecznych oraz postępowania cywilnego. Udzielane porady często wymagały kilku konsultacji, gdyż problemy miały charakter złożony, wymagały aktywnego uczestnictwa w określonych postępowaniach, składania dokumentów i przygotowywania wniosków. Sporadycznie zdarzały się sprawy z zakresu prawa karnego i prawa pracy.

Większość konsultowanych spraw pozostaje w toku i nadal wymagają zaangażowania uczestników w przyszłości, a także podejmowania przez nich określonych aktywności w prowadzonych postępowaniach, co wiązać się będzie z koniecznością uzyskania stosownego wsparcia prawnego.

Część uczestników nie była zainteresowana współpracą z uwagi na zapewnienie obsługi prawnej poza projektem, jednak Ci, którzy mieli problemy natury prawnej korzystali wielokrotnie z konsultacji. Współpraca była inicjowana przez uczestników, którzy sami dzwoniли w przypadku różnego rodzaju wątpliwości, pojawiających się w ich codziennym funkcjonowaniu.

Forma zdalna zajęć w pełni się sprawdziła, gdyż wielokrotnie uczestnicy potrzebowali doraźnych konsultacji, które nie mogły czekać na wyznaczenie spotkania osobistego. Uczestnicy dysponowali numerem telefonu prawnika, wobec czego w każdej chwili mogli się kontaktować. Przygotowanie pism, odpowiedzi, pozwów czy wniosków również odbywało się w formie zdalnej, zaś w przypadku niektórych uczestników zasadnym było wyznaczenie spotkania osobistego. Rozpoczęte działania z uczestnikami wymagają dalszej współpracy z uwagi na czas trwania poszczególnych postępowań. Zakończenie wsparcia po stosunkowo krótkim czasie może negatywnie oddziaływać na możliwość ochrony praw uczestników w postępowaniach sądowych. Łącznie w trakcie realizacji projektu odbyło się 413 godzin konsultacji prawnych.

Tabela 3 Liczba godzin konsultacji prawnych w podziale na lata

konsultacje	2020r.	2021r.	2022r.	2023r.
prawne	19 h	178 h	176 h	40h

- konsultacje z neurologopedą

Dominującymi problemami z jakimi zgłaszali się uczestnicy były zaburzenia szeroko pojętej komunikacji językowej, trudności artykulacyjnych związanych z wymową określonych głosek oraz problemów z koordynacją oddechowo – artykulacyjną.

Jedna osoba wymagała wsparcia porozumiewania się za pomocą metod alternatywnych oraz jedna osoba wymagała komunikacji wspomagającej podczas wykonywania określonych czynności codziennych. Najczęściej występowały trudności ze słuchowym różnicowaniem głosek opozycyjnych oraz z pamięcią słuchową. Ponadto obserwowano problemy w zakresie procesu czytania i pisanie na różnym poziomie.

Na ogół uczestnicy chętnie współpracowali podczas spotkań z terapeutą. Często w spotkaniu brały udział osoby będące opiekunami, które wspomagały i mobilizowały uczestników do działania.

Niektórzy uczestnicy wymagali wielokrotnego motywowania do podjęcia proponowanych konsultacji. Potem podczas spotkań wyrażali swoje zadowolenie, często opowiadali o swoich przeżyciach i trudnościach.

Wszystkim uczestnikom odpowiadała zdalna forma konsultacji. Nie czuli skrępowania, bardzo otwarcie opowiadali o swoich problemach w różnych sferach życia, oczekiwali na ich rozwiązanie. Zdalna forma spotkań była bardzo korzystna dla obu stron konsultacji, ponieważ każdy mógł rozmawiać w najlepszym dla siebie momencie dnia. Osoby

wspomagające brały czynny udział w rozwijaniu komunikacji i artykulacji, dzięki czemu mogły właściwie utrwalać proponowane ćwiczenia w sytuacjach codziennych. Łącznie w trakcie realizacji projektu odbyło się 450 godzin konsultacji.

Tabela 4 Liczba godzin konsultacji z neurologopedą w podziale na lata

konsultacje	2020r.	2021r.	2022r.	2023r.
neurologopedyczne	-	160 h	240 h	50h

- [konsultacje dietetyczne](#)

Najczęstszymi problemami, z którymi borykali się uczestnicy to nadwaga i otyłość. Pojawiały się także przypadki niedożywienia, zbyt niskiej masy ciała oraz problemy spowodowane chorobami przewodu pokarmowego. Ponadto dużym problemem stały się złe nawyki żywieniowe, wysokie spożycie na co dzień jedzenia o niskiej wartości odżywczej i wysokiej kaloryczności (tzw fast-foody i słodczyce).

Około 80% uczestników chętnie współpracowało, choć nie u wszystkich uczestników udało się wdrożyć zmiany nawyków żywieniowych na dłużej. Zmiany nawyków żywieniowych to proces długotrwały, wdrażany stopniowo. Aby mógł zakończyć się sukcesem bardzo ważna jest współpraca i wsparcie najbliższego otoczenia. Łącznie w trakcie realizacji projektu odbyły się 533 godziny konsultacji.

Tabela 5 Liczba konsultacji dietetycznych w podziale na lata

konsultacje	2020r.	2021r.	2022r.	2023r.
dietetyczne	58 h	175 h	240 h	60h

- [konsultacje seksuologiczne](#)

Główna tematyka z zakresu seksualności dotyczyła tworzenia bezpiecznych związków (jak poznać kogoś wartościowego?, jak nawiązać z nim kontakt?), emocji przeżywanych w ramach bycia w związku (jak zazdrość, lęk o utratę, złość, itp.). Dodatkowym, częstym obszarem pracy była rozmowa dotycząca zrozumienia i przyjęcia, że osoba dorosła z niepełnosprawnością intelektualną ma prawo do zaspokojenia własnych potrzeb seksualnych. Wydaje się, że około połowa uczestników zmagają się z negacją ich seksualności i prawa do jej realizacji przez najbliższych opiekunów. Takie zagadnienie było również eksplorowane podczas konsultacji seksuologicznych. Tematyka seksualności jest w naszym kraju ciągle tematem tabu. Zwłaszcza w przypadku osób z niepełnosprawnością

intelektualną. Konsultacje seksuologiczne realizowane w ramach projektu wzbudziły zainteresowanie wśród opiekunów osób z niepełnosprawnością, jak i u samych uczestników projektu. Podczas pierwszego kontaktu telefonicznego w przypadku niektórych uczestników pojawiał się dystans i negacja potrzeby konsultacji. Dopiero po dłuższej rozmowie, nawiązaniu kontaktu z uczestnikiem okazywało się, że uczestnicy mają obszary problemowe, które chcieli konsultować. Liczba godzin w ramach projektu pozwalała na podtrzymanie kontaktu i przepracowanie problemów, które wymagały np. 3-4 spotkań.

Jedną z trudności, która pojawiła się w przypadku konsultacji seksuologicznych to rozbieżność oczekiwań opiekunów i uczestników wobec możliwych rozwiązań sytuacji z obszaru seksualności. Ze względu na fakt, iż seksualność osób z niepełnosprawnością intelektualną nie jest zaburzona, treści dotyczące edukacji seksualnej są dokładnie takie same jak w przypadku osób w normie intelektualnej. Oczywiście ważny jest sposób przekazania wiedzy, prowadzenia rozmowy, używania terminologii, aby uczestnik zrozumiał co do niego mówimy. Ze względu na infantyлизację seksualności osób z niepełnosprawnością intelektualną i prośbę opiekunów „aby nie mówić o wszystkim”. uczestnikom, trudność stanowiło wyważenie stanowiska pomiędzy etyką zawodową, a lękami opiekunów.

Zdalna forma zajęć stanowiła o większej dyspozycyjności uczestnika. Uwzględniając, że większość uczestników bierze udział na co dzień w Warsztatach Terapii Zajęciowej bądź pracuje, możliwość realizacji konsultacji seksuologicznych poprzez formę zdalną pozwoliła dotrzeć do większej ilości uczestników. W przypadku bezpośredniego kontaktu większość osób deklarowała dostępność dopiero po godzinie 17:00 co uniemożliwiłoby wszystkim zainteresowanym skorzystać z konsultacji. Łącznie w trakcie realizacji projektu odbyło się 449 godzin konsultacji.

Tabela 6 Liczba godzin konsultacji seksuologa w podziale na lata

konsultacje	2020r.	2021r.	2022r.	2023r.
seksuologiczne	16 h	133 h	240 h	60h

Efekty działań specjalistów:

- › Podniesienie jakości życia uczestników.
- › Rozwiązywanie konkretnych problemów, które uniemożliwiały realizowanie podstawowych celów (poprawa stanu zdrowia, poprawa sytuacji socjalnej).
- › Zmniejszenie poczucia lęku i niepewności.
- › Rozwój osobisty.
- › Zwiększenie poziomu wiedzy.

Trudności w PIKONI

Największą trudnością w realizacji zadań projektowych był stan pandemii. Wywołał on ogromną izolację społeczną co znacznie utrudniło realizatorom zaplanowane działania. Zamknięcie szkół oraz placówek wsparcia spowodowało, iż wszystkie spotkania zaplanowane w tych miejscach zostały odwołane. Osoby zaangażowane w realizację projektu włożyły dużo wysiłku, aby w tak trudnym czasie pozyskać uczestników do projektu. W przeważającej większości rozmowy rekrutacyjne odbywały się w formie videokonferencji, jako tej najbezpieczniejszej i najbardziej komfortowej dla obu stron.

Część osób zainteresowanych udziałem w projekcie, nie zdecydowała się na przystąpienie do procesu rekrutacyjnego ze względu na obawę przed dzieleniem się swoimi danymi osobowymi (w szczególności osoby starsze obawiały się wypełniania dokumentacji, bojąc się, że ich dane zostaną wykorzystane w niewłaściwy sposób). Nie wszyscy też spełniali kryterium formalne - posiadanie orzeczenia o stopniu niepełnosprawności.

2. Wsparcie rodzin i opiekunów OzNI

Z punktu widzenia dalszego wdrażania systemu wsparcia dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i ich rodzin istotną kwestią stanowi współpraca pomiędzy instytucjami zaangażowanymi w testowanie modelu.

a. Asystent rodziny dorosłych OzNI

W systemie pomocy społecznej usługa Asystenta rodziny zarezerwowana jest do wspomagania rodziny z dzieckiem. Ze względu na to, że rodziny dorosłych OzNI pozbawione są tej formy pomocy, w dzielnicach objętych projektem powstały nowe stanowiska Asystenta rodziny dorosłych OzNI. Ich praca polegała przede wszystkim na wzmacnianiu członków rodzin w umiejętnościach radzenia sobie z trudnymi zachowaniami OzNI. Dominujące trudności w rodzinach OzNI to przede wszystkim bezrobocie, niskie dochody, choroby somatyczne i psychiczne członków rodziny, trudności komunikacyjne pomiędzy członkami rodziny, podeszły wiek rodzica, choroby starszego rodzica, niskie umiejętności społeczne, wyuczona bezradność, agresja i zaburzenia zachowania, zaniedbania związane ze zdiagnozowaniem i uzyskaniem orzeczeń pozostałych członków rodziny, niewystarczające zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych, brak wystarczających kompetencji społecznych czy niska aktywność społeczno-kulturalna.

Zakres zadań Asystenta rodziny dorosłych OzNI:

- › Pomaga uzyskać informacje o przysługujących rodzinie i OzNI prawach, przywilejach, usługach i możliwościach w każdej ze sfer życiowych.
- › Pomaga we wzmocnieniu kompetencji społecznych, które umożliwią OzNI uczestnictwo w różnych formach życia społecznego i zawodowego.
- › Udziela wsparcia w uzyskaniu należnych rodzinie świadczeń i form pomocy.
- › Indywidualnie wspomaga rodzinę OzNI m.in. w zakresie rozwiązywania problemów socjalnych, psychologicznych i innych.
- › Motywuje członków rodzin OzNI do udziału we wspierających zajęciach grupowych, uzupełniania i podnoszenia kwalifikacji zawodowych, poszukiwania, podejmowania i utrzymania pracy zarobkowej oraz do korzystania z usługi przerwy regeneracyjnej.

Realizacja zadania w Dzielnicy BEMOWO

- › Współpraca z rodzinami realizowana była zarówno poprzez bezpośrednie, osobiste kontakty, jak i systematyczny kontakt telefoniczny.
- › Stymulowanie rozwoju aspiracji autonomicznych u wszystkich OzNI, adekwatnie do ich potrzeb i możliwości.
- › Udzielanie szerszych informacji nt. oferty projektu (w szczególności mieszkań chronionych, usług asystenta osób niepełnosprawnych, pomocy specjalistów), zachęcanie do korzystania z nich.
- › Udzielanie informacji i pomocy w uzyskaniu przysługujących rodzinie i OzNI praw, przywilejów, usług i możliwości w każdej ze sfer życia (najczęściej nt. możliwości uzyskania orzeczenia o stopniu niepełnosprawności, skorzystania z dofinansowania ze Stołecznego Centrum Osób Niepełnosprawnych, ubiegania się o rentę socjalną i świadczenie uzupełniające z ZUS, umówienia na rehabilitację czy wizytę lekarską, pomoc w uzyskaniu bezpłatnych przejazdów MZK, kompletowaniu dokumentów w sprawie uzyskania mieszkania z zasobów komunalnych m.st. Warszawy itp.).
- › Prowadzenie psychoedukacji dla opiekunów OzNI nt. ważności potrzeb opiekuna.
- › Motywacja OzNI do większego angażowania się w obowiązki domowe, naukę obsługi sprzętu domowego, aktywnego spędzania czasu wolnego, aktywności fizycznej, dbania o swoje potrzeby, do przestrzegania zaleceń lekarskich, dietetycznych, przestrzegania zasad bezpieczeństwa w związku z sytuacją epidemiczną.
- › Motywowanie opiekunów i osób z szerszego otoczenia OzNI do aktywnego spędzania czasu wolnego, aktywności fizycznej, do przestrzegania zaleceń lekarskich, dietetycznych, dbania o swój komfort psychiczny, dbania o zdrowie i odporność, wykonywania kontrolnych badań lekarskich, do udziału w grupie wsparcia prowadzonej przez Stowarzyszenie „Otwarte Drzwi”.
- › Motywowanie OzNI i ich otoczenie do uczestnictwa w integracyjnych warsztatach zajęciowych realizowanych w ramach partnerstwa zawartego z OPS przez Bemowskie Stowarzyszenie Niepełnosprawnych Górczewska i Ich Rodzin Oraz Opiekunów „Nie jesteśmy sami”.
- › Współpraca z placówkami działającymi na rzecz OzNI takimi jak: Ośrodek Wsparcia i Rehabilitacji dla Osób Niepełnosprawnych, PIKONI.
- › Prowadzenie indywidualnej psychoedukacji nt. komunikacji interpersonalnej dla OzNI.

Tabela 7 Dane dot. liczby OzNI i ich rodzin, z którymi Asystent rodziny współpracował:

Odbiorca wsparcia	Liczba osób / rodzin
Liczba OzNI, które skorzystały z pomocy Asystenta rodziny	28 osób
Liczba rodzin, która skorzystała ze wsparcia Asystenta rodziny	26 rodzin

Rezultaty działań podejmowanych przez Asystenta rodziny dorosłych OzNI:

- › Utworzenie Klubu Integracyjnego „Coffee Time”.
- › 2 OzNI otrzymały dofinansowanie do zakupu komputera.
- › 1 OzNI skorzystała z oferty mieszkania chronionego.
- › 2 OzNI skorzystały ze specjalistycznej rehabilitacji w warunkach domowych.
- › 1 OzNI i 1 osoba z otoczenia uzyskała orzeczenie o stopniu niepełnosprawności.
- › 1 OzNI złożyła dokumenty w sprawie uzyskania lokalu socjalnego z zasobów m.st. Warszawy.
- › 5 OzNI zwiększyło swoją samodzielność (samodzielne przygotowanie prostych posiłków, robienie zakupów, opłacanie należności za mieszkanie).
- › 25 OzNI poprawiło swoją sprawność fizyczną m.in. poprzez większą ilość spacerów oraz ćwiczeń fizycznych.
- › 16 opiekunów OzNI zwiększyła uwagę na swoje potrzeby.
- › 1 OzNI uzyskała świadczenie uzupełniające 500 plus.
- › 1 OzNI uzyskała dofinansowanie do łóżka rehabilitacyjnego.
- › 1 OzNI wydała swoją książkę autorską.
- › 5 OzNI uzyskało dofinansowanie ze środków PFRON do wyjazdu na turnus rehabilitacyjny.
- › 2 OzNI dzięki prowadzonym treningom budżetowym wzmocniły swoje umiejętności w zakresie dysponowania finansami.
- › 4 OzNI udało się nawiązać współpracę z wolontariuszką.
- › 28 OzNI korzystającym ze wsparcia Asystenta udało się poznać miejsca przyjazne osobom z niepełnosprawnościami.
- › 2 OzNI nawiązały regularny kontakt z lekarzem psychiatrą co skutkowało wdrożeniem odpowiedniego leczenia i poprawą funkcjonowania społecznego.
- › 20 OzNI udało się poprawić swoje życie towarzyskie (wychodzą częściej na zewnątrz i korzystają z różnego rodzaju ofert kulturalnych).

Realizacja zadania w Dzielnicy BIAŁOŁĘKA

- › Podczas spotkań bezpośrednich z klientami, Asystent towarzyszył i wspierał OZNI i ich rodziny w realizowaniu spraw m.in. w: przychodniach, szpitalu, u dentysty, w banku, sklepach, Ośrodku Pomocy Społecznej, na poczcie, u prawnika, psychologa, psychiatry, w Centrum Obsługi Pasażerów, w ZUS, w WCPR złożenie wniosku o dofinansowanie zakupu komputera, w PIKONI oraz podczas spotkań z doradcą zawodowym i trenerem pracy, z dzielnicowym i podczas spotkań u pośrednika pracy i pracodawcy.
- › Asystent rodziny prowadził aktywizację i integrację społeczną poprzez organizowanie spotkań, motywowanie OZNI do udziału w nich i towarzyszeniu podczas wyjazdów z domu do miejsc spotkań społeczności lokalnej znajdujących się w dzielnicy oraz poza nią, m.in. do kawiarni, kina, muzeum, klubu bilardowego, kościoła, teatru, parku, na cmentarz, Stare Miasto, odwiedzin w mieszkaniu treningowym, do pizzerii, na boiska sportowe, do Centrum Handlowego i innych miejsc.
- › Asystent rodziny pomagał również realizować sprawy on-line i telefonicznie m.in. uzyskiwanie wyników badań on-line, realizacja przelewów on-line, kontakt z firmą telekomunikacyjną, bankiem, administracją (dezynsekcja mieszkania), zakupy on-line, wypełnianie wniosku o lokal socjalny.
- › Asystent rodziny OZNI uczestniczył w spotkaniach on-line z uczestnikami projektu oraz z innymi osobami z niepełnosprawnością ze społeczności lokalnej lub z otoczenia uczestników projektu. Asystent również indywidualnie kontaktował się z uczestnikami projektu za pomocą Facebooka i Messengera (aktywizacja technologiczna).
- › Asystent rodziny animował bezpośrednie spotkania towarzyskie OzNI od 2 do 3 osób. Moderował rozmowy i zachęcał do nawiązywania relacji pomiędzy uczestnikami projektu również z poza dzielnicy.

Tabela 8 Dane dot. liczby OzNI i ich rodzin, z którymi Asystent rodziny współpracował :

Odbiorca wsparcia	Liczba osób / rodzin
Liczba OzNI, które skorzystały z pomocy asystenta rodziny	40 OzNI
Liczba rodzin, która skorzystała ze wsparcia asystenta rodziny	39 rodzin

Rezultaty działań podejmowanych przez Asystenta rodziny dorosłych OzNI:

- › Trening kulinarny w domu uczestników (nauka gotowania, przyrządzania prostych potraw, kanapki, obiad itp.). Edukacja zdrowotna: Zdrowe odżywianie, stosowanie diety. Nauka prania w pralce.
- › Trening ekonomiczny (wspólne zakupy: spożywcze, ubraniowe, chemia). Edukacja ekonomiczna: rozsądne gospodarowanie własnymi finansami, analiza cen itp.
- › Trening technologiczny (nauka korzystania z komputera m.in. zakupionego ze środków PEFRON, założenie maila, konta google, nauka nawiązywania połączenia Wi-Fi, opłaty on-line, kontakt i spotkania on-line- Messenger, Skype).
- › Zachęcanie OzNI do działań wolontariackich i do podejmowania pracy (aktywizacja zawodowa). Informuje również o ofercie lokalnego wsparcia. W grudniu 2021 r. zostały przeprowadzone działania wolontariackie uczestników projektu na rzecz innych uczestników projektu -paczki świąteczne.
- › Pomoc rzeczowa od darczyńców dla rodzin uczestniczących w projekcie m.in.: kuchenka gazowa, nowy telefon, sprzęt kuchenny, pieluchy, żywność itp.

Realizacja zadania w Dzielnicy WOLA

- › Asystent wspomagał uczestników w kontaktach z Urzędem Dzielnicy, w tym w szczególności z Wydziałem Spraw Społecznych i Zdrowia oraz Wydziałem Zasobów Lokalowych (pomoc w wypełnianiu i składaniu wniosków),
- › Asystent wspomagał uczestników w kontaktach: ze służbą zdrowia (konsultacje telefoniczne, ustalenie dogodnego terminu operacji i pomoc w wypełnieniu wniosku, pomoc w zapisie do lekarzy specjalistów, towarzyszenie w dojazdach na wizyty lekarskie i w ich trakcie) oraz Zakładem Ubezpieczeń Społecznych oraz Urzędem Skarbowym (pomoc w wypełnianiu i składaniu wniosków, wyjaśnianie zaległych spraw), administracją budynku (wyjaśnianie kwestii wysokości czynszu i zadłużenia); Miejskim Zespołem do spraw Orzekania o Niepełnosprawności (pomoc w wypełnianiu i składaniu wniosków, wyjaśnianie zaległych spraw); PFRON (uzyskanie informacji o przysługujących ulgach klientom i możliwości udziału w aktualnych projektach); Zarządem Transportu Miejskiego (pomoc w wyrobieniu karty miejskiej uprawniającej do bezpłatnych przejazdów środkami transportu publicznego); Caritas (znalezienie miejsca w Zakładzie Opiekuńczo-Lecznicznym i poszukiwanie informacji o innych dostępnych formach pomocy, monitorowanie sytuacji zdrowotnej uczestniczki projektu); Biurem Porad Obywatelskich; sądem (wyjaśnianie kwestii nierozumianych przez klientów, zeznania); bankiem (próba założenia konta dla dziecka); szkołą specjalną (kontakt z psychologiem i wychowawcą, ustalenie planu, działań i cotygodniowych spotkań); Ośrodkiem Wsparcia i Rehabilitacji dla Osób

Niepełnosprawnych (ustalenie dziennej opieki dla klientki); domami pomocy społecznej (uzyskanie informacji na temat miejsca w placówkach); Środowiskowymi Domami Samopomocy oraz Warsztatami Terapii Zajęciowej (lokowanie uczestników w placówkach pobytu dziennego); mieszkaniem chronionym Stowarzyszenia Otwarte Drzwi (ustalenie terminu opieki wytchnieniowej i przebywania klientki w tym mieszkaniu); mieszkaniem chronionym (zorganizowanie miejsca dla klienta w kryzysie bezdomności); Stowarzyszeniem Otwarte Drzwi (doradztwo zawodowe, grupa wsparcia i inne formy wsparcia); kuratorem rodzinnym (ustalenie wspólnej strategii działania służb z korzyścią dla klienta); pracownikami PIKONI (rekrutacja uczestników, omawianie sytuacji klientów i rozważanie najlepszej ścieżki wsparcia, wizyty z klientami u specjalistów: psycholog, doradca zawodowy, grupa wsparcia); ze stowarzyszeniami i fundacjami pomocowymi (Punkt Informacji Zawodowej dla Cudzoziemców (pomoc w uzyskaniu dokumentów do pracy i pozyskania pracy dla obywatelki UE urodzonej w Polsce, mieszkaniem chronionym Fundacji Pomocna Ręka (rozmowa na temat przyjęcia do mieszkania, informacje na temat mieszkania chronionego/ opieki wytchnieniowej i asystenta osoby niepełnosprawnej), Stowarzyszenie SPOZA- pomoc psychologiczna, wsparcie w zakresie szukania pracy).

Tabela 9 Dane dot. liczby OzNI i ich rodzin, z którymi Asystent rodziny współpracował:

Odbiorca wsparcia	Liczba osób / rodzin
Liczba OzNI, które skorzystały z pomocy asystenta rodziny	23 osoby
Liczba rodzin, która skorzystała ze wsparcia asystenta rodziny	23 rodziny

Rezultaty działań podejmowanych przez Asystenta rodziny dorosłych OzNI- nabyte umiejętności uczestników:

- > napisanie pisma do sądu,
- > odbiór dokumentów od byłego pracodawcy,
- > komunikacja z doradcą zawodowym, wspieranie w pisaniu CV,
- > poruszanie się transportem publicznym, nauka wychodzenia z domu,
- > samodzielne robienie zakupów, gospodarowanie pieniędzmi, robienie opłat, składanie wniosków i dokumentów w urzędach.

Realizacja zadania w Dzielnicy WILANÓW

Ze względu na małą liczbę osób objętych wsparciem Asystent głównie monitorował sytuację i udzielał informacji. Asystent pracował również nad tworzeniem Planu Pracy z Rodziną oraz Portretu PSO. Pomagał w kwalifikacji uczestnika projektu do ŚDS oraz pracował nad możliwością skorzystania z pobytu w mieszkaniu wytchnieniowym dla innego uczestnika projektu.

Tabela 10 Dane dot. liczby OzNI i ich rodzin, z którymi Asystent rodziny współpracował:

Odbiorca wsparcia	Liczba osób / rodzin
Liczba OzNI, które skorzystały z pomocy asystenta rodziny	4 osoby
Liczba rodzin, która skorzystała ze wsparcia asystenta rodziny	5 rodzin

Efekty pracy Asystenta rodziny dorosłych OzNI:

- › **Rejonizacja wsparcia.** Uczestnicy projektu, zwłaszcza objęci wsparciem Asystenta rodziny często zgłaszali obawy przed poruszaniem się w większej odległości od miejsca zamieszkania. Ponadto pracownicy znają większość miejsc wsparcia w okolicy, są więc w stanie szybko skierować osoby potrzebujące wsparcia do właściwej placówki, nie poświęcając dodatkowo czasu na wyszukiwanie jej. Znają też pracowników urzędów i instytucji w swojej okolicy, co pozwala im na komfortowe omówienie sytuacji w przyjaznych warunkach. Rejonizacja wpływa również na poprawę jakości pracy (pracownik nie traci czasu na dojazdy, skupia uwagę na potrzebach uczestnika, zapewnia większą ilość czasu na realizację pracy z nim).
- › **Samopomoc.** Włączanie uczestników projektu w działania społeczności lokalnej zaowocowały zawiązaniem nowych przyjaźni oraz rozpoczęciem wolontariatu (otwarcie się, wzrost samooceny). Pracownicy obserwują częste i regularne korzystanie z oferty Klubu przez uczestników projektu.
- › **Deinstytucjonalizacja.** Współpraca z Asystentem rodziny wspiera proces dezinstytucjonalizacji (wizja DPS jest odsunięta w czasie dzięki informowaniu bliskich o istnieniu opieki wytchnieniowej, warsztatów terapii zajęciowej, środowiskowych domów samopomocy itp. oraz zachęcaniu ich do skorzystania z tej formy wsparcia).

- › **Realne wsparcie.** Asystent udziela realnej pomocy (informacje zwrotne pozyskane od Uczestników, kuratorów, pracowników urzędów, lekarzy etc.). Pomoc jest dostosowana do indywidualnych potrzeb uczestników, począwszy od poradnictwa socjalnego i rodzinnego, poprzez towarzyszenie w poprawie sytuacji życiowej (zdrowotnej, zawodowej etc.) a zakończywszy na zwiększeniu samodzielności i wiedzy na temat funkcjonowania w społeczeństwie.
- › **Superwizja** dla pracowników. Udział w superwizji jest realnym wsparciem w wykonywaniu pracy opartej na relacji z klientem. Istotne podczas trwania projektu było zapewnienie pracownikom nie tylko superwizji grupowej, ale także indywidualnej. Narzędzie to przeciwdziała wypaleniu zawodowemu, pomaga w opracowywaniu wsparcia dla odbiorcy oraz zwiększa kompetencje zawodowe pracowników.

b. Asystent ON realizujący wsparcie interwencyjno - wytchnieniowe w formie przerwy regeneracyjnej dla rodzin

Wsparcie miało na celu przejmowanie od członków rodzin czy stałych opiekunów, opieki nad OzNI, na czas niezbędny do zrealizowania przez nich potrzeb i zadań życiowych o różnym charakterze. Do najbardziej preferowanych sposobów świadczenia tej usługi należało zastępstwo rodziców/opiekunów w pomocy OzNI w dotarciu na zajęcia rehabilitacyjne, do placówki, na wybrane formy rekreacji i wypoczynku. Cenione były aktywne zajęcia prowadzone przez asystenta z OzNI o charakterze terapeutycznym, rozwijające poszczególne funkcje poznawcze, emocjonalne i ruchowe. Ponadto, asystent udzielał wsparcia psychiczno-emocjonalnego członkom rodziny/opiekunom i pomocy w rozwiązywaniu problemów OzNI. W kilku przypadkach inspirował do podejmowania przez opiekunów terapii, udziału w grupie wsparcia, leczenia czy reaktywacji wcześniejszych pasji i zainteresowań. Asystent przekazywał informacje i udzielał pomocy formalnej w realizacji różnego rodzaju uprawnień. W tym procesie współpracował z asystentami rodziny, psychologiem/koordynatorem mieszkań, moderatorami grupy wsparcia dla rodziny i dla OzNI, innymi podmiotami/placówkami udzielającymi wsparcia OzNI

i rodzinom. Istotnym aspektem z perspektywy opiekunów była stałość osoby asystenta realizującego usługę. Najczęściej proces budowania relacji pomiędzy asystentem i OzNI/członkiem rodziny/opiekunem, rozpoczynał się na terenie domu rodzinnego/miejsca zamieszkania. Asystent prezentował swoją rolę, cele świadczonej usługi, wymogi formalne projektu. Dbał o to, aby odbiorcy pomocy byli autorami

realizowanych przez niego form aktywności. Zwracał szczególną uwagę na budowanie zaufania do rzetelności i jakości świadczonej pomocy. Z uwagi na to, że forma wsparcia o charakterze wytchnieniowym/interwencyjnym jest stosunkowo "młodą" usługą w systemie środowiskowym bywało, że opiekunowie początkowo traktowali ją z nieufnością, brakowało im samorządnej koncepcji, jak mogliby wykorzystać wolny czas, nie tylko na inne obowiązki. Zdecydowana większość korzystających jest zainteresowana jak najczęstszym korzystaniem z usługi, zwłaszcza w zakresie pomocy w dotarciu OzNI do placówki i z powrotem. Podczas testowania Modelu udzielono wsparcia 120 osobom.

Trudności w realizacji:

- › organizowanie wsparcia w okresie pandemii Covid-19. Rodzice/opiekunowie OzNI, biorąc pod uwagę dosyć duże ryzyko zarażenia koronawirusem, w okresie nasilenia pandemii często rezygnowali z umówionych wcześniej spotkań z asystentem lub nie umawiali kolejnych. Większość placówek nie działało w tym okresie, więc priorytetowa na ogół sprawa dojazdu na rehabilitację, stała się nieaktualna.
- › duża rotacja pracowników realizujących zadanie. Asystenci OzNI, głównie z uwagi na pierwotnie zakładaną formę zatrudnienia w projekcie (umowa zlecenie) rezygnowali ze stanowiska. Problem został rozwiązany poprzez zmianę formy zatrudnienia (od lipca 2022r.) z umowy zlecenia na umowę o pracę.
- › godziny zapotrzebowania odbiorców zadania na wsparcia interwencyjno-wytchnieniowe często się nakładały. Zdecydowanie największe zapotrzebowanie obserwowano w godzinach porannych oraz wczesnopopołudniowych - czyli w godzinach dojazdów OzNI z miejsca zamieszkania do ośrodków wsparcia i z powrotem.

c. Wsparcie rodzin i opiekunów OzNI – grupy wsparcia

Wsparcie rodzin jest ważnym elementem deinstytucjonalizacji opieki nad OzNI. Stworzenie w domu atmosfery pozwalającej na samodzielność jest kluczowym warunkiem skuteczności wsparcia. Jednak na etapie testowania modelu z tej oferty wsparcia skorzystało najmniej odbiorców. Prawdopodobne przyczyny niskiego zainteresowania tą formą wsparcia to:

- › okres zagrożenia epidemiologicznego oraz związane z nim trudności, tj. brak możliwości prowadzenia zajęć stacjonarnych, brak posiadanego sprzętu komputerowego umożliwiającego skorzystanie z zajęć w formie online, brak możliwości zapewnienia opieki OzNI w czasie korzystania z zajęć w formie online, strach przed możliwością zachorowania i komplikacji zdrowotnych z tego wynikających w momencie korzystania z zajęć w formie stacjonarnej;
- › trudna sytuacja osobista uniemożliwiająca skorzystania z grupy wsparcia;
- › brak zainteresowania czy gotowości odbiorców do skorzystania z tej formy wsparcia, jak się wydaje z niskiego zaufania do skuteczności tego instrumentu.

Na podstawie kwestionariusza oceny zaangażowania osób, które wzięły udział w grupach wsparcia można wskazać pozytywny wpływ projektu na tę grupę odbiorców. U osób uczestniczących w grupach wsparcia dla rodzin spadło poczucie obciążenia, w czterech skalach: napięcia, martwienia się, nadzoru i nakłaniania, motywowania bliskich OzNI do dbania o zdrowie i podejmowania codziennych aktywności.

Efekty działań

- › Zmniejszenie poczucia osamotnienia w sytuacji choroby bliskich, zwiększenie poczucia bezpieczeństwa.
- › Poprawa samooceny uczestników.
- › Zmniejszenie obciążenia psychicznego.
- › Podniesienie motywacji do podejmowania działań w celu poprawy jakości życia własnego i bliskich.
- › Usprawnienie komunikacji wewnątrz rodzin.
- › Zrozumienie, akceptacja własnych emocji i potrzeb.
- › Rozwiązywanie problemów natury prawnej i formalnej związanych z opieką, a także uzyskiwaniem orzeczeń o niepełnosprawności.

3. Działania w społecznościach lokalnych

Proces organizowania społeczności lokalnej nastawiony jest na zmianę rzeczywistości społecznej, bazuje na aktywności mieszkańców oraz wykorzystaniu potencjału grup, instytucji i organizacji. W dłuższej perspektywie czasowej stanowi długofalowy proces upodmiotowienia ludzi jako członków konkretnej wspólnoty terytorialnej, tworzenia i umacniania sieci współpracy i lokalnych struktur, które na stałe będą wspierały rozwój lokalny i wpływały na polepszenie jakości życia oraz wyrównanie szans grup defaworyzowanych.

a. Organizator społeczności lokalnych

Integrację OzNI oraz ich rodzin ze społecznościami lokalnymi wspiera organizator społeczności lokalnej zatrudniony przy ośrodkach pomocy społecznej w dzielnicach. Do zadań tej osoby należy włączanie podmiotów publicznych i niepublicznych do działań na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną i ich otoczenia w dzielnicach, organizowanie dzielnicowych partnerstw międzyresortowych, animowanie ruchu samopomocowego osób z niepełnosprawnością intelektualną w dzielnicach, prowadzenie działań informacyjnych i kampanii społecznych na temat niepełnosprawności intelektualnej.

Zadania Organizatora Społeczności lokalnej:

- › Animuje działania na rzecz OzNI m.in. w postaci wolontariatu i działań w sąsiedztwie, ruchu samopomocowego OzNI oraz zachęca OzNI i ich bliskich do podejmowania działań na własną rzecz.
- › Organizuje i prowadzi szkolenia.
- › Współpracuje z aktywnymi OzNI, m.in. występującymi w roli edukatorów.
- › Organizuje i prowadzi we współpracy z edukatorami OzNI spotkania antydyskryminacyjne ze szczególnym uwzględnieniem wykluczenia ze względu na niepełnosprawność intelektualną.
- › Prowadzi kampanie społeczne i działania informacyjne nt. niepełnosprawności intelektualnej i dostępnego wsparcia w dzielnicach.
- › Współpracuje z PIKONI, punktami aktywności lokalnej, Środowiskowymi Domami Samopomocy, Warsztatami Terapii Zajęciowej, ośrodkami wsparcia, placówkami edukacyjnymi.

Realizacja zadania w Dzielnicy BEMOWO- OSL:

- › OSL nawiązał kontakty z przedstawicielami 41 publicznych i niepublicznych podmiotów działających na rzecz mieszkańców Dzielnicy Bemowo (w tym OzNI i osób z ich otoczenia).
- › Doprowadził do zawarcia 11 partnerstw dot. współpracy w projekcie z: Biblioteką Publiczną w Dzielnicy Bemowo m.st. Warszawy, Stowarzyszeniem „Boris”, Bemowskim Centrum Kultury, Bemowskim Stowarzyszeniem Niepełnosprawnych Górczewska i ich Rodzin oraz Opiekunów „Nie jesteśmy sami”, Samodzielnym Zespołem Publicznych Zakładów Lecznictwa Otwartego Warszawa Bemowo-Włochy, Fundacją „Wsparcie i Praca Osób Niepełnosprawnych”, Spółdzielnią Mieszkaniową „Rozłogi”, Fundacją „Aktywizacja”, Szkołą Podstawową z Oddziałami Integracyjnymi Nr 301 im. Janusza Korczaka w Zespole Szkolno-Przedszkolnym Nr 2, Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną Nr 20 i z Przychodnią Ortopedyczno-Rehabilitacyjną działającą w ramach Warszawskich Zakładów Sprzętu Ortopedycznego.
- › OSL współpracował z Koordynatorem ds. wolontariatu OPS Dzielnicy Bemowo w zakresie pozyskiwania wolontariuszy chętnych do wspierania działań w projekcie oraz w ramach organizacji szkolenia z udziałem edukatorów – OzNI i trenera ze Stowarzyszenia „Otwarte Drzwi” adresowanego do wolontariuszy współpracujących z OPS Dzielnicy Bemowo.
- › W trakcie trwania projektu zawarto 2 porozumienia o wykonywaniu świadczeń wolontarystycznych w projekcie na rzecz środowiska dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną z osobami zamieszkującymi na terenie Dzielnicy Bemowo.
- › OSL współpracował z 3 (w tym z 1 osobą świadczącą wsparcie na rzecz mieszkańców Bemowa poza projektem) wolontariuszami wspierającymi działania o charakterze grupowym i indywidualnym, realizowane na rzecz środowiska osób z niepełnosprawnością intelektualną.
- › We współpracy z Asystentem rodziny OSL zachęcał OzNI do podejmowania wspólnych aktywności z pozostałymi uczestnikami projektu.
- › We współpracy z przedstawicielami Stowarzyszenia „Otwarte Drzwi” i edukatorami – OzNI zorganizował 13 szkoleń i spotkań dla: pracowników Biblioteki Publicznej w Dzielnicy Bemowo m.st. Warszawy, pracowników Ośrodka Pomocy Społecznej Dzielnicy Bemowo m.st. Warszawy, mieszkańców Dzielnicy Bemowo (2 spotkania zrealizowane w formule online we współpracy partnerskiej z Biblioteką Publiczną w Dzielnicy Bemowo m.st. Warszawy i Bemowskim Centrum Kultury), pracowników Samodzielnego Zespołu

Publicznych Zakładów Lecznictwa Otwartego Warszawa Bemowo-Włochy, wolontariuszy współpracujących z OPS Dzielnicy Bemowo, uczniów klasy VII Szkoły Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi Nr 301 im. Janusza Korczaka w Zespole Szkolno-Przedszkolnym Nr 2.

- › We współpracy z Asystentem rodziny, Koordynatorem ds. społeczności lokalnej, pracownikami Ośrodka Wsparcia i Rehabilitacji dla Osób Niepełnosprawnych, pracownikami Działu Wsparcia Seniorów i Osób z Niepełnosprawnych oraz podmiotów działających na terenie Dzielnicy Bemowo i m.st. Warszawy OSŁ współorganizował 4 integracyjne wydarzenia otwarte adresowane do mieszkańców Bemowa (w tym do OzNI i osób z ich otoczenia): „Piknik Konsultacyjno-Integracyjny” (9.07.2021 r.), „Dzień ziemniaka” (14.09.2021 r.), „Osiedlowa Gwiazdka Sąsiedzka” (14.12.2021 r.), „Bemowo na sportowo” (28.06.2022 r.).
- › We współpracy z Asystentem rodziny OzNI, przedstawicielami podmiotów działających na terenie Dzielnicy Bemowo i m.st. Warszawy, koordynatorem Klubu „Tęczowy uśmiech” w OWIRONie oraz z wolontariuszkami wspierającymi działania realizowane w ramach projektu, przygotował koncepcję i harmonogram oraz zrealizował zajęcia klubu integracyjnego dla OzNI i osób z ich otoczenia zamieszkujących na terenie Bemowa.
- › W partnerstwie z Bemowskim Stowarzyszeniem Niepełnosprawnych Górczewska i ich Rodzin oraz Opiekunów „Nie jesteśmy sami” OSŁ współorganizował integracyjne warsztaty zajęciowe adresowane do osób z niepełnosprawnościami (w tym OzNI) i osób z ich otoczenia.
- › OSŁ rozpowszechniał poprzez portal Facebook materiały promocyjne i informacyjne o Projekcie oraz o działaniach podejmowanych w ramach projektu, a także o formach wsparcia dostępnych w OPS (fanpage OPS Dzielnicy Bemowo, grupy gromadzące mieszkańców Bemowa).
- › Prowadził działania informacyjne i kampanię społeczną w dzielnicy i na terenie m.st. Warszawy na temat niepełnosprawności intelektualnej i dostępnego wsparcia (w szczególności poprzez przekazywanie materiałów i informacji nt. projektu poszczególnym podmiotom nt. realizowanych lokalnie działań, udostępnianie materiałów i informacji nt. projektu w siedzibie OPS Dzielnicy Bemowo, publikowanie informacji o realizowanych działaniach za pośrednictwem portalu Facebook).
- › Zrealizował kampanię informacyjną nt. projektu, dostępnych w jego ramach form wsparcia dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i osób z ich otoczenia oraz nt. możliwości nawiązania współpracy wolontariackiej na rzecz środowiska OzNI, adresowaną do mieszkańców Dzielnicy Bemowo m.st. Warszawy.

Kampania była realizowana w szczególności we współpracy z: Biblioteką Publiczną Dzielnicy Bemowo m.st. Warszawy, Bemowskim Centrum Kultury, Samodzielnym Zespołem Publicznych Zakładów Lecznictwa Otwartej Warszawa Bemowo-Włochy, Spółdzielniami Mieszkaniowymi „Lazurowa” i „Rozłogi”.

- › OSI nawiązał kontakt i stworzył (we współpracy z OzNI, przedstawicielami OWIRON i Stowarzyszenia „Otwarte Drzwi”) koncepcję nagrania przygotowanego przez Lokalną Telewizję „Górczewska” z okazji „Dnia Godności Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną”.
- › We współpracy z Asystentem Rodziny OzNI nawiązał współpracę i udzielił wywiadu dla Niezależnego Magazynu Studenckiego „Magiel” nt. m.in. założeń projektu, dostępnej w jego ramach oferty wsparcia dla OzNI i ich bliskich, realizowanych działaniach, możliwości współpracy w formie wolontariatu oraz informacji związanych z rekrutacją. Czasopismo dostępne jest w nakładzie 7.000 tysięcy egzemplarzy dla studentów i pracowników warszawskich wyższych uczelni (w tym m.in. SGH i Uniwersytetu Warszawskiego) oraz w Internecie.
- › W ramach partnerstwa z Bemowskim Centrum Kultury OSI nawiązał kontakt z Lokalnym Radio Bemowo FM w celu przekazania za jego pośrednictwem mieszkańcom Dzielnicy Bemowo i m.st. Warszawy informacji nt. projektu oraz możliwości nawiązania współpracy wolontariackiej.
- › Przygotował od strony technicznej 10 spotkań „Grupy wsparcia dla rodziców/opiekunów osób z niepełnosprawnością intelektualną (spotkania prowadzone przez Stowarzyszenie „Otwarte Drzwi” w siedzibie OPS).
- › Przygotował od strony organizacyjnej szkolenie dot. metody Kręgów Wsparcia dla pracowników OPS Dzielnicy Bemowo zrealizowane w partnerstwie ze Stowarzyszeniem „BORIS”.
- › Przygotował 73 spotkania, w tym Klub Integracyjny „Coffee Time” dla OzNI i ich otoczenia z terenu Bemowa – 50 spotkań w których uczestniczyło 55 osób (w tym 27 OzNI i 28 osób z ich otoczenia); „Integracyjny warsztat zajęciowy dla osób z niepełnosprawnościami” zrealizowany w partnerstwie z Bemowskim Stowarzyszeniem Niepełnosprawnych Górczewska i ich Rodzin oraz Opiekunów „Nie jesteśmy sami” – 19 spotkań, w których uczestniczyło 39 osób (w tym 12 OzNI i 27 osób z ich otoczenia); „Piknik Konsultacyjno-Integracyjny” – 250 osób; Piknik Integracyjny „Dzień Ziemiaka” – 200 osób; Otwarte wydarzenie integracyjne pn. „Osiedlowa Gwiazdka Sąsiedzka” (ok. 150 osób, w tym 70 OzNI i osób z ich otoczenia); Otwarte wydarzenie sportowo-integracyjne pn. „Bemowo na sportowo” (ok. 50 osób – OzNI i osób z ich otoczenia).

Rezultaty pracy Organizatora Społeczności lokalnej:

- › Większa integracja OzNI ze społecznością lokalną i przeciwdziałanie ich izolacji społecznej, a jednocześnie promowanie wizerunku OzNI, jako pełnoprawnych uczestników życia społecznego poprzez podejmowane w ramach projektu inicjatywy (w szczególności współtworzenie koncepcji i współrealizacja spotkań Klubu Integracyjnego „Coffee Time”, współpraca przy organizacji integracyjnych warsztatów zajęciowych dla osób z niepełnosprawnościami oraz współpraca przy organizacji 4 integracyjnych wydarzeń otwartych dla mieszkańców Dzielnicy Bemowo).
- › Większa integracja OzNI i osób z ich rodzin w ich środowisku, co sprzyja nawiązywaniu przez te osoby wspierających relacji oraz buduje poczucie sprawstwa.
- › Usystematyzowanie wiedzy nt. zasobów i potrzeb Dzielnicy Bemowo w odniesieniu do środowiska OzNI.
- › Zbudowanie sieci organizacji i instytucji zaangażowanych w działania na rzecz OzNI. łącznie nawiązano kontakt i zaproszono do wspólnych działań przedstawicieli 41 podmiotów publicznych i niepublicznych działających na rzecz mieszkańców Bemowa. Wskutek tego przedstawiciele 20 podmiotów włączyli się do współpracy na rzecz środowiska OzNI, a przedstawiciele 11 podmiotów zdecydowali się na podpisanie listów intencyjnych dot. partnerstwa w ramach projektu. Pomogło to rozwinąć ofertę wsparcia aktywności społecznej przez OzNI i osoby z ich otoczenia (z uwzględnieniem ich indywidualnych potrzeb i możliwości).
- › Wzrost wiedzy i świadomości nt. funkcjonowania OzNI wśród osób reprezentujących różne środowiska społeczne i zawodowe poprzez udział w organizowanych przez OSŁ szkoleniach z udziałem edukatorów – OzNI i trenerów ze Stowarzyszenia „Otwarte Drzwi”.
- › Większa wiedzy nt. form wsparcia dostępnych dla OzNI i osób z ich rodzin oraz do wzrostu świadomości nt. sposobu funkcjonowania, możliwości i potrzeb tych osób wśród mieszkańców Dzielnicy Bemowo i m.st. Warszawy. W sposób szczególny przyczyniło się do tego przekazywanie przez OSŁ informacji na ten temat w sposób bezpośredni (osobisty kontakt z przedstawicielami społeczności lokalnej) oraz pośredni (z wykorzystaniem różnego rodzaju nośników i w ramach nawiązywanych partnerstw).
- › Większa wiedza mieszkańców Dzielnicy Bemowo nt. sposobu funkcjonowania, potrzeb i możliwości OzNI oraz ich większej aktywności na rzecz środowiska OzNI.
- › Wzrost wiedzy pracowników OPS Dzielnicy Bemowo m.st. Warszawy nt. innowacyjnych form wsparcia i rozwoju OzNI zgodnie z metodą budowania Kręgów Wsparcia, poprzez współpracę ze Stowarzyszeniem „Boris” w ramach

organizowanych spotkań i szkoleń włączających pracowników Ośrodka Wsparcia i Rehabilitacji dla Osób Niepełnosprawnych.

Realizacja zadania w Dzielnicy BIAŁOŁĘKA – OSL:

- › W ramach zadań wykonywanych przez OSL organizowano spotkania ze społecznością lokalną. Spotkania te były zarówno w formie indywidualnej, grupowej oraz w formie on-line. Planowane wyjścia i spotkania realizowane były z otwartością na potrzeby, możliwości oraz potrzeby osób w nich uczestniczących przy jednoczesnym braniu pod uwagę ich poczucia bezpieczeństwa oraz komfortu.
- › OSL zorganizował: 9 wyjść do kina Cinema City w Galerii Północnej, kina Elektronik; 2 wyjścia do teatru „Komedia” i 2 do teatru „Roma”; 3 wyjścia do muzeum Sztuki Nowoczesnej, Legii i Powstania Warszawskiego.
- › W ramach działań integracyjnych odbyły się spacerunki po Łazienkach; Starym Mieście; Bulwarach Wiślanych oraz spotkania integracyjne w Klubie Bilardowym; pizzerii; kawiarni; tężni.
- › OSL organizował wycieczkę rowerową Wałami Wiślanymi do Jabłonnej; warsztaty Teatralne; spotkania w Parku Henrykowskim oraz integracyjny Specjalny Bieg Zająca we współpracy z Fundacją Active Life.
- › OSL organizował spotkania Wigilijne; Wielkanocne oraz spotkania integracyjne w Domu Treningowym a także pikniki otwarte dla społeczności lokalnej.
- › W czasie trwania izolacji spowodowanej pandemią COVID-19 zostały przeprowadzone zajęcia dla mniejszej grupy OzNI w ośrodku CAL „Palcem po Mapie”.
- › OSL nawiązywał kontakt on-line poprzez Messengera pod nazwą „Wtorkowa grupa wsparcia” - łączenie zajęć stacjonarnych z on-line przez co zachowany był kontakt z większą grupą uczestników.
- › W tym szczególnym trudnym czasie w tą formę kontaktu zaangażowanych była duża grupa. Razem przeprowadzono 24 spotkania on-line.
- › Wspólnie z asystentem rodziny został przeprowadzony w domu uczestnika trening społeczny.
- › W okresie od maja 2021- czerwca 2022 przeprowadzono - 90 wyjść i spotkań integracyjnych w których łącznie wzięło udział 768 osób.
- › W ramach integracji środowiskowej zorganizowano spotkania z edukatorami SOD. Na przestrzeni dwóch lat udało się podjąć współdziałanie dotyczące udziału w spotkaniu on-line z edukatorami SOD z takimi podmiotami jak: OPS, Biblioteki Publiczne, Urząd Dzielnicy Białołęka, Placówki Oświatowe – Szkoły Integracyjne, Szkoły Specjalne, Przedszkola, Szkoły Wyższe, WCPR, Areszt Śledczy, Dom Samotnej Matki, Dom Dziecka, WTZ oraz osoby ze społeczności lokalnej.

- › Razem przeprowadzono 9 spotkań z Edukatorami z SOD w których wzięło udział 83 uczestników.
- › Podpisano porozumienia z „Fundacją Zdrowie jest Najważniejsze” i „Fundacją dla Nich”

Realizacja zadania w Dzielnicy WOLA - OSL

- › We wszystkich działaniach inicjowanych lub współorganizowanych przez Organizatorki wzięło udział około 1503 osób.
- › Zorganizowano lub współorganizowano 36 wydarzeń, w których wzięło udział około 1260 osób.
- › Od lipca 2021 roku rozszerzono ofertę Klubu Pod Daszkiem (od sierpnia 2022 r. funkcjonujący pod nazwą "Wolę tu być"). W sumie w zajęciach Klubu wzięły udział 53 osoby, w większości są to mieszkańcy Dzielnicy Wola, uczestnicy projektu oraz ich otoczenie.
- › Nawiązano 5 partnerstw (liczba podpisanych porozumień to 5 – FISE, Wolskie Centrum Kultury, „Fundacja Hereditas”, „Przepis na Muranów”, „Stowarzyszenie Otwarte Drzwi”).

W trakcie pracy OSL skupiał się również na:

- › Prowadzeniu profilu na Facebook „OSL na Woli” (ponad 300 osób obserwujących).
- › Stworzeniu bazy podmiotów zajmujących się OzNI – potencjalnych partnerów do współpracy (oferty oświatowe, medyczne, pomocowe).
- › Poszukiwaniu informacji dotyczących warszawskich atrakcji i działań dostosowanych do potrzeb OzNI.
- › Zachęcaniu uczestników projektu do spróbowania swoich sił w wolontariacie (2 podpisane umowy wolontariackie).
- › Rozpoznawaniu potrzeb środowiska lokalnego (spotkania z rodzinami, sąsiadami, przyjaciółmi uczestników projektu, pytania o potrzeby oraz rozmowy o sposobach ich realizacji).
- › Integrowaniu uczestników projektu ze społecznością lokalną (włączanie ich w duże wydarzenia oraz zachęcanie do uczestnictwa w spotkaniach Klubu).
- › Zwiększaniu kompetencji społecznych uczestników, modelując i kształtując zachowania społecznie akceptowalne w miejscach takich jak muzea, kina, restauracje, obiekty sportowe i rekreacyjne, ogrody).
- › Uczenie korzystania z różnych form komunikacji online dzięki szkoleniom, spotkaniom ze specjalistami, webinarom itp.
- › Przyzwyczajanie uczestników do poruszania się komunikacją publiczną w obrębie miasta i w jego bezpośrednich okolicach w ramach krótkich wycieczek oraz nauka korzystania z aplikacji z GPS

Realizacja zadania w Dzielnicy WILANÓW - OSL

Działania podejmowane przez organizatora społeczności lokalnej skupiły się głównie na realizacji celu: „Uwrażliwienie społeczności lokalnej na potrzeby osób z niepełnosprawnością intelektualną, promocja pozytywnego wizerunku OzNI. Przedstawienie miejsc uzyskania pomocy oraz miejsc przyjaznych dla OzNI” oraz na pozyskaniu partnerów, podpisaniu porozumień i na przeprowadzeniu szkoleń.

W związku z powyższym postanowiono wykorzystać możliwości pośredniego dotarcia do społeczności lokalnej. Zastosowanie przekazu wizualnego poprzez pokazanie dwóch wystaw okazało się dobrym rozwiązaniem. Obie wystawy cieszyły się zainteresowaniem a informacje o odbiorze u osób je odwiedzających były pozytywne. Przedstawienie wizerunków osób z niepełnosprawnością intelektualną w pozytywnej i artystycznej formie pozwoliło na uświadomienie odbiorcom, że takie osoby żyją obok nas.

Ciekawym doświadczeniem było również prowadzenie rozmów z przedstawicielami organizacji i instytucji działających na terenie Dzielnicy Wilanów. Okazało się, że wiele instytucji nie identyfikowało osób z niepełnosprawnością intelektualną jako potencjalnych odbiorców ich oferty. Odbyły się spotkania z osobami, które postrzegały OzNI stereotypowo, miały obawy dotyczące bezpieczeństwa, możliwości nawiązania kontaktu czy pracy z OzNI. Dzięki wielu rozmowom, szkoleniom, materiałom informacyjnym, udało się zmienić te przekonania w pozytywne myślenie o OzNI, jako potencjalnym partnerze w realizowaniu działalności tych podmiotów.

Podpisanych zostało pięć porozumień, które mają szansę, po zakończeniu projektu, na przełożenie się na stworzenie ciekawej oferty dla OzNI i ich rodzin, szczególnie w sferze kultury.

Dobrym rozwiązaniem było również przygotowanie i wydanie informatora „Jesteśmy”. W ciekawej, przejrzystej formie mieszkańcy Dzielnicy Wilanów mogli dowiedzieć się o ofercie instytucji i organizacji otwartych na osoby z niepełnosprawnością intelektualną i ich rodziny. Przedstawiono w nim ofertę ośrodka pomocy społecznej, środowiskowego domu samopomocy, Centrum Kultury, biblioteki publicznej oraz fundacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych na terenie dzielnicy.

Bardzo dobry odbiór mały przeprowadzone szkolenia z udziałem OzNI. Osoby w nich uczestniczące miały okazję do poznania osób z niepełnosprawnością intelektualną i pozyskania ciekawych informacji o ich życiu. Część osób miała taką możliwość po raz pierwszy.

Sukcesem działań organizatora społeczności lokalnej było podpisanie porozumienia z Muzeum Króla Jana III w Wilanowie. Muzeum jest miejscem, które chce być dostępne dla osób niepełnosprawnych. Dotychczas nie brano pod uwagę osób odwiedzających z niepełnosprawnością intelektualną. Po przedstawieniu możliwości partnerstwa w projekcie, pracownicy muzeum dostrzegli możliwość otwarcia się na OzNI i ich opiekunów. Przeprowadzone szkolenia i warsztaty z udziałem OzNI przyniosły wymierny efekt wprowadzenia w niedalekiej przyszłości do oferty muzeum ścieżki edukacyjnej dla tych osób. Przeszkolenie przewodników w zakresie umiejętności kontaktowania się z OzNI, uwrażliwienie na ich potrzeby, pozwoliło na stworzenie przestrzeni do postrzegania osób z niepełnosprawnością intelektualną, jako równoprawnych gości muzeum.

b. Szkolenia dla społeczności lokalnych oraz szkolenia dla Edukatorów

Prowadzenie szkoleń dla przedstawicieli różnych grup społecznych przez edukatorów miało na celu ich zaznajomienie z problematyką NI z uwzględnieniem subiektywnej perspektywy osób doświadczających tych problemów, a także kształtowanie właściwych postaw lokalnej społeczności wobec możliwości tej grupy osób. Szkolenia prowadzone były dla pracowników instytucji publicznych, NGO, biznesu, pracodawców i innych zainteresowanych. Szkolenia cieszyły się dużym zainteresowaniem i ich formuła sprawdziła się jako jedno z bardziej efektywnych sposobów działań destygmatyzujących.

Łącznie w ramach tej formy wsparcia w trakcie testowania modelu przeprowadzono 59 szkoleń, dla m.in. Ośrodków Pomocy Społecznej, Urzędów Dzielnic, Urzędów Wojewódzkich, Bibliotek, Klubów Seniora, Miejsc Aktywności Lokalnej, Szkół, Przedszkoli i Uczelni Wyższych, Zakładów Gospodarowania Nieruchomościami, Straży Miejskiej, Szpitali i Przychodni, Zakładu Karnego, Muzeum, Ośrodka Sportu i Rekreacji.

Najczęściej poruszonymi tematami podczas szkoleń była komunikacja i praca z OzNI, obalanie mitów i stereotypów na temat OzNI oraz szukanie przestrzeni na wspólne działania z OzNI.

Trudności w realizacji:

- › Ograniczeniem była mała liczba godzin przeznaczona na przygotowanie Edukatorów do prowadzenia szkoleń ze społecznościami lokalnymi. Doświadczenie pokazuje, że zarówno trener-edukator, jak i pozostali edukatorzy-osoby z OzNI potrzebują czasu na przygotowanie się do każdego szkolenia, które w zależności od grupy odbiorców, za każdym razem musiało być odpowiednio dostosowane, a treści modyfikowane. Edukatorzy-OzNI są najczęściej osobami, które potrzebują oswoić się z każdą zmianą czy przypomnieć sobie na bieżąco treści szkoleniowe. Edukator-trener najczęściej woluntarystycznie poświęcał swój prywatny czas, spotykając się przed kolejnymi szkoleniami z Edukatorami – OzNI, aby ich przygotować do spotkania (zapoznać z rodzajem grupy szkoleniowej, wykonywanych przez jej członków zadań, możliwymi oczekiwaniami i charakterem kontaktów z OzNI) oraz zadbać o jak najwyższy poziom szkolenia. Ponadto, proces nauki OzNI powinien zakładać spotkania podsumowujące z Edukatorami po każdym odbytym szkoleniu, ponieważ mają one ogromny walor korekcyjny i wpływają na efektywność dalszego funkcjonowania w tej trudnej roli.

4. Wsparcie w mieszkaniach

W ramach projektu otwartych zostało 5 mieszkań, w których dokonano niezbędnych prac modernizacyjnych: robót rozbiórkowych (w celu usunięcia gipsowych ścian działowych, resztek podłóg, skucie zagrzybionych ścian w łazienkach itp.), wykonanie bezpiecznej instalacji elektrycznej, wykonanie instalacji sanitarnej, prace wykończeniowe i montaż osprzętu sanitarnego i elektrycznego. Model przewidywał organizację grupowych mieszkań wspomaganych dla OzNI, jak również wsparcie trenera usamodzielnienia we własnym mieszkaniu osoby, w którym zamieszkuje samodzielnie.

W projekcie zaproponowane zostało następujące wsparcie w mieszkaniach:

- › Prowadzenie wsparcia w mieszkaniu interwencyjno-wytchnieniowym z zasobów m.st. Warszawy, ul. Powązkowska 44B m 81, pow. 267m² w pełni wyposażone i dostosowane także do opieki nad os. z 4 kończynowym porażeniem (oszynowanie sufitowe).
- › Prowadzenie wsparcia w mieszkaniu dla osób z lekką/umiarkowaną niepełnosprawnością, z zasobów m.st. Warszawy
- › Prowadzenie wsparcia w mieszkaniu dla osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju, z zasobów m.st. Warszawy
- › Prowadzenie wsparcia w mieszkaniu dla osób z niepełnosprawnością sprzężoną, z zasobów m.st. Warszawy
- › Wsparcie trenera usamodzielnienia dla 4 OzNI mieszkających samodzielnie w mieszkaniach własnych (komunalnych, socjalnych, własnościowych).

Mieszkania znajdują się w następujących lokalizacjach:

- ul. Ząbkowska 23/25, lok. 45 o pow. użytkowej 144,93 m²; lok. 97 o pow. użytkowej 140,76 m²; lok. 42 o pow. użytkowej 152,19 m²

- ul. Przybyszewskiego 57/3 o powierzchni użytkowej 105,80 m²

Ze wsparcia w mieszkaniu interwencyjno- wytchnieniowym skorzystało 84 osoby, w mieszkaniach wspomaganych długoterminowych skorzystało 16 osób, a w mieszkaniach pozostających w ich własnej dyspozycji skorzystało 7 osób.

Mieszkania wspomagane, długoterminowe.

Wsparcie w mieszkaniu długoterminowym obejmowało pobyt uczestnika na czas min. 18 miesięcy, co było podyktowane wymogami konkursu. W wyniku zebranych doświadczeń należy wskazać, że istnieje duże zapotrzebowanie na usługę mieszkania wspomagane

długoterminowego ze strony OzNI i ich opiekunów. Dwoje beneficjentów trafiło do tej formy wsparcia z powodu śmierci jedyne go członka rodziny/opiekuna, co stanowiło dla nich prewencję przed umieszczeniem w DPS (z uwagi na stan psychiczny i aktualny poziom sprawności tych osób, nie byłyby w stanie bowiem zamieszkać samodzielnie w dotychczas zajmowanych lokalach, nierzadko obciążonych znacznymi zadłużeniami - częściowo przechodzącymi na OzNI. W stosunku do części z nich toczą się dotychczas sprawy administracyjne i sądowe, w których otrzymują wsparcie prawnika projektu). Dwoje mieszkańców tej formy wsparcia zostało zakwalifikowanych z powodu znacznego stopnia degradacji społecznej i zdrowotnej środowiska rodzinnego (zaawansowana faza alkoholizmu jedyne go rodzica). W stosunku do jednej osoby rodzina stosowała różne formy przemocy psychicznej i fizycznej, dwie osoby doświadczyły traumy długotrwałego molestowania seksualnego. Dlatego ta grupa mieszkańców została objęta szczególnie intensywną opieką psychologiczną. Dla części była konieczna współpraca interdyscyplinarna, zwłaszcza z psychiatryczną opieką ambulatoryjną, w jednym przypadku psychiatrycznym oddziałem dziennym. W dwu przypadkach podjęto działania we współpracy z policją, prokuraturą, sądem.

Na 16 osób, mieszkańców mieszkań wspomaganych długoterminowych, aktualnie 8 pracuje, w tym 3 zostały zatrudnione w procesie aktywizacji zawodowej w czasie korzystania z mieszkania. To kolejny dowód, że dla efektywności udzielanej pomocy ogromne znaczenie ma właściwe skoordynowanie i zintegrowanie form wsparcia i działań podmiotów świadczących poszczególne usługi. Model w tym względzie stwarza szczególnie sprzyjające okoliczności.

Mieszkanie interwencyjno-wytchnieniowe.

W odpowiedzi na najpilniejsze potrzeby opiekunów i OzNI w ramach projektu powstało pierwsze w Warszawie mieszkanie interwencyjno-wytchnieniowe. Jego celem jest wsparcie opiekunów OzNI w sytuacjach nagłych, losowych (np. w przypadku konieczności leczenia szpitalnego jedyne go opiekuna, jego śmierci itp.), jak również w celach regeneracyjnych/wytchnieniowych dla opiekunów. Pobyty interwencyjne wynikały najczęściej z konieczności wykonania nagłych badań ze strony jedyne go opiekunów, hospitalizacji, leczenia sanatoryjnego, śmierci, konieczności przeprowadzenia remontu czy dezynsekcji mieszkania, itp. Pobyty wytchnieniowe stanowiły natomiast dla większości mieszkańców również funkcję separacyjną, oswajającą z - najczęściej pierwszym w życiu - rozstaniem z rodzicem/opiekunem. Te dodatkowe korzyści wynikające z pobytu w mieszkaniu interwencyjno-wytchnieniowym mogą stanowić świetnie przygotowanie OzNI do korzystania z kolejnych, bardziej zaawansowanych form usamodzielniania życiowego (np. mieszkania treningowego).

Doskonałe warunki techniczne lokalu i jego wyposażenie pozwalały na przyjęcie osób wymagających najwyższego poziomu wsparcia (osoby z głębokimi sprzężonymi niepełnosprawnościami). Należy podkreślić, że w przypadku tej grupy odbiorców wymagane było udzielanie wsparcia jednocześnie przez dwóch członków kadry mieszkania (najczęściej trenera usamodzielnienia i trenera interwencyjnego lub Asystenta OzNI).

Wsparcie trenera usamodzielnienia dla 4 OzNI mieszkających samodzielnie w mieszkaniach własnych (komunalnych, socjalnych, własnościowych)

Trenerzy usamodzielnienia świadczyli wsparcie na rzecz OzNI mieszkających samodzielnie w mieszkaniach pozostających w ich dyspozycji, jednorazowo dla 4 osób, w pierwszym okresie testowania modelu. W związku z większym zapotrzebowaniem, od września 2022r. zakres wsparcia został rozszerzony dla 7 osób jednocześnie.

Z uwagi na fakt, że prezentowana usługa jest innowacyjną formą testowaną w ramach modelu, niefunkcjonującą dotychczas w systemie pomocy społecznej, dla zobrazowania osiągniętych efektów powinno się przedstawić również charakterystykę sytuacji życiowej OzNI przed udzieleniem wsparcia oraz jego zakres. Trenerzy usamodzielnienia jednocześnie częściowo pełnią funkcję asystenta osobistego, pracownika socjalnego, a nade wszystko koordynatora wsparcia - nie tylko w obrębie pomocy społecznej, ale i międzyresortowej. Jego działania obejmują aspekty formalne, organizacyjne i merytoryczne, a dzięki współpracy interdyscyplinarnej efektywność świadczonej pomocy jest bardzo wysoka. Średnia ilości godzin usługi przypadająca na jednego beneficjenta (20 godz./m-c) testowana w trakcie realizacji projektu wydaje się oszacowana trafnie.

Podsumowując ocenę wsparcia mieszkaniowego w formie we wszystkich typach testowanych mieszkań wspomaganym: długoterminowych, interwencyjnych i wychowawczych oraz będących w indywidualnej dyspozycji OzNI należy podkreślić:

- › wysoki poziom zapotrzebowania ze strony OzNI i ich rodzin na wsparcie tego typu,
- › stale zwiększającą się liczbę potencjalnych odbiorców tej formy wsparcia (starzejący się rodzice/opiekunowie OzNI/ich utrata skutkują koniecznością prowadzenia własnego gospodarstwa domowego lub zamieszkania w mieszkaniu chronionym),
- › negatywny wpływ poziomu rozwoju cywilizacyjnego oraz skali zagrożeń zdrowotnych i społecznych, z jakimi stykają się OzNI, na proces ich szybkiej psychodegradacji w przypadku braku zastosowania odpowiedniej prewencji oraz systemu wsparcia, stanowiące przesłanki potrzeby intensywnego rozwoju prezentowanej formy wsparcia w ramach Modelu.

Efekty działań

- › Znaczne zwiększenie zakresu samodzielnie wykonywanych czynności dnia codziennego, m.in. gotowanie, sprzątanie, pranie u mieszkanek i mieszkańców.
- › Usamodzielnianie - zwiększanie poczucia sprawczości, pewności siebie, wiary we własne możliwości.

5. Wsparcie w zatrudnieniu

- › Usługa trenera pracy;
- › Usługa doradcy zawodowego.

W ramach modelu przewidziane było wsparcie zespołu ds. zatrudnienia, składającego się z doradcy zawodowego i trenerów pracy. Do zadań doradcy zawodowego należało między innymi tworzenie bazy pracodawców i jej uaktualnianie, diagnoza możliwości zawodowych i zakresu wsparcia w miejscu zatrudnienia osoby z niepełnosprawnością intelektualną, utrzymywanie kontaktów ze środowiskiem pracodawców i pośrednikami pracy, organizacja zatrudnienia osoby z niepełnosprawnością i jego monitoring, a także readaptacja zawodowa osób, które utraciły pracę. Ponadto osoby z niepełnosprawnością intelektualną zatrudnione na otwartym rynku pracy oraz pracodawcy korzystali ze wsparcia trenerów pracy. Ich rola obejmowała bezpośrednio praktyczne przygotowanie beneficjenta do zadań zawodowych wskazanych w indywidualnym planie działania. Były to głównie tzw. próbki pracy, realizowane zarówno na terenie Stowarzyszenia „Otwarte Drzwi”, jak i u pracodawców w zakładach pracy. Trener pracy asystował w badaniach lekarza medycyny pracy, podczas szkoleń BHP oraz realizował szkolenia stanowiskowe. Jego rolą było również przygotowanie środowiska pracowniczego do przyjęcia OzNI. Członkowie Zespołu Zawodowego współpracowali z pozostałymi specjalistami w ramach projektu, szczególnie intensywnie z Asystentami rodziny dorosłych OzNI. Zespół dodatkowo prowadził warsztaty społeczno-zawodowe oceniające poziom umiejętności w zakresie komunikacji, współdziałania zespołowego, dyscypliny pracy oraz kształtujących niezbędne kompetencje społeczne w aspekcie zawodowym.

Podczas testowania Modelu z tej formy wsparcia skorzystało istotnie więcej osób niż pierwotnie zakładano, w związku z czym zwiększono liczbę trenerów pracujących na rzecz odbiorców tego zadania.

Trudności napotkane w trakcie testowania usługi „wsparcie w zatrudnieniu”:

- › Organizowanie realizacji usług w okresie pandemii Covid-19. Rodzice/opiekunowie OzNI, biorąc pod uwagę dosyć duże ryzyko zarażenia koronawirusem, w okresie nasilenia pandemii często odwoływali umówione spotkania, istotnie również zmniejszyła się w tym okresie rekrutacja beneficjentów do projektu.
- › Wskutek konfliktu zbrojnego na Ukrainie oraz intensywnego napływu ludności cywilnej tego kraju (zwłaszcza do Warszawy) ograniczyła się znacznie ilość wolnych miejsc pracy, wobec czego obniżyła się konkurencyjność zawodowa beneficjentów modelu.
- › Ogólnie niekorzystna sytuacja ekonomiczna kraju, wysoki poziom inflacji dotyczący szczególnie krajowy biznes, zmuszony do ograniczenia lub likwidacji części prowadzonej działalności, wpłynął na utrudnienie realizacji tej formy wsparcia.

Efekty działań

- › Zdobyć zatrudnienia, doświadczeń zawodowych.
- › Zwiększenie samodzielności.
- › Podniesienie samooceny i oceny w oczach bliskich.
- › Poprawa sytuacji finansowej.
- › Podniesienie kompetencji z zakresu poszukiwania pracy.
- › Uczenie się przestrzegania zasad, regularności.
- › Zdobyć nowych relacji, otwarcie się na świat.
- › Upodmiotowienie, uświadomienie, że można mieć własne plany i sięgać po przyjemności.

III. Wnioski z realizacji projektu „Warszawski zintegrowany model wsparcia środowiskowego osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną – testowanie i wdrażanie”

W celu zbadania efektywności realizowanego w projekcie wsparcia, w dniach 6.02 - 9.03.2023 r., przeprowadzono badanie ewaluacyjne uczestników projektu. Badanie przeprowadzono w formie ankiety telefonicznej na reprezentatywnej grupie 200 osób wylosowanej z puli wszystkich uczestników projektu. W badaniu wzięło udział 122 mężczyzn co stanowi 61% ankietowanych oraz 78 kobiet co odpowiada 39% wszystkich badanych.

Wsparcie w projekcie obejmowało uczestników z 4 dzielnic: Bemowa, Białołęki, Wilanowa i Woli. Kwalifikacja do wsparcia w danej dzielnicy powiązana była z miejscem zamieszkania uczestników lub adresem placówki w której korzystają ze wsparcia. Najwięcej osób badanych powiązanych było z dzielnicą Wola – 111 osób. Wynika to z tego, iż w porównaniu z pozostałymi dzielnicami uczestniczącymi w projekcie jest tam najwięcej placówek wsparcia dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Najmniej osób skorzystało z pomocy w Wilanowie – 11, tam też sieć wsparcia jest mniejsza. Wśród zmiennych porządkowych wzięto także pod uwagę wykształcenie uczestników projektu. Najwięcej badanych deklarowało wykształcenie ponadgimnazjalne – 104 a najmniej wyższe – 1 osoba. Osoby badane zostały zapytane o status na rynku pracy. Najwięcej uczestników oświadczyło, iż jest osobami bezrobotnymi niezarejestrowanymi w ewidencji urzędów pracy. Warto zwrócić uwagę na odsetek osób zatrudnionych – 22% badanych pracuje.

Ze względu na specyfikę grupy docelowej oraz rodzaj i stopień ich niepełnosprawności odpowiedzi na pytania zawarte w ankiecie udzielały w imieniu uczestników również osoby z ich otoczenia. Badani odpowiadali na pytania dotyczące korzystania z poszczególnych form wsparcia oferowanych przez partnerów projektu oraz stopień zadowolenia z otrzymanego wsparcia.

1. Ogólna ocena form wsparcia

Uczestnicy projektu mogli skorzystać z 13 form wsparcia. Każdy badany skorzystał ze wsparcia psychologicznego. Dużym zainteresowaniem cieszyły się konsultacje prawnicze. Najmniej osób skorzystało z asystenta usamodzielnienia w mieszkaniach własnych. Szczegółowe podsumowanie prezentuje poniższa tabela:

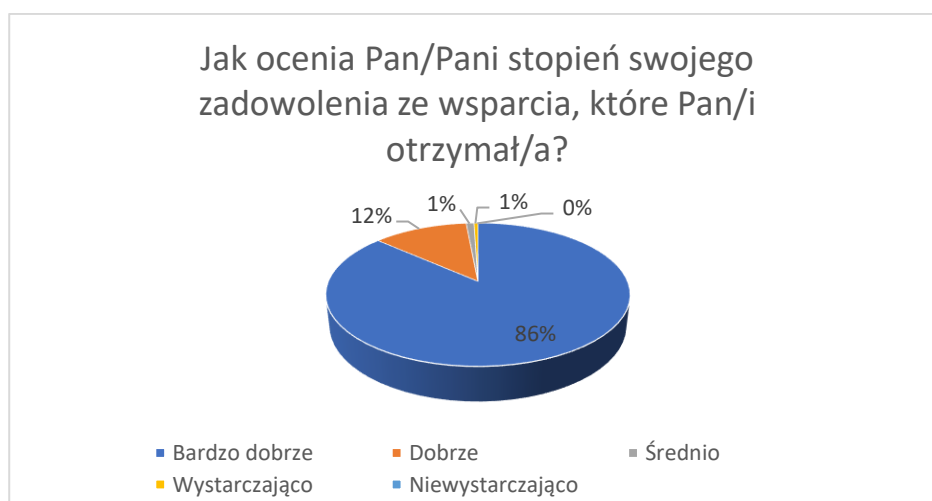
Tabela 11 Formy wsparcia w projekcie

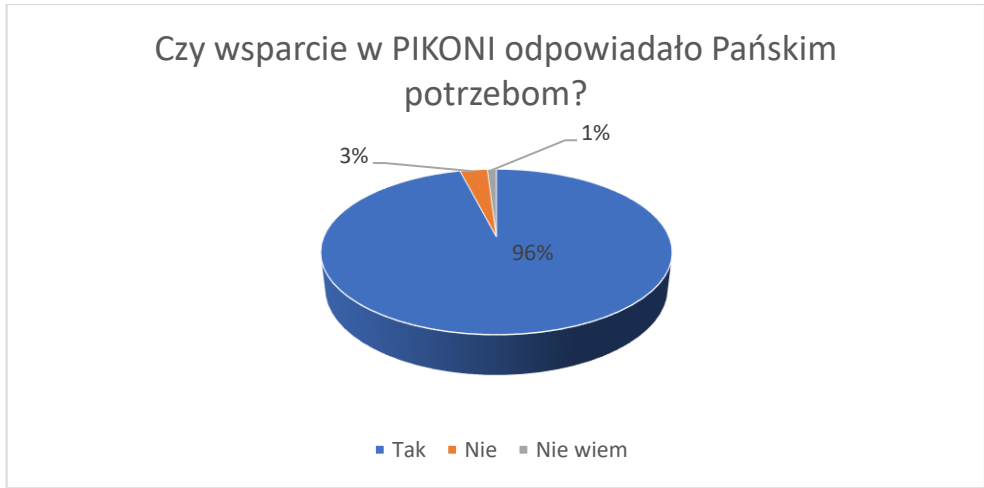
Psycholog	200 osób
Prawnik	111 osób
Seksuolog	69 osób
Dietetyk	66 osób
Neurologopeda	64 osoby
Trener pracy	76 osób
Doradca zawodowy	77 osób
Asystent osoby niepełnosprawnej	89 osób
Asystent rodziny dorosłych OzNI	58 osób
Asystent usamodzielnienia w mieszkaniach własnych	7 osób
Mieszkanie interwencyjno-wytchnieniowe	84 osoby
Mieszkanie wspomagane	16 osób
Zabezpieczenie prawno-finansowe	53 osoby

Badani zostali poproszeni o ogólną ocenę projektu oraz o ocenienie poszczególnych form wsparcia w skali pięciostopniowej, gdzie wartość 5 oznacza ocenę bardzo dobrą a wartość 1 to zdaniem badanych niewystarczające wsparcie.

Ogólna ocena projektu wśród badanych jest bardzo dobra. Tak oceniły stopień swojego zadowolenia ze wsparcia w projekcie 173 osoby, co stanowi 86% wszystkich udzielonych odpowiedzi. Dobrze wsparcie oceniło 12% badanych. Jedna osoba oceniła oferowane formy wsparcia na ocenę 3. Nie pojawiły się w ogólnej ocenie noty najniższe.

Zebrane dane ilustrują poniższe wykresy:

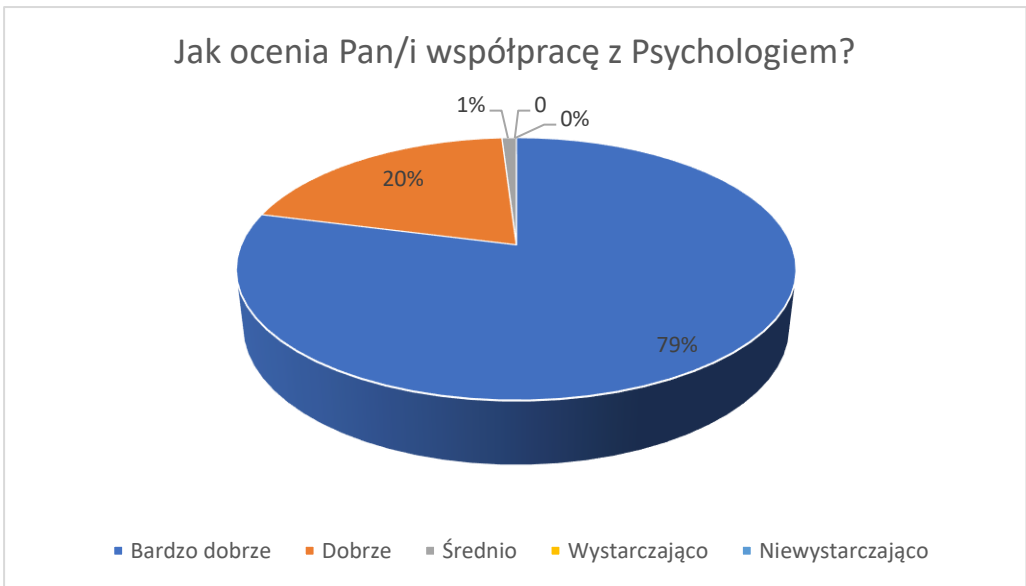

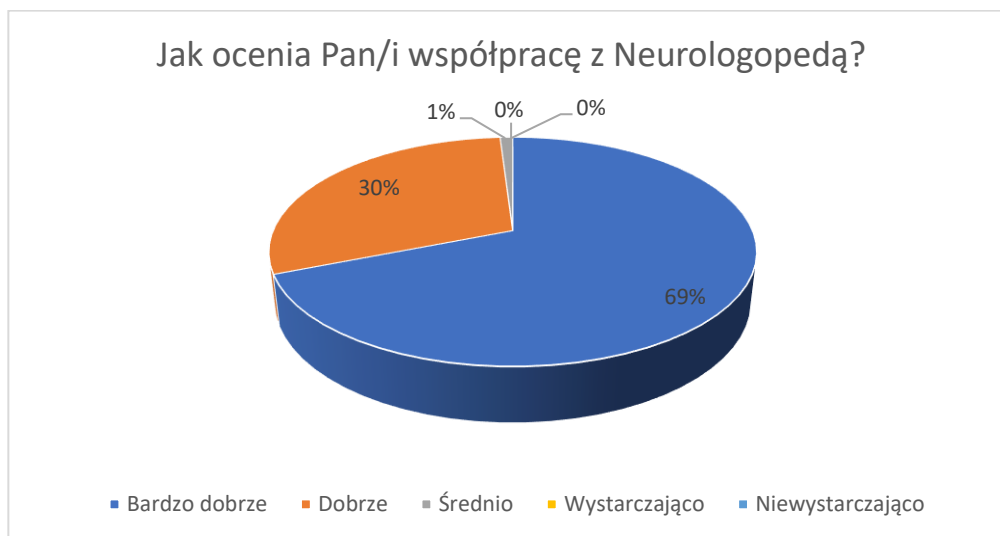
2. Ocena pracy specjalistów

Stopień zadowolenia ze współpracy z poszczególnymi specjalistami oraz z udzielonego uczestnikom wsparcia prezentują poniższe analizy:

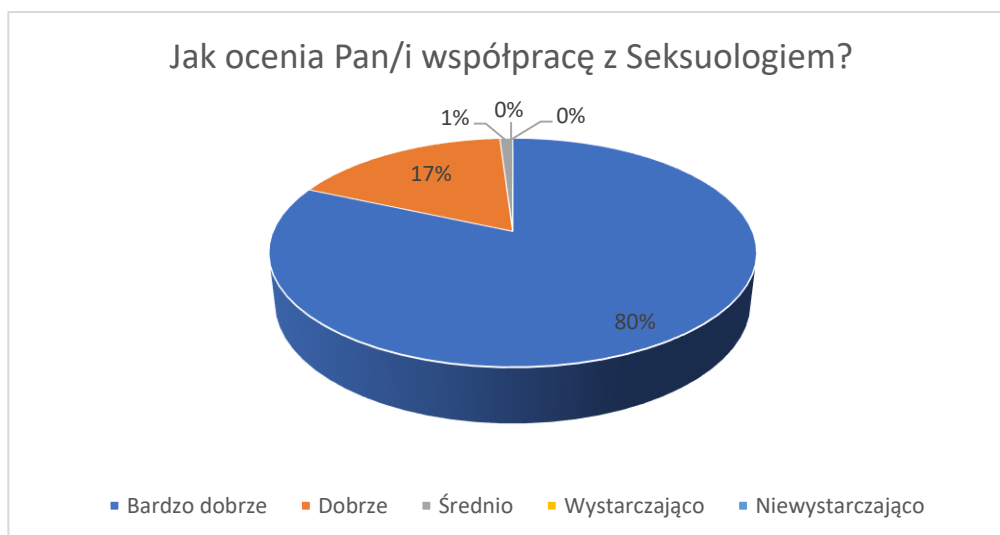
Psycholog – wsparcie psychologa większość badanych oceniła bardzo dobrze. Pojawiła się jedna ocena z wartością 3 oraz brak ocen najniższych. Układ odpowiedzi ilustruje poniższy wykres:

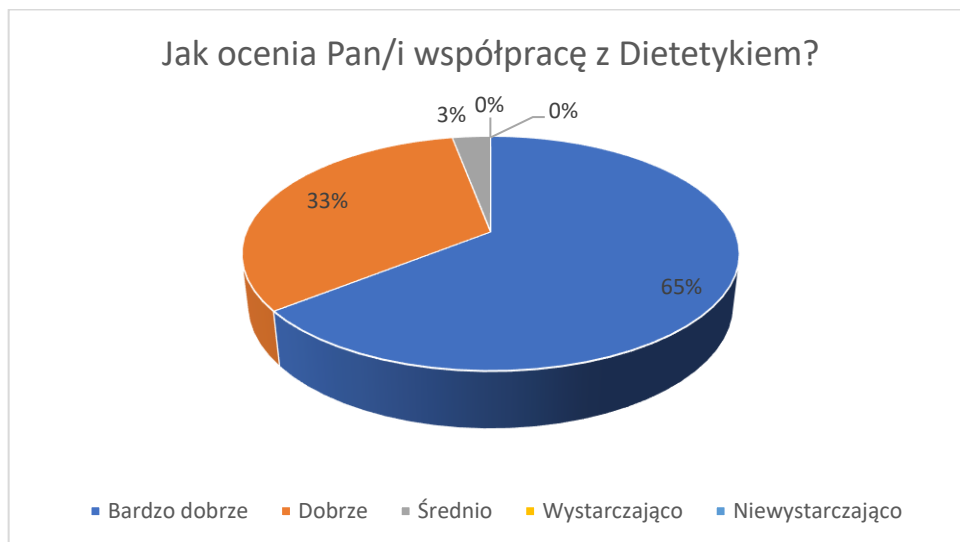
Neurologopeda – wśród osób ankietowanych 61 uczestników skorzystało z konsultacji neurologopedycznych, co stanowi 30,5% badanych. Większość badanych oceniła wsparcie bardzo dobrze lub dobrze. Zebrane dane prezentuje poniższy wykres:

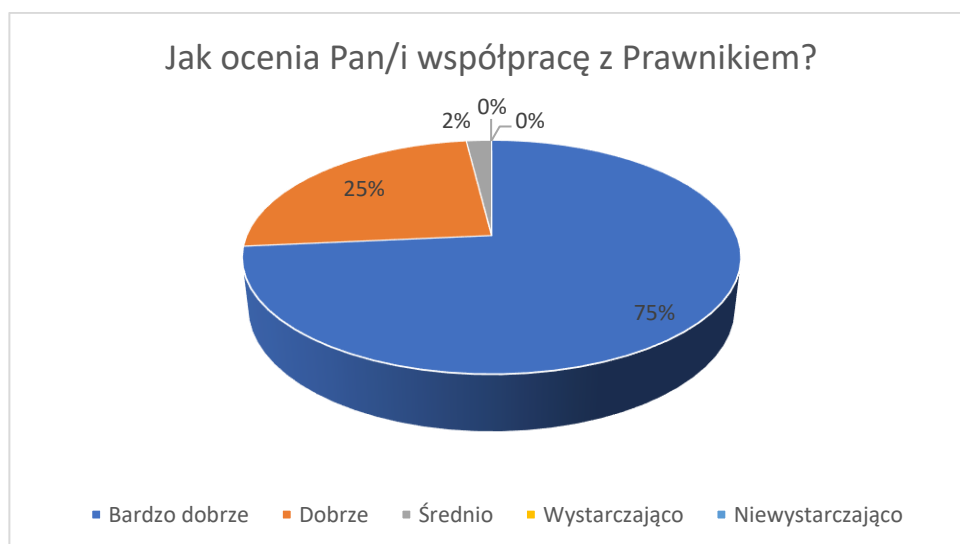
Seksuolog – wśród grupy badawczej 68 osób wzięło udział w spotkaniach z seksuologiem, co stanowi 34% badanych. Również w tym przypadku zdecydowana większość oceniła wsparcie pozytywnie. Zebrane dane prezentuje poniższy wykres:

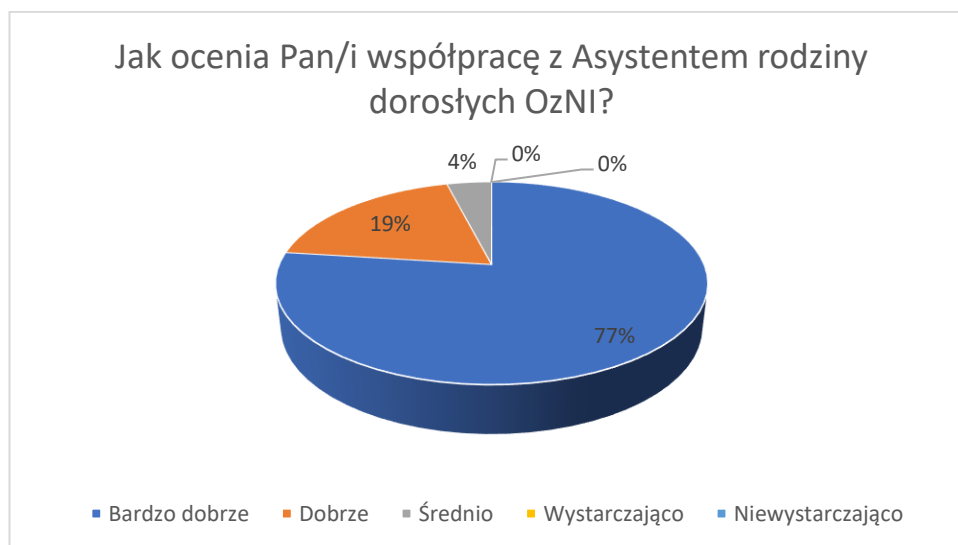
Dietetyk - konsultacji dietetycznych skorzystało 66 osób, co stanowi 33% badanych. Zdecydowana większość ankietowanych oceniło współpracę ze specjalistą bardzo dobrze lub dobrze. Jedna osoba była średnio zadowolona z otrzymanego wsparcia co stanowi 2% wszystkich ocen. Zebrane wyniki prezentuje poniższy wykres

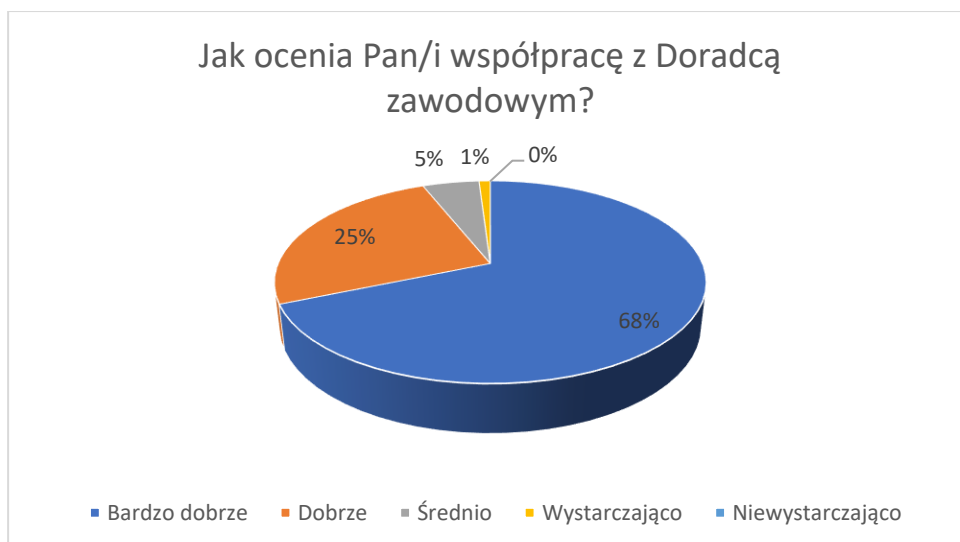
Prawnik - z konsultacji prawniczych skorzystało 111 osób, co stanowi 55,5% badanych. Żadna osoba nie oceniła wsparcia średnio lub gorzej. 75% badanych uczestników było bardzo zadowolonych z konsultacji. Dane przedstawia poniższy schemat:

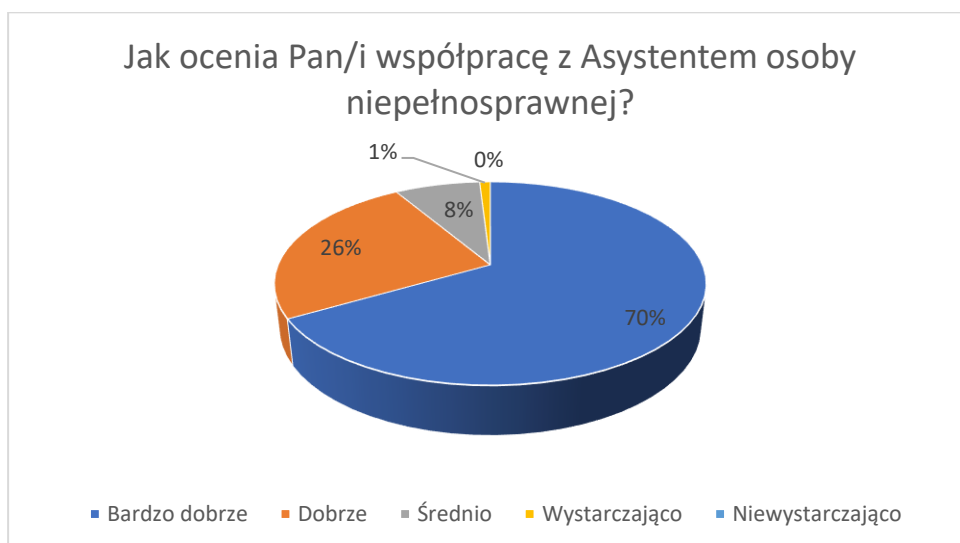
Asystent rodziny dorosłych OzNI - wśród przebadanych uczestników projektu 58 osób współpracowało z Asystentem rodziny dorosłych OzNI, co stanowi 29% badanych. Było to wsparcie oferowane dla mieszkańców dzielnic biorących udział w projekcie i realizowane przez cztery OPS-y. W trakcie rozmów uczestnicy bardzo chwalili zaangażowanie asystentów, 77% osób korzystających z tej formy wsparcia oceniło współpracę jako bardzo dobrą. Asystent rodziny dorosłych OzNI był również wymieniany wśród form wsparcia w projekcie, z których uczestnicy byli najbardziej zadowoleni. Informacje dotyczące oceny tego wsparcia pokazuje poniższy wykres:

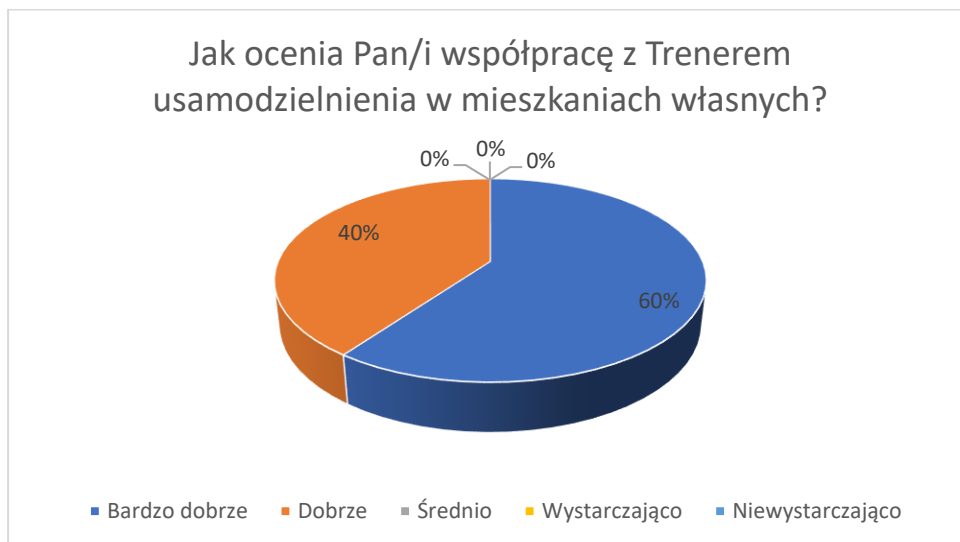
Doradca zawodowy - ze wsparcia doradcy zawodowego skorzystało 77 osób, co stanowi 38,5% badanych. Osoby, które skorzystały ze wsparcia doradcy zawodowego w większości były zadowolone ze współpracy. 68% badanych oceniło to wsparcie bardzo dobrze. Pojawiły się również niższe noty, co prezentuje poniższy schemat. W rozmowie z badanymi, którzy oceniali wsparcie gorzej, wybrzmiewało, iż specjaliści byli zbyt wymagający. W opinii OzNI było to zbyt duże obciążenie.

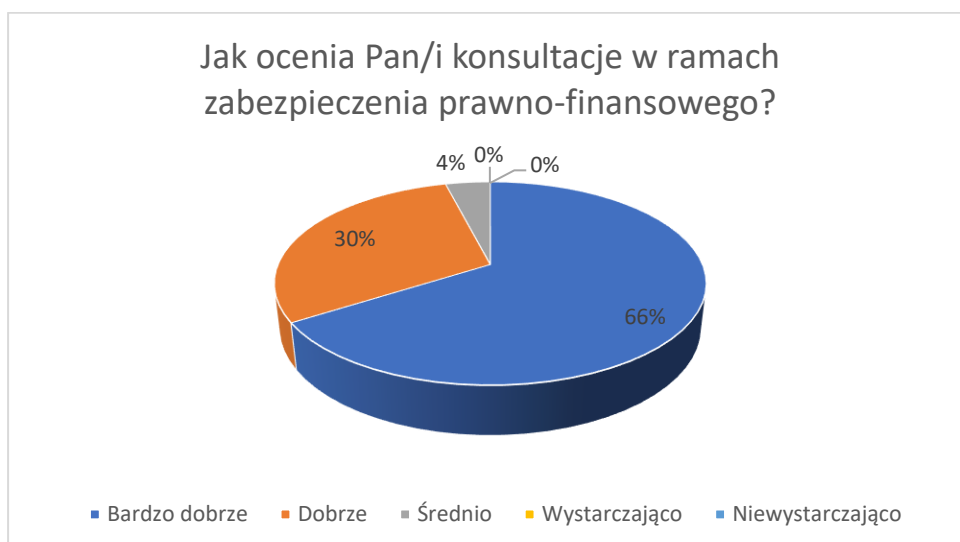
Asystent osoby niepełnosprawnej - z formy wsparcia jaką jest Asystent Osoby Niepełnosprawnej skorzystało 89 osób, co stanowi 44,5% badanych. Współpraca z Asystentem osoby niepełnosprawnej została oceniona przez ankietowanych bardzo dobrze lub dobrze. Zebrane dane prezentuje poniższy wykres:

Trener usamodzielnienia w mieszkaniach własnych - ze wsparcia Trenera spośród badanych uczestników skorzystało 5 osób, co stanowi 2,5% badanych. Trzy osoby oceniły współpracę jako bardzo dobrą a 2 jako dobrą. Nie pojawiły się oceny najniższe. Efekt ocenienia tej formy wsparcia pokazuje poniższy wykres:

Zabezpieczenie prawno-finansowe - Ze wsparcia kancelarii prawnej, która realizowała wsparcie w zakresie zabezpieczenia prawno-finansowego skorzystały 53 osoby, co stanowi 26,5% badanych. Większość badanych oceniła współpracę jako bardzo dobrą. Rozkład ocen prezentuje poniższy wykres:

3. Ocena wsparcia w mieszkaniach

Połowa badanych (100 osób) skorzystała ze wsparcia mieszkaniowego, tj. przebywali w mieszkaniu interwencyjno-wytchnieniowym i/lub długoterminowym. Ogólna ocena tej formy wsparcia jest pozytywna. Pojawiły się jednak uwagi co do pracy trenerów w mieszkaniach. Mimo niektórych negatywnych ocen uczestnicy oraz ich rodziny ogólnie oceniali wsparcie mieszkaniowe jako potrzebne i chętnie by z niego skorzystali w przyszłości.

Mieszkanie interwencyjno-wytchnieniowe

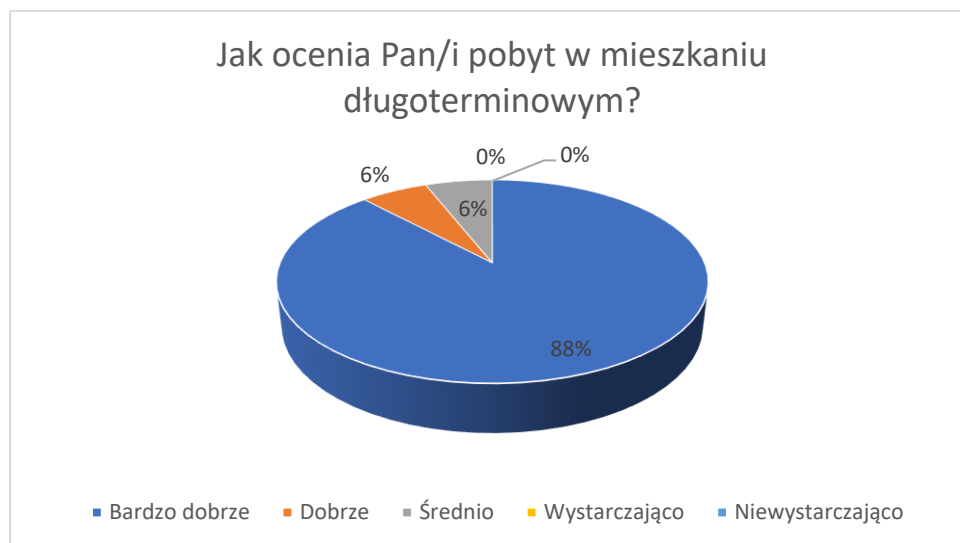
Wśród badanych 84 osoby skorzystały z mieszkania interwencyjno-wytchnieniowego, co stanowi 42% badanych. Zdecydowana większość badanych oceniła pobyt bardzo dobrze – 87%. Żadna z osób badanych nie oceniła tej formy wsparcia w najniższych kategoriach. W trakcie rozmowy pojawiły się uwagi dotyczące warunków mieszkaniowych. Uczestnicy oraz ich rodziny zwracały uwagę na fakt, że mieszkanie było przystosowane dla osób z dysfunkcją ruchu także dla osób z niepełnosprawnością intelektualną duże puste przestrzenie były nieprzyjazne. Badani określali mieszkanie jako: „szpitalne, surowe, mało przytulne”. Mimo uwag zdecydowana większość osób była bardzo zadowolona z tej formy wsparcia.

Mieszkanie długoterminowe

Wśród ankietowanych 16 osób skorzystało z pobytu w mieszkaniu długoterminowym, co stanowi 8% badanych. Również w tym przypadku zdecydowana większość osób była bardzo zadowolona z tej formy wsparcia. Nie pojawiły się noty najniższe, także w trakcie

badania ankietowani nie mieli uwag dotyczących funkcjonowania mieszkania. Ocena tej formy wsparcia przedstawia poniższy wykres:

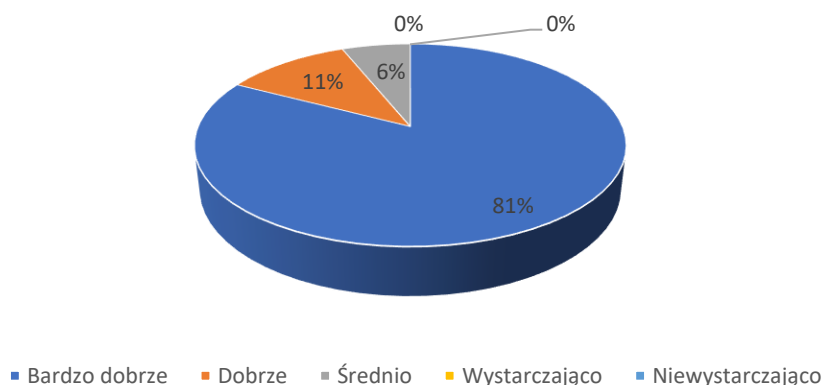

Trochę słabiej w ocenie badanych wypadły treningi prowadzone w mieszkaniach. Tutaj pojawił się rozdźwięk między opiniami osób niepełnosprawnych a ich rodzicami. Osoby zamieszkujące oceniały treningi jako przydatne, jednak rodzice zwracali uwagę na zbyt małą ilość treningów dotyczących zdrowego odżywiania, czynności dnia codziennego i higienicznych. Kilka osób miało zastrzeżenia co do jakości i wartości przygotowywanych posiłków oraz wsparcia w kwestii zdrowego odżywiania.

Treningi w mieszkaniu interwencyjno-wytchnieniowym

Przydatność treningów prowadzonych w mieszkaniu interwencyjno-wytchnieniowym została oceniona przez badanych bardzo dobrze. W trakcie badania rodzice uczestników chwalili treningi czynności życia codziennego, tj. m.in. nabycie umiejętności obsługi sprzętu AGD. W skali ocen nie pojawiły się najniższe noty jednak w trakcie badania uczestnicy oraz ich rodzice mieli uwagi co do ilości prowadzonych treningów. Badani rozumieli, że nie jest to mieszkanie treningowe jednak w ich odczuciu w ramach realizowanej formy powinny być zajęcia integrujące mieszkańców lub zorganizowany czas wolny. Poniższy wykres prezentuje procentowy rozkład ocen tej formy wsparcia:

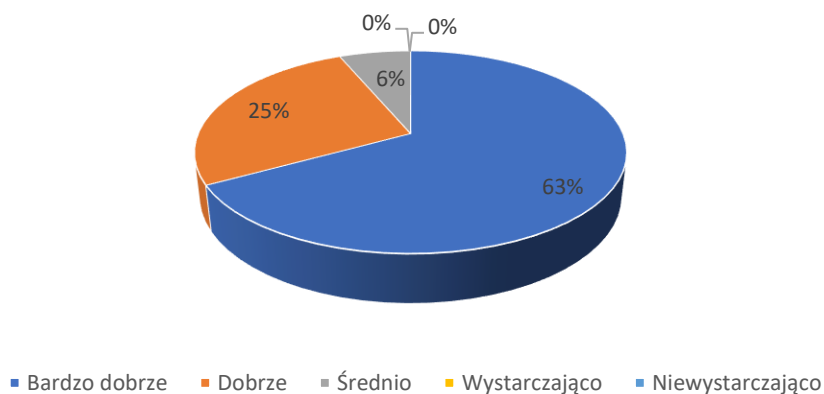
Jak ocenia Pan/i przydatność treningów w mieszkaniu interwencyjno-wytnieniowym?

Treningi w mieszkaniu długoterminowym

W pytaniu o ocenę przydatności treningów w mieszkaniu długoterminowym 63% badanych wypowiedziało się, że wsparcie było bardzo dobre. Jedna osoba oceniła przydatność treningów jako wystarczającą. Nie przyznano oceny najniższej. Rozkład odpowiedzi prezentuje poniższy wykres:

Jak ocenia Pan/i przydatność treningów w mieszkaniu długoterminowym?

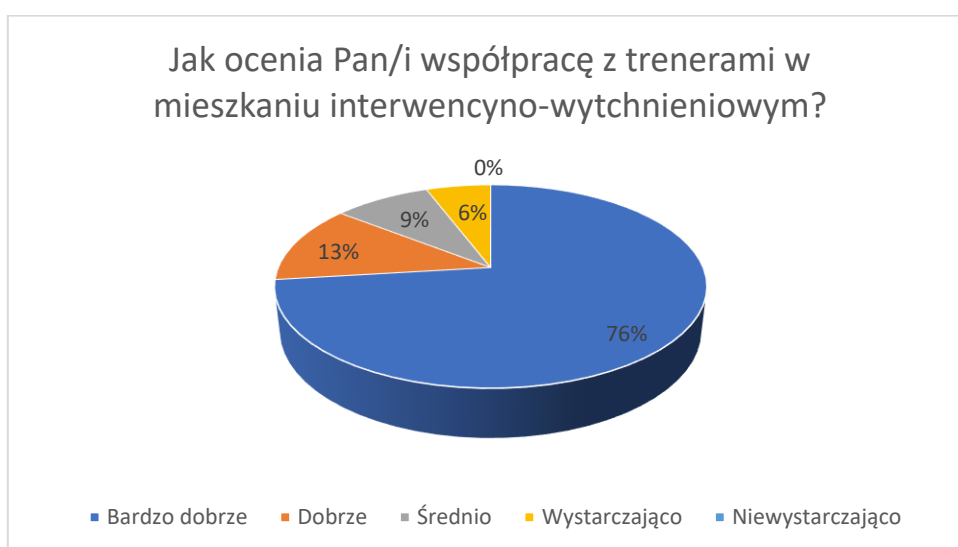

Trenerzy w mieszkaniach

Ostatnią ocenianą formą wsparcia w mieszkaniach była współpraca z trenerami pracującymi w mieszkaniach. Ta forma wsparcia została oceniona przez ankietowanych najniżej.

Trener w mieszkaniu wytchnieniowym

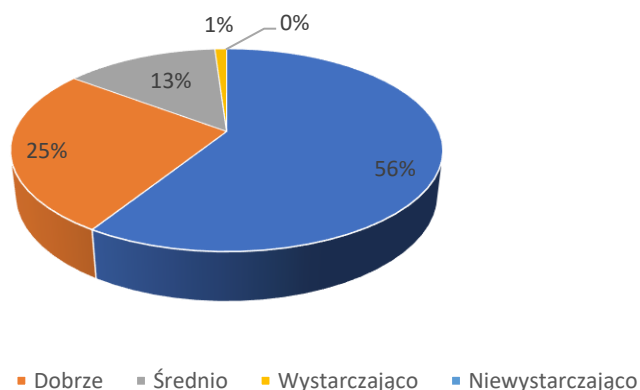
Ogólna ocena współpracy z trenerami jest bardzo dobra. Tak oceniło wsparcie 76% uczestników projektu. Jest to jednak jedyna forma wsparcia, gdzie pojawiła się ocena najniższa. Mimo ogólnego zadowolenia badani mieli uwagi do pracy trenerów. Zarzuty miały zarówno osoby niepełnosprawne jak i ich opiekunowie. W ich ocenie trenerzy za mało angażowali się w życie mieszkańców. Wśród najczęściej powtarzanych uwag były m.in.: „nie pomogli mi, jak się kłóciliśmy”, „było trochę nudno, głównie oglądaliśmy telewizję”, „nieodpowiednio reagowali kiedy córka źle się czuła”. W opinii badanych trenerzy pełnili bardziej funkcję osób pilnujących zasad niż wspierających mieszkańców. Rozkład ocen prezentuje poniższy wykres:

Trenerzy w mieszkaniu długoterminowym

Wsparcie trenerów w mieszkaniach długoterminowych 56% badanych oceniło bardzo dobrze. Jedna osoba oceniła wsparcie na wystarczające, żadne nie przyznała tej formie wsparcia najniższej noty. Osoby ankietowane nie miały zastrzeżeń do pracy trenerów. Rozkład ocen przedstawia poniższy wykres:

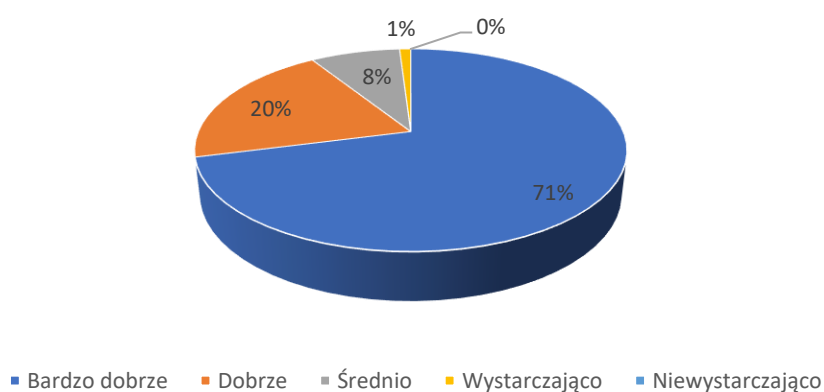
Jak ocenia Pan/i współpracę z trenerami w mieszkaniu długoterminowym?

4. Ocena wsparcia w zatrudnieniu

Ze wsparcia trenera pracy skorzystało 76 osób, co stanowi 38% badanych. Współpraca z trenerem pracy została oceniona podobnie jak z doradcą zawodowym. 71% badanych określiło wsparcie jako bardzo dobre. Jedna osoba oceniła współpracę jako wystarczającą, nie pojawiła się ocena najniższa. W trakcie rozmów uczestnicy zwracali uwagę na pomoc trenera pracy podczas rekrutacji oraz w trakcie podjętej pracy. Rozkład ocen przedstawia się następująco:

Jak ocenia Pan/i współpracę z Trenerem pracy/Doradcą zawodowym?

5. Ocena działań Organizatora Społeczności Lokalnej

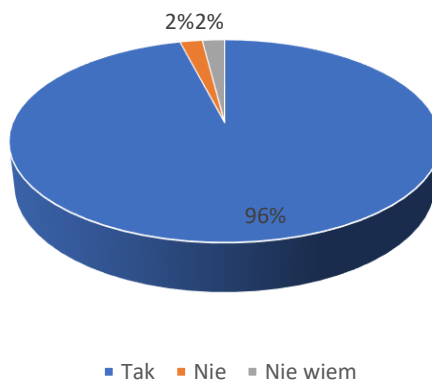
Formą wsparcia, która cieszyła się najmniejszym zainteresowaniem były działania Organizatora Społeczności Lokalnej. Jedynie 12% badanych potwierdziło, że uczestniczyło w takich spotkaniach. Można zaobserwować, iż ta forma wsparcia była dla uczestników projektu nieznana lub mało atrakcyjna. I tak na pytanie Czy brał/a Pan/i udział w spotkaniach społeczności lokalnej? rozkład odpowiedzi przedstawia poniższy wykres:

6. Realizacja zadań po zakończeniu realizacji projektu

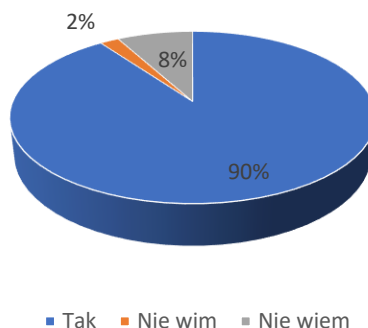
W części badania poświęconej chęci skorzystania z form wsparcia w przyszłości ankietowani mieli do wyboru 3 odpowiedzi: tak – chciałbym skorzystać, nie – nie chciałbym skorzystać oraz nie wiem czy chciałbym skorzystać. Większość badanych odpowiedziała twierdząco. Osoby, które zdecydowanie odmówiły skorzystania w projektowego wsparcia w przyszłości argumentowały swoją decyzję przeprowadzką do innego miasta oraz zamieszkaniem uczestnika projektu OzNI w domu pomocy społecznej lub ośrodku rehabilitacyjnym. Na pytanie Czy chciałby/ chciałyby Pan/i skorzystać w przyszłości ze wsparcia w PIKONI? rozkład odpowiedzi przedstawia się następująco:

Czy chciałby/chciałaby Pan/i skorzystać w przyszłości ze wsparcia PIKONI?

Na pytanie Czy chciałby/ chciałaby Pan/i skorzystać w przyszłości ze wsparcia Asystenta rodziny dorosłych OzNI? rozkład odpowiedzi przedstawia się następująco:

Czy chciałby/chciałaby Pan/i skorzystać w przyszłości ze wsparcia Asystenta rodziny dorosłych OzNI?

Na pytanie Czy chciałby/ chciałyby Pan/i skorzystać w przyszłości ze wsparcia w mieszkaniach? rozkład odpowiedzi przedstawia się następująco:

Ponadto badani zostali zapytani, z których form wsparcia był Pan/i najbardziej zadowolony/a? Najwięcej osób odpowiedziało, że było zadowolonych ze wszystkich form wsparcia, co stanowi 44,5% odpowiedzi wszystkich ankietowanych. Wśród trzech najpopularniejszych odpowiedzi znajduje się mieszkanie interwencyjno-wytchnieniowe oraz asystent rodziny dorosłych OzNI. Pozostałe docenione formy wsparcia to neurologopeda, prawnik oraz psycholog w PIKONI.

IV. Proponowane działania wraz ze sposobem realizacji

Wyniki przeprowadzonej ewaluacji oraz doświadczenia realizacji projektu wskazały, że oferowane w ramach projektu wsparcie było adekwatne do potrzeb dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną. Przyjęte formy wsparcia były dla uczestników satysfakcjonujące i w wielu obszarach poprawiły lub utrzymały na tym samym poziomie funkcjonowanie psychospołeczne. 67% badanych było bardzo zadowolonych ze wszystkich form wsparcia z których skorzystali. Prawie 90% osób korzystających ze wsparcia mieszkaniowego była bardzo zadowolona z tej oferty i chętnie skorzystałaby z niej ponownie. Pokazuje to, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną mają potrzebę przynajmniej częściowego usamodzielnienia się. Zwiększenie miejsc w mieszkaniach interwencyjno-wytchnieniowych, długoterminowych oraz większe zaangażowanie trenerów i zorganizowanie zajęć w przestrzeni mieszkalnej spowoduje, iż potrzeba autonomii, samodzielności, samorealizacji ale także przynależności oraz relacji społecznych zostanie zaspokojona. Warto zauważyć, iż duża część uczestników projektu są to osoby z podwójną diagnozą oraz zdiagnozowanymi zaburzeniami psychicznymi. Obecna sytuacja ekonomiczna i geopolityczna spowodowała wystąpienie kryzysów psychicznych zarówno u osób z niepełnosprawnościami oraz u ich otoczenia oraz spowodowała deprivację wielu potrzeb. Wystąpiły przypadki, iż z powodu obniżenia nastroju lub napadów lękowych OzNI nie kontynuowali np. wsparcia zawodowego czy rezygnowali z konsultacji specjalistycznych. Wskazane zatem wydaje się rozszerzenie wsparcia o pomoc psychoterapeutyczną. 52% uczestników posiada wykształcenie ponadgimnazjalne a tylko 6% policealne i wyższe, łącznie 71% badanych jest osobami bezrobotnymi a tylko 22% pracuje. Należy zatem również rozważyć, iż w pokonywaniu trudności związanych z usamodzielnianiem się uczestników, kontynuacją edukacji, znalezieniem zatrudnienia oraz problemami w różnych obszarach funkcjonowania zasadne jest rozszerzenie wsparcia asystenckiego oraz trenerskiego. 96% badanych było zadowolonych ze wsparcia oferowanego w PIKONI oraz taka sama ilość osób chciałaby skorzystać z oferty ponownie. Ankietowani doceniali zaangażowanie pracowników PIKONI, ich pomoc w koordynacji wsparcia i bieżące dostosowywanie działań do pojawiających się potrzeb. Specjaliści zatrudnieni w PIKONI uczestniczyli w bieżącej modyfikacji działań oraz rozwiązywaniu problemów uczestników projektu. Można uznać oferowane wsparcie za trafne i adekwatne do potrzeb OzNI, a przyjęte formy działań w znacznym stopniu wyczerpywały oczekiwania ich uczestników, rozważyć można jednak zwiększenie intensywności niektórych podejmowanych oddziaływań.

1. Organizacja PIKONI

Jak wykazało badanie ewaluacyjne oraz realizacja projektu, PIKONI okazał się być punktem niezwykle potrzebnym i jako istotny, brakujący do tej pory element na mapie wsparcia m.st. Warszawy, jego działalność powinna być kontynuowana, by umożliwić osobom z niepełnosprawnością intelektualną oraz ich rodzinom i otoczeniu skorzystanie z kompleksowego wsparcia, również informacyjnego. Nie ma drugiego takiego punktu działającego w Warszawie, a jedyna możliwość skorzystania z pomocy to fundacje i stowarzyszenia. PIKONI jako centralny punkt informacyjno-doradczy wypełnia lukę związaną z dotychczasowym niewystarczającym wsparciem oferowanym osobom z niepełnosprawnością intelektualną.

Istotną sprawą zdaje się być kwestia formalna czyli posiadanie orzeczenia. PIKONI powinno być także miejscem do którego mogą zgłaszać się osoby nieposiadające orzeczenia o niepełnosprawności intelektualnej bez ograniczeń wiekowych, a zatrudniając psychologów wyposażonych w narzędzia diagnostyczne, można byłoby uzyskać takie dane na miejscu. Wiele osób funkcjonujących na niskim poziomie intelektualnym, nigdy nie zainteresowała się możliwością uzyskania orzeczenia, PIKONI mimo wszystko, wspierałby również takie osoby.

Obserwując zachodzące zmiany związane z obniżeniem dobrostanu psychicznego społeczeństwa, ważne jest, by PIKONI pełnił funkcję miejsca, w którym osoby zmagające się z trudnościami swojej niepełnosprawności intelektualnej, bądź będące rodziną/otoczeniem osoby z niepełnosprawnością intelektualną mogły przede wszystkim uzyskać wsparcie psychologiczne, gdyż ogromna większość zakwalifikowanych do projektu uczestników cierpiała z powodu istotnych trudności psychicznych, lęku związanego z pandemią, zaburzeń emocji, motywacji, nastroju, doświadczające kryzysu psychicznego.

Obecna kadra projektowa odpowiada na potrzeby potencjalnych uczestników wsparcia PIKONI, posiadając szerokie doświadczenia i kompetencje, wykraczające poza określone obecnie obowiązki. W związku z powyższym w przyszłości beneficjenci PIKONI mogliby od razu otrzymać wsparcie: psychologa, psychoterapeuty behawioralno-poznawczego, pedagoga, terapeuty środowiskowego, terapeuty desensytyzacji doświadczeń traumatycznych EMDR, coacha ICF, seksuologa klinicznego, a także doradcy zawodowego.

Dużym zainteresowaniem cieszyły się również konsultacje prawne i dietetyczne, które powinny być także umożliwione w ramach dalszej działalności PIKONI.

Realizacja projektu, na mniejszej liczbie uczestników, pozwoliła na zebranie rekomendacji na temat rodzaju wsparcia pożądanego przez dorosłych OzNI i ich rodzin, a kontynuacja działań PIKONI będzie stanowić istotne wzmocnienie oferty wsparcia dla OzNI i ich najbliższego otoczenia.

SYSTEM FUNKCJONALNY PIKONI:

1. Podstawowe moduły działań:

- zarządzanie informacją – jej pozyskiwanie, analizowanie, dystrybuowanie,
- aktywna współpraca ze środowiskowym systemem usług z zakresu edukacji, pomocy społecznej zatrudnienia poprzez:
 - ✓ promowanie działalności Punktu, m.in. dzięki uczestnictwu w BKDS ds. Niepełnosprawności,
 - ✓ prowadzenie interaktywnej strony internetowej.
- **inicjowanie działań** wynikających ze współpracy ze środowiskiem.

2. Rodzaje działań:

- **Koordinacja systemu usług środowiskowych na rzecz OzNI** – instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych:
 - ✓ **diagnoza i opis funkcjonalny OzNI** (prognoza dalszej drogi życiowej osoby głównie w kontekście jej zidentyfikowanych zasobów, ze wskazaniem niezbędnych usług i innych instrumentów wsparcia oraz podmiotów je realizujących:
 - ✓ **informacja** - wielopoziomowa
 - dla i od odbiorców wsparcia (OzNI, członkowie rodzin) o istniejących usługach i instrumentach (prawnych, instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych w m.st. Warszawa dla OzNI) oraz o potrzebach OzNI i ich środowiska;
 - dla i od podmiotów odpowiedzialnych za organizację i zarządzanie usługami środowiskowego systemu wsparcia OzNI .
 - ✓ **Poradnictwo eksperckie**, psychologiczne, zawodowe, socjalne, prawne,
 - ✓ **Ewaluacja i monitoring** systemu wsparcia OzNI i członków rodzin,
 - ✓ **Inspiracja nowych rozwiązań** formalnych, organizacyjnych, merytorycznych wynikających z aktywnej współpracy z odbiorcami oraz użytkownikami środowiskowego systemu wsparcia OzNI i rodzin.

2. Praca Asystenta rodziny dorosłych OzNI

Jedną z bardziej pożądanых form wsparcia w projekcie był Asystent rodziny dorosłych OzNI odciążający rodzinę OzNI w codziennych obowiązkach związanych z opieką nad OzNI. Rodziny zrekrutowane do projektu chętnie korzystały ze wsparcia. Współpraca w większości przypadków przebiegała w sposób właściwy i przyniosła wymierne efekty. Cele zawarte w Planach Pracy zostały zrealizowane na poziomie 89%. Dlatego działania Asystenta rodziny dorosłych OzNI, jako osoby wspierającej bezpośrednio OzNI i otoczenie w miejscu zamieszkania, powinny być rozszerzone na cały obszar m.st. Warszawy, by dotrzeć do tych, którzy z przyczyn formalnych nie mogli uzyskać wsparcia w ramach projektu (np. ze względu na brak powiązania z jedną z czterech wybranych do testowania modeli dzielnic).

Stanowisko Asystenta rodziny dorosłych OZNI wprowadzone w struktury miasta to właściwe rozwiązanie ponieważ dotychczas rodziny w których żyje dorosła osoba z niepełnosprawnością intelektualną nie mogła liczyć na pomoc w tej formie. Rodziny te były wykluczone społecznie, nie podejmowały aktywności społecznej a OZNI funkcjonowały na niskim poziomie samodzielności. Asysta rodzinna dorosłych OZNI w znaczący sposób wpłynęła na poprawę funkcjonowania OZNI i ich rodzin.

Kontynuacja działań rozpoczętych w ramach projektu, w dłuższej perspektywie pozwoli wielu osobom z niepełnosprawnością intelektualną (dzięki wsparciu, które będą otrzymywały w swoim naturalnym środowisku przez asystenta rodziny OzNI) być, jak najdłużej aktywnymi uczestnikami życia społecznego.

Z punktu widzenia skuteczności działań istotne wydaje się umocowanie Asystenta rodziny dorosłych OzNI w strukturach m.st. Warszawy. Takie rozwiązanie daje możliwość łatwiejszego dostępu tym osobom i ich rodzinom do pomocy (bliskość miejsca zamieszkania) oraz w sytuacjach tego wymagających współdziałać w tej pomocy różnych specjalistów (zespoły interdyscyplinarne) co będzie przyczyniało się do kompleksowości udzielanego im wsparcia. Istotne jest również, aby zespół specjalistów z PIKONI był dostępny również w postaci wizyt domowych lub miał dyżury w miejscach o zasięgu dzielnicowym.

Wszystkie powyższe elementy stanowiąc będą kontynuację działań zapoczątkowanych w ramach projektu. Jest to istotne z punktu widzenia pracy Asystenta rodziny OzNI (dalsza realizacja indywidualnych planów pomocy). Tego typu rozwiązanie pozwoli na stworzenie w przyszłości sieci współpracujących podmiotów, które powinny swoim wsparciem obejmować nie tylko dorosłe osoby i ich rodziny, ale także rodziny posiadające dzieci z niepełnosprawnością intelektualną.

3. Mieszkania wspomagane

Podsumowując ocenę wsparcia mieszkaniowego w formie we wszystkich typach testowanych mieszkań wspomaganych: długoterminowych, interwencyjnowychnieniowych oraz będących w indywidualnej dyspozycji OzNI należy podkreślić:

- › wysoki poziom zapotrzebowania ze strony OzNI i ich rodzin na wsparcie tego typu,
- › stale zwiększającą się liczbę potencjalnych odbiorców tej formy wsparcia (starzejący się rodzice/opiekunowie OzNI/ich utrata skutkują koniecznością prowadzenia własnego gospodarstwa domowego lub zamieszkania w mieszkaniu wspomagany),
- › negatywny wpływ poziomu rozwoju cywilizacyjnego oraz skali zagrożeń zdrowotnych i społecznych, z jakimi stykają się OzNI, na proces ich szybkiej psychodegradacji w przypadku braku zastosowania odpowiedniej prewencji oraz systemu wsparcia, stanowiące przesłanki potrzeby intensywnego rozwoju prezentowanej formy wsparcia w ramach modelu.

Wsparcie w mieszkaniach powinno być kontynuowane i upowszechniane ze względu na duży efekt terapeutyczny metody. Jest ona skuteczna i sprawdzona, a także daje możliwość stopniowego ograniczania pomocy terapeutów wraz z wzrastaniem samodzielności mieszkańców. Kontynuacja wiąże się z zachowaniem stanowisk terapeutów usamodzielnienia.

Pobyty w mieszkaniach wspomaganych będą adresowane do osób spełniających następujące kryteria:

- › Osoba posiadająca orzeczenie o niepełnosprawności;
- › Osoba pełnoletnia, zamieszkała na terenie m. st. Warszawy (posiada miejsce zamieszkania, do którego będzie możliwy powrót po zakończeniu pobytu w mieszkaniu wspomagany);
- › Osoba jest zdolna do wykonywania podstawowych czynności w zakresie samoobsługi; jej funkcjonowanie nie zagraża życiu i zdrowiu własnemu oraz innych osób;
- › Oświadczenie o dochodach pozwalających na opłacenie pobytu w mieszkaniu zgodnie z ustalonymi zasadami;
- › Motywacja do uczestniczenia w oferowanych treningach i działaniach terapeutycznych składających się na program wsparcia oferowany w mieszkaniu;

Program wsparcia oferowany w mieszkaniu powinien być uzależniony od typu mieszkania i poziomu funkcjonowania mieszkańców i obejmować takie elementy jak:

- › trening samoobsługi w codziennym życiu,
- › trening obsługowo-porządkowy,
- › trening kulinarny,
- › trening budżetowy,
- › trening zarządzania mieszkaniem (w tym zarządzanie energią) oraz trening i pomoc w załatwianiu spraw urzędowych,
- › trening lekowy,
- › trening komunikacyjny,
- › trening organizowania czasu wolnego oraz rozwijania i realizacji osobistych zainteresowań i hobby,
- › trening umiejętności społecznych (prowadzenia rozmowy, komunikowania się, rozwiązywania problemów),
- › wsparcie psychologiczne – realizowane w formie indywidualnej i – w przypadku mieszkań wieloosobowych – grupowej,
- › pomoc w ubieganiu się o uzyskanie samodzielnego mieszkania, tam gdzie jest to możliwe,
- › praca z rodziną i najbliższym otoczeniem mieszkańca oraz środowiskiem lokalnym – mająca na celu podtrzymanie i rozwijanie kontaktów z osobami najbliższymi.

4. Wsparcie w zatrudnieniu

Znalezienie i utrzymanie zatrudnienia było postrzegane jako bardzo ważny element procesu aktywizacji społecznej w przypadku osób z niepełnosprawnością intelektualną. Doradcy zawodowi, z jednej strony prowadzili diagnozę predyspozycji zawodowych uczestników, a z drugiej strony pomagali im stworzyć własną ofertę współpracy z pracodawcami. Osoba, która znalazła satysfakcjonującą pracę, mogła dalej korzystać z doradztwa, co wspierało ją w utrzymaniu zatrudnienia.

Badania ilościowe i jakościowe udowodniły wysoką skuteczność aktywizacji zawodowej. Wiele osób korzystających ze wsparcia zespołu zawodowego, uzyskało cel, z jakim się zgłosiła czyli podjęcie zatrudnienia. Aktywizacja zawodowa uznawana była za atrakcyjny element oferty projektu i przyciągała wielu odbiorców. Działania trenerów pracy, próbki pracy, obecność specjalisty w miejscu pracy – miały zasadnicze znaczenie w przypadku osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Rekomendacje dotyczące kontynuowania i upowszechniania działań wspomagających zatrudnienie polegają na utrzymaniu wsparcia zespołu zawodowego, pełnej elastyczności zespołu i indywidualizacji wsparcia dla beneficjentów.

Podsumowanie

Założeniem proponowanego nowego modelu Warszawskiego zintegrowanego systemu wsparcia środowiskowego osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną, podobnie jak było to w przypadku testowanego modelu jest wykorzystanie dostępnych zasobów w m. st. Warszawa, w szczególności w dzielnicach, ich sieciowanie i wymiana informacji. Tym samym wykorzystanie dostępnych instytucji i infrastruktury, które minimalizuje trudności we wdrożeniu proponowanych rozwiązań jak również zapewnia optymalizację nakładów finansowych koniecznych do jego realizacji. Brak aktywnych działań i zaprzestanie finansowania rozwiązań wypracowanych w ramach Modelu może prowadzić do zaniku istniejącego już sieciowania i wykształconych relacji między instytucjami zaangażowanymi w oparcie i wspieranie osób z niepełnosprawnością intelektualną. Odpowiedzią na te wyzwania jest prowadzenie w Warszawie aktywnej polityki w tym obszarze.

Załączniki

Załącznik 1 Raport z zadania „Zabezpieczenie prawno-finansowe OzNI”

28.02.2022 r.

Wykonawca zadania:

Szal i Partnerzy Kancelaria Radców Prawnych sp.p.
reprezentowana przez:
r. pr. Maciej Szal
692 299 764
szal@lexks.pl

Dotyczy: projektu prawno-materialnego zabezpieczenia osób z niepełnosprawnością intelektualną na wypadek utraty opiekuna;

Raport z realizacji zadania wraz z rekomendacjami zmian w przepisach prawa powszechnie obowiązującego

Spis treści:

- I. Opis projektu
- II. Wnioski statystyczne
- III. Opis podstawowych instytucji prawnych możliwych do wykorzystania przez rodziny uczestniczące w projekcie
- IV. Rekomendacja zmian prawnych w obszarze niepełnosprawności
- V. Podsumowanie
- VI. Załączniki

I. Opis projektu

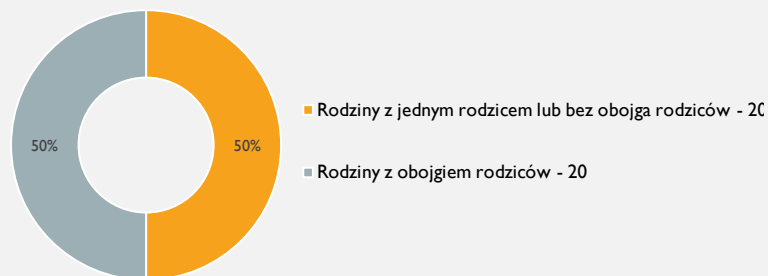
W ramach przedmiotowego projektu objęto pomocą 40 rodzin w których występuje zjawisko niepełnosprawności intelektualnej względem dorosłej osoby. Projekt na celu miał weryfikację stanu, świadomości, przygotowania, podjętych już działań oraz wypracowanych mechanizmów w poszczególnych rodzinach na wypadek sytuacji w której Beneficjent – tj. dorosła osoba z niepełnosprawnością intelektualną wymagać będzie stałej opieki spowodowanej śmiercią rodzica/opiekuna prawnego lub niemożnością sprawowania takiej opieki przez rodzica/opiekuna prawnego z przyczyn zdrowotnych, biologicznych czy sytuacyjnych. Efektem pracy z rodzinami było przedstawianie rekomendacji w postaci Indywidualnych Planów Zabezpieczenia Prawo Materialnego obejmujących szereg parametrów życiowych rodzin, mający na celu zaplanowanie przyszłości Beneficjentów w taki sposób by nawet nagła i niespodziewana sytuacja nie była dla nich zaskoczeniem, a przyszłe miejsce życia i funkcjonowania połączone z zapewnieniem opieki na adekwatnym poziomie zaplanowane i gotowe do płynnego wdrożenia. W ramach realizacji projektu, analizie poddane zostały akty prawne obowiązujące na terytorium RP pod kątem przydatności wykorzystania w obszarach planistycznych względem osób z niepełnosprawnościami, przedstawione w formie załącznika do przedmiotowego opracowania. Model który przyjął zespół opiniujący polegał na pogłębionym wywiadzie z rodziną obejmującym obszary m.in. rehabilitacji, stanu zdrowia, aktualnego oraz planowanego leczenia, relacji wewnątrzrodzinnych, posiadanych/tworzonych kręgów wsparcia w środowisku zamieszkania, statusu rodzinnego, więzi rodzinnych, zaangażowania w opiekę ze strony rodzeństwa lub osób trzecich, majątku, planów na przyszłość itd. Efektem prac zespołu opiniującego było przygotowanie IPZPF oraz jego prezentacja podczas spotkania końcowego, połączona z omówieniem zaproponowanych rozwiązań, ujawnionych zagrożeń oraz sugestiami w zakresie niezbędnych do podjęcia przez rodzinę działań. W zakresie zagrożeń ujawnionych w trakcie pogłębionego wywiadu do najczęstszych należy niska lub bardzo niska świadomość sytuacyjna Beneficjentów w obszarze gospodarowania środkami finansowymi, brak zdolności planistycznych w zakresie funkcjonowania budżetu domowego, naiwność życiowa i łatwowierność oraz podatność na wpływ osób trzecich i manipulację. 40 rodzin objętych udziałem w projekcie pochodziło z różnych warstw społecznych, prezentując zróżnicowany poziom majątkowy – od rodzin nie posiadających żadnego majątku, po rodziny posiadające wielomilionowe aktywa. Dane

statystyczne oraz wnioski dotyczące poszczególnych ujawnionych elementów funkcjonowania poszczególnych rodzin, zostaną przedstawione w kolejnej części opracowania odnosząc się wprost do danych statystycznych ujawnionych w trakcie zbierania informacji o Beneficjentach. Wszystkie rodziny odebrały bez uwag zrealizowane prace, jednocześnie dopełniając formalności polegających na przekazaniu danych osobowych zgodnie z przepisami prawa. Niezależnie od powyższego, pozyskane informacje oraz dane zakwalifikować należy jako wrażliwe, a w trakcie ewentualnego przetwarzania, dochować należytej staranności. Ogólnym celem projektu przyjęto w perspektywie wdrożenia systemowych rozwiązań i wdrożenie zagadnień opiekuńczych w kierunku osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin zmierzających do stworzenia uniwersalnego modelu samopomocy opartego na aktywnym zarządzaniu przekazanym/oddanym do dyspozycji majątkiem celem uzyskiwania finansowania działalności statutowej i wypracowywaniu nadwyżek finansowych mających służyć otoczeniu opieką osób których nie stać na tę formę opieki, jako pomoc realizowaną przez samorządy w porozumieniu z organizacjami pozarządowymi dającymi rękojmię rzetelności. Państwo jest gwarantem poszanowania zapewnionych prawnie przywilejów wszystkich obywateli, szczególnie tych którzy ze względów na swoją pozycję społeczną nie są w stanie sami właściwie zadbać o swoje bezpieczeństwo. Uzewnętrznieniem ogólnych norm, konwencji, uchwał, zapewnień itd. jest polityka socjalna realizowana przez Państwo. W odniesieniu do problemu zabezpieczenia prawnego majątku osób z niepełnosprawnością należy odnieść się do założeń jakie w tym zakresie stawia sobie aparat państwowy Rzeczypospolitej Polskiej. Zabezpieczenie socjalne obejmuje te wszystkie urzędy publiczne, które bez względu na swoją nazwę (opieka społeczna, pomoc społeczna, ubezpieczenie społeczne) mają na celu zabezpieczenie materialnych warunków egzystencji jednostki w formie odpowiednich świadczeń w określonych sytuacjach, tj. w razie spełnienia się określonych ryzyk” /„Social Security and Public Policy” z 1956 r. Burns/. Przenosząc to na Nasze realia wg. teorii p. Mirosława Księżopolskiego właściwe zabezpieczenie społeczne to stan wolności od niedostatków materialnych środków utrzymania i istnienie realnych gwarancji pełnego rozwoju jednostki” czyli „stan wolności od tych zagrożeń, których głównym skutkiem jest brak lub niedostatek środków utrzymania” tzn. pieniędzy, rzeczy, opieki. Państwo jako struktura odpowiadająca za zabezpieczenie potrzeb socjalnych, w skład których w głównej mierze wchodzi zabezpieczenie prawne oraz fizyczne majątku osób dotkniętych jednym lub wieloma ryzykami (m. in. niepełnosprawność, ubóstwo) zobowiązane jest w swojej działalności do zapewnienia ochrony

zagrożonym. Polityka socjalna jest bardzo istotnym z punktu widzenia działalności całego ustroju państwowego elementem, którego właściwe spełnienie ponosi za sobą szereg konsekwencji, od budowania właściwej relacji na linii obywatel-państwo, poprzez minimalizację wydatków ze środków budżetu prowadząc wydajną oraz skuteczną politykę socjalną. W polskich realiach brak jest jednoznacznych procedur prawnych mogących zabezpieczyć majątek osób z niepełnosprawnością w wypadku śmierci ich opiekunów. Państwo polskie celem zapobieżenia konieczności pełnego przejęcia na siebie odpowiedzialności za los osoby pozostawionej bez opieki, winno w pierwszej kolejności zastosować politykę prewencyjną oraz edukacyjną skierowaną do opiekunów osób niesamodzielnych – tak by to właśnie oni we właściwym czasie mogli zabezpieczyć sytuację swojego podopiecznego, w taki sposób by była to pomoc możliwie najbardziej wydajna oraz ukierunkowana na specyficzne potrzeby danej sytuacji (spersonalizowana w sposób indywidualny). Działania prewencyjne nie tylko są najtańszą metodą oddziaływania na grupę docelową, ale poprzez aktywizację grup zagrożonych skutecznie może zwiększyć samoświadomość nie tylko osób odpowiedzialnych, ale i osób które potencjalnie mogłyby pomóc w sytuacji kryzysowej. Polski porządek prawny dopuszcza szereg instytucji mogących w sposób bardziej lub mniej skuteczny zabezpieczyć w pewien sposób majątek osób niepełnosprawnych/niesamodzielnych w sytuacji pozostania bez opieki. Instytucje prawne opisane w kolejnej części opracowania w zdecydowanej większości uzależnione są od chęci, możliwości oraz świadomości opiekunów którzy dobrowolnie zagłębić muszą się w arkana nie do końca przejrzystych przepisów oraz z odpowiednim wyprzedzeniem “ułożyć” cały plan zabezpieczenia prawnego majątku swojego podopiecznego. Zabieg ten nie dość, że trudny, nie zawsze może okazać się w praktyce skuteczny. Brak jest świadomości w społeczeństwie oraz szczególnie w grupach zagrożonych konieczności podejmowania działań prewencyjnych.

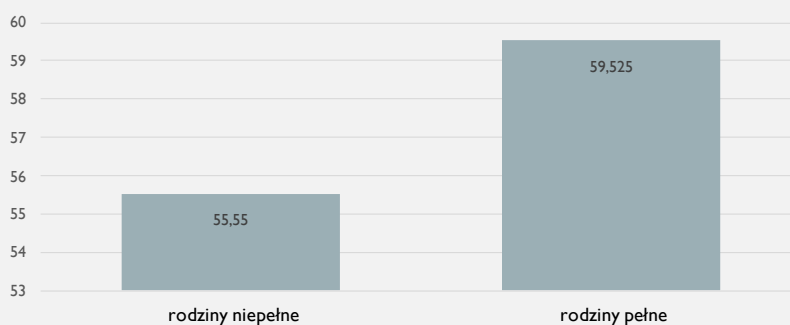
II. Wnioski statystyczne

TYP RODZINY – PEŁNA/NIEPEŁNA

Grupa badawcza składała się w równych częściach z rodzin gdzie opiekunem jest jeden rodzic lub Beneficjent jest sierotą zupełną, oraz Beneficjentów gdzie opieka odbywa się w środowisku rodziny pełnej.

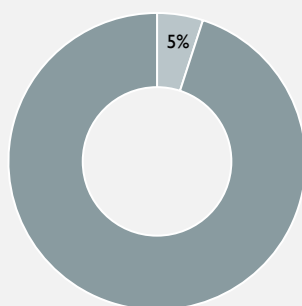
ŚREDNIA WIEKU RODZICÓW I OPIEKUNÓW

Według badania Głównego Urzędu Statystycznego w 2020 r. przeciętne trwanie **życia** mężczyzn zamieszkałych w miastach wynosiło 72,9 roku i było o 0,8 roku dłuższe niż dla mężczyzn na wsi. W przypadku kobiet zamieszkałych w

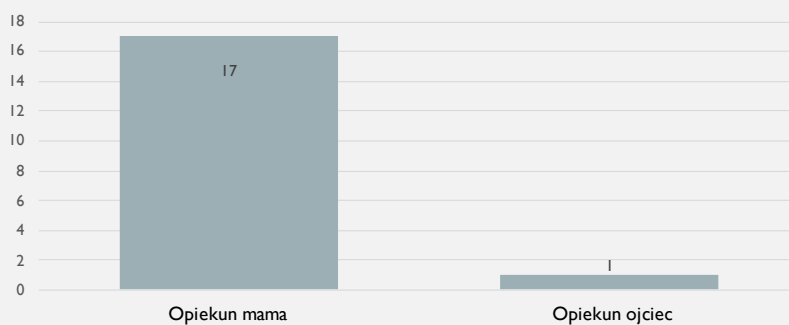
miastach, przeciętna **długość życia** wynosiła 80,8 roku i była o 0,2 roku wyższa niż dla kobiet na wsi. Zestawienie przedstawia średnią wieku rodziców i opiekunów w poszczególnych grupach, i tak dla rodzin gdzie Beneficjent jest pod opieką jednego tylko rodzica/opiekuna lub jest sierotą zupełną wynosi ona 55,55 lat zaś dla rodzin pełnych 59,525 lat.

PROCENT OZNI – SIEROTY ZUPEŁNE

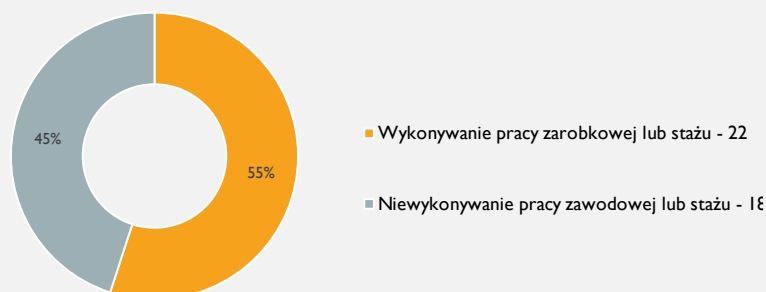
Dwoje Beneficjentów to osoby będące sierotami zupełnymi.

RODZINY NIEPEŁNE

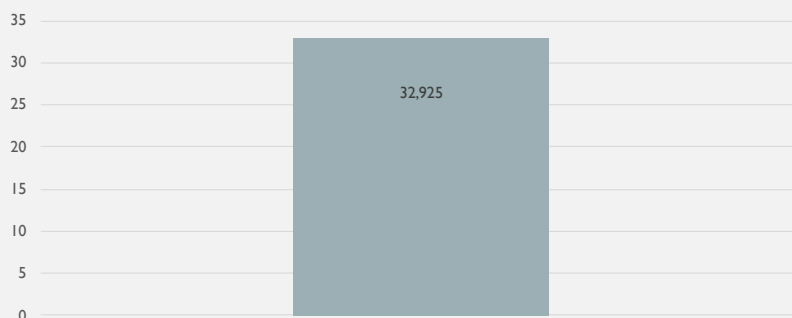
W rodzinach niepełnych, jedynie w jednym przypadku opiekunem jest mężczyzna.

PRACA ZAWODOWA/ STAŻ

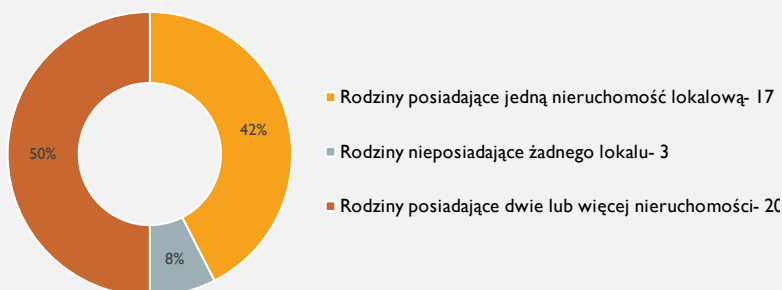
22 Beneficjentów objętych udziałem w projekcie wykazuje zdolności zarobkowe, lub jest w trakcie ich zdobywania. Przedmiotowy wynik należy zinterpretować poprzez stwierdzenie, iż blisko połowa osób z niepełnosprawnością intelektualną nie posiada zdolności lub nie wykonuje w żaden sposób (również pod opieką i ochroną) żadnych czynności zawodowych, w swoim utrzymaniu bazując jedynie na otrzymywanych świadczeniach oraz wsparciu osób trzecich. Aktywizacja zawodowa osób z niepełnosprawnościami winna być jednym z priorytetowych kierunków oddziaływania ze strony systemu rehabilitacji społecznej, jako jedno z podstawowych narzędzi służących lub mogących służyć Beneficjentom w bardzo szerokim spectrum (zawodowym, społecznym, osobistym, rehabilitacyjnym itd.).

ŚREDNI WIEK BENEFICJENTÓW

Średni wiek Beneficjentów, w korelacji ze średnim wiekiem rodziców/opiekunów wskazuje, że zdecydowana większość Beneficjentów znajduje się w „sile wieku”, co w zestawieniu z odsetkiem nie pracujących osób zmusza do wniosku, iż osoby które do tej pory nie podjęły skutecznego zatrudnienia, lub nie zdobyły znacznych umiejętności gwarantujących samodzielność, mają małe szanse na ich pozyskanie w przyszłości.

ZASOBY MIESZKANIOWE

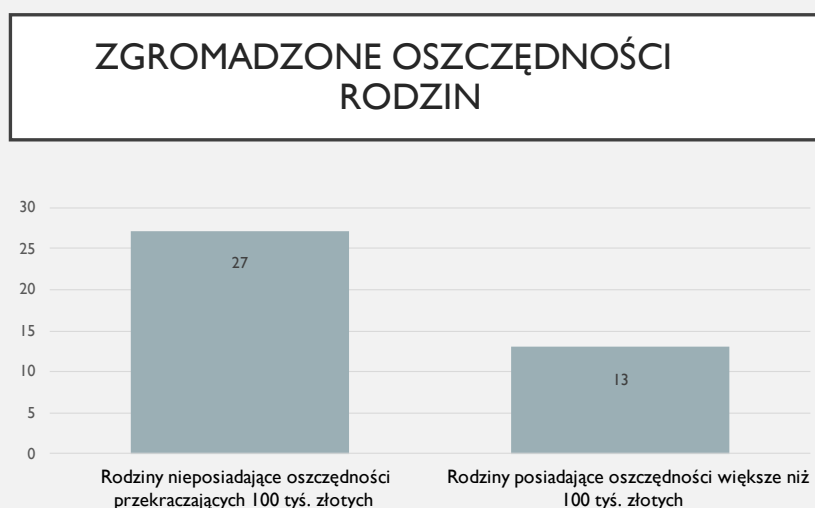
Zabezpieczenie materialne wyrażone poprzez prawo do własności nieruchomości wydaje się w dzisiejszych czasach najpewniejszą lokatą kapitału. Zabezpieczenie przyszłości Beneficjentów w przekonaniu zespołu opiniującego, winno być w jak najszerszym stopniu zmaterializowane w postaci aktywów nieruchomości. Po analizie zasobów poszczególnych rodzin, ujawnił się następujący stan posiadania: 8 % rodzin nie posiada żadnego zasobu nieruchomości, oznacza to że korzystają z form mieszkalnictwa społecznego/komunalnego/gminnego lub wynajmowanego na wolnym rynku, 42 % rodzin posiada w swoich zasobach 1 lokal mieszkalny, 50 % rodzin posiada w swoich zasobach 2 lub więcej nieruchomości (w tym co najmniej jedną nieruchomość przeznaczoną na cele mieszkalne). Struktura własności przedstawia się w sposób bardzo ciekawy, wśród osób posiadających zasób większy niż jedna nieruchomość, znajdują się zarówno rodziny inwestujące w nieruchomości lokalowe/domy jak i rodziny aktywnie lokujące środki w gruntach, lokalach użytkowych czy miejscach parkingowych na wynajem. Stymulowanie zatem aktywnego i rozsądnego gospodarowania mieniem, mającym w przyszłości stanowić zabezpieczenie dla Beneficjentów, winno również znaleźć się w kierunku działania komórki organizacyjnej samorządu/organizacji która w sposób systemowy zajmować będzie się tematyką administrowania zebranych przez rodziny majątkiem.

STAN PRAWNY

Przedmiotowa grafika przedstawia dane, które jako pokazują brak „życiowego podejścia” przepisów prawa do kwestii niepełnosprawności. Z jednej strony prawie wszyscy Beneficjenci są osobami posiadającymi Pełną zdolność do czynności prawnych. Zdolność do czynności prawnych to termin prawny zawarty w Kodeksie Cywilnym, który służy do określenia kto i kiedy może podejmować ważne i wiążące czynności prawne czyli na przykład zawierać umowy (np. umowę sprzedaży czy umowę pożyczki). Zgodnie z prawem w zależności od wieku i innych czynników ludzie mogą posiadać pełną zdolność do czynności prawnych, ograniczoną zdolność do czynności prawnych lub w ogóle nie mieć zdolności do czynności prawnych. Zdolność do czynności prawnych jest kategorią prawną, która określa czy ktoś może samodzielnie w sposób ważny i prawnie wiążący podejmować czynności prawne czyli na przykład zawierać umowy sprzedaży, najmu, pożyczki itp. Wspomniany kodeks cywilny przewiduje, że ludzie mogą posiadać pełną zdolność do czynności prawnych, ograniczoną zdolność do czynności prawnych albo w określonych przypadkach w ogóle nie mieć zdolności do czynności prawnych. W tym ostatnim przypadku chodzi o osoby, które nie ukończyły 13 lat lub ze względu na chorobę psychiczną, niedorozwój umysłowy albo inny rodzaj zaburzeń psychicznych w tym uzależnienie od alkoholu lub narkotyków zostały ubezwłasnowolnione całkowicie. Pełna zdolność do czynności prawnych oznacza, że osoba taka może w sposób prawnie wiążący, ważny i skuteczny samodzielnie podejmować różne działania, które przez prawo identyfikowane są jako czynności prawne. Odbiegając od prawniczych sformułowań, stwierdzić można, że przypisanie przez prawo pełnej

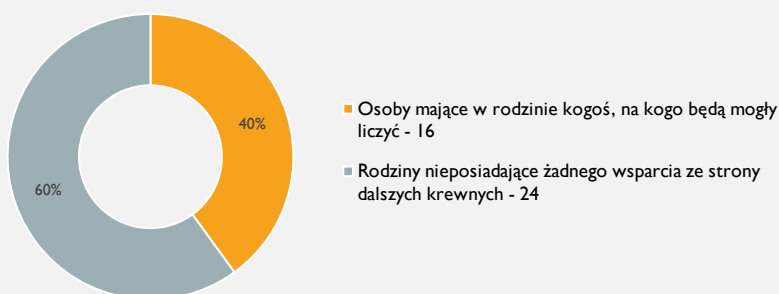
zdolności do czynności prawnych jest de facto potwierdzeniem dojrzałości i dorosłości człowieka oraz zezwoleniem na samodzielne podejmowanie czynności w tak zwanych stosunkach cywilnoprawnych czyli np. zaciągnięcie pożyczki, wynajęcie mieszkania, kupno samochodu itp. W przypadku ograniczonej zdolności do czynności prawnych lub całkowitym braku zdolności do czynności prawnych takie samodzielnie działania, poza drobnymi powszechnymi czynnościami w bieżących sprawach życia, byłyby prawnie nieważne. Jak zatem tendencja czy stan prawny osób z niepełnosprawnością intelektualną ma się do rzeczywistości? Praktycznie 100 % Beneficjentów, nie mogących kierować i decydować w sposób racjonalny swoim życiem posiada pełną zdolność do czynności prawnych. Warto w tym miejscu wskazać, iż grupa osób z niepełnosprawnością intelektualną bardzo często poprzez swoje cechy charakterystyczne jak łatwowierność czy naiwność życiową staje się ofiarami manipulacji czy wykorzystania oraz wykorzystania ekonomicznego w tym finansowego. Bardzo trudno również, jest im utrzymać ewentualnie pozyskany majątek, gdyż praktycznie całość Beneficjentów nie posiada zdolności i wiedzy w zakresie zarządzania czy administrowania nieruchomością nawet na najprostszym poziomie. Jedynie jeden Beneficjent reguluje należności publiczno-prawne takie jak czynsz we własnym zakresie poprzez konto bankowe, pozostałe osoby nie są w stanie opanować takich umiejętności.

Budżet 100 000 złotych stanowi pewnego rodzaju psychologiczną granicę, po pierwsze wskazując czy dana rodzina ma „poduszkę” finansową zezwalającą na

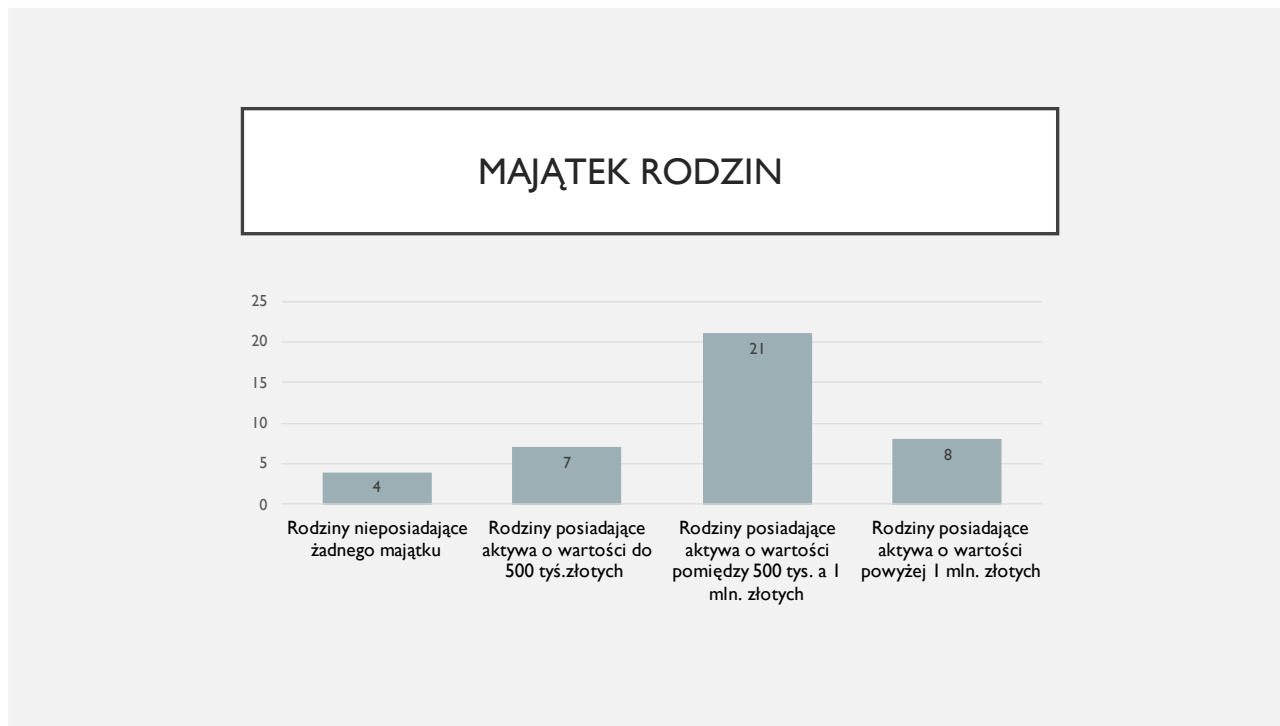
odważniejsze w planowaniu decyzje, dwa ze rodziny w których nawyk oszczędzania wdrożony był latami wykazują pod kątem projektu zdecydowanie większą dyscyplinę w zakresie planowania przyszłości swoich podopiecznych. Wnioskiem statystycznym z omawianego obszaru jest konkluzja, że rodziny które na dzień przygotowywania przedmiotowego opracowania miały zasoby oszczędności finansowych przekraczające 100 000 złotych, posiadały ogólne zasoby materialne zdecydowanie przewyższające tę kwotę. A więc w grupie badawczej, rodziny oszczędne były rodzinami ogólnie bardziej zamożnymi w stosunku do rodzin konsumujących „w sposób bieżący” przychody. Wymieniona w zestawieniu wysokość oszczędności, otwiera również nowe możliwości inwestycyjne dla rodzin, a więc zwiększa katalog scenariuszy, które mogą być dostępne jedynie dla osób dysponujących potencjałem w tym zakresie takich jak m.in. zakup w ramach współwłasności odrębnej nieruchomości z innymi OzNI a następnie zorganizowanie w oparciu o taką nieruchomość sieci wsparcia i monitoringu dla kilku osób funkcjonujących na podobnym poziomie.

WSPARCIE W PRZYSZŁOŚCI

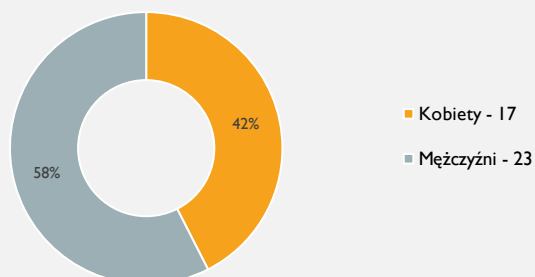
60 % osób objętych projektem, a posiadających zdiagnozowaną niepełnosprawność intelektualną nie posiada żadnego wsparcia osobowego, niezbędnego w sytuacji wystąpienia zdarzenia niemożności sprawowania opieki przez rodziców/opiekunów prawnych lub śmierci w/w. Tendencja w tym zakresie jest niepokojąca. Wniosek który w sposób logiczny się nasuwa, to fakt że większość rodzin z grupy badawczej pomimo świadomości konieczności poszukiwania w „świecie zewnętrznym” osób mogących stanowić zaplecze dla ich podopiecznych nie była w stanie na przestrzeni lat podjąć działań

zmierzających do wytworzenia takich relacji. Niepokojącym jest również, że na rynku komercyjnym – próżno szukać ofert dedykowanych właśnie osobom z niepełnosprawnością intelektualną. Powyższe stanowi duże pole do nadużyć dla osób/firm/podmiotów prawnych mających nieczyste zamiary względem potencjalnych Beneficjentów.

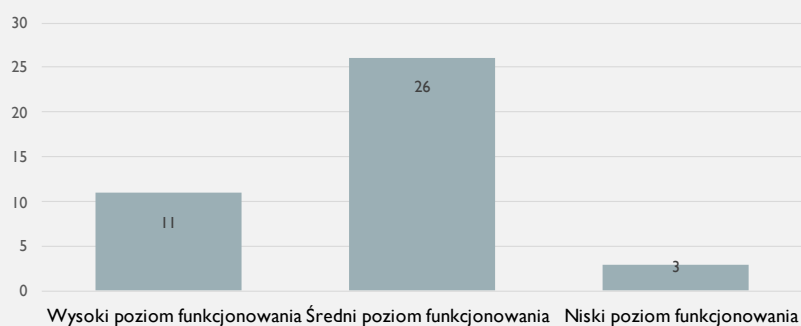
Większość rodzin, zgromadziła aktywa, których wartość mieści się w przedziale 500 000 złotych a 1 mln złotych. Przedmiotowe opracowanie uwzględnia całość zebranego majątku, z tym zastrzeżeniem że wartość wchodzących w przedmiotowe szacowanie nieruchomości wyliczona została jak dla sprzedaży „przymusowej”. Przedmiotowe kryterium zaniża faktyczną wartość rynkową nieruchomości, natomiast taka zmienna musiała zostać przyjęta przy przygotowywaniu Indywidualnych Planów Zabezpieczenia Prawno Finansowego, gdyż w zamyśle mają rzeczony nieruchomości stanowić zabezpieczenie również na wypadki nadzwyczajne – takie jak konieczność leczenia za granicami RP, które to sprawy często dotyczą osoby z niepełnosprawnościami, a mogą być konieczne celem ratowania życia lub zdrowia, wtedy to czas jest najważniejszym determinantem sprzedaży nieruchomości, co osiągnąć można najlepiej poprzez lekkie zaniżenie jej wartości wyjściowej.

BENEFICJENCI W GRUPIE POZNAWCZEJ

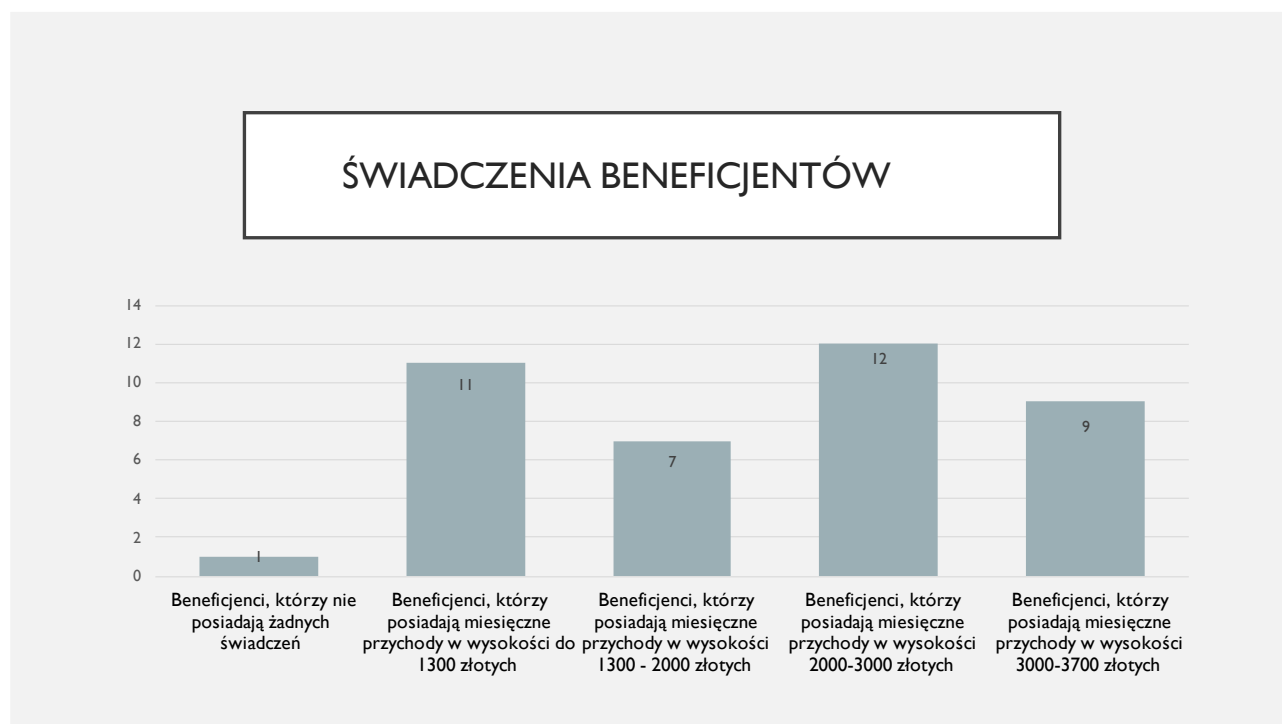
Zwrócenie uwagi na podział Beneficjentów ze względu na płeć, konieczny jest do dalszych rozważań mających na celu potencjalne „dobieranie” Beneficjentów do wspólnego zamieszkiwania, możliwość weryfikacji sympatii i antypatii w grupach, oraz zapewnienie szczególnego rodzaju dodatkowej opieki wynikającej z biologicznych czynników – takich jak możliwość zajścia w ciążę itd.

POZIOM FUNKCJONOWANIA

W grupie badawczej 11 osób przedstawia wysoki poziom funkcjonowania, przyjęty według kryteriów samodzielności – ta grupa złożona jest z osób pracujących, poruszających się po terenie zurbanizowanym samodzielnie, potrafiących reagować

w adekwatny do sytuacji sposób. Zdecydowana większość osób w grupie badawczej to osoby zakwalifikowane do średniego poziomu funkcjonowania, tę grupę tworzą osoby wymagające do funkcjonowania partnera/opiekuna/koordynatora w większości spraw, nie zna wartości pieniądza, a swoją samodzielność ogranicza do czynności samoobsługowych i drobnych bieżących spraw życia codziennego. Ostatnią grupę tworzą osoby wymagające stałej opieki we wszystkich obszarach funkcjonowania.

Przedmiotowe kryteria obrazują zdolności zarobkowe i przychodowe całej grupy Beneficjentów. Do przedmiotowego kryterium zakwalifikowano wszystkie formy pozyskiwania środków finansowych takie jak w szczególności: należności publiczno-prawne (renty, zasiłki, dodatki pielęgnacyjne), przychody z pracy, przychody pochodzące z tytułu najmu, alimenty itd. Praktycznie 25 % wszystkich Beneficjentów otrzymuje jedynie rentę socjalną i dodatek pielęgnacyjny aktualnie na łącznym poziomie ok. 1300 zł. Pozostałe osoby 70 % uzyskują sumaryczny przychód w przedziale 1300-3700 złotych. Weryfikacja zatem stałych wpływów w grupie badawczej, niezbędna jest pod kątem zapewnienia logistyki projektu polegającej na oszacowaniu kosztów potencjalnego utrzymania Beneficjenta w nowych realiach, która w większości przypadków wynosi około 5 tys. złotych miesięcznie. Przedmiotowa analiza zatem musi wskazywać potencjalnie zainteresowanym rodzicom, iż absolutnie koniecznym jest aby gospodarowały one

swoimi aktywami w taki sposób by sumaryczny miesięczny przychód – wystarczał na utrzymanie Beneficjenta na adekwatnym, planowanym poziomie.

III. Opis podstawowych instytucji prawnych możliwych do wykorzystania przez rodziny uczestniczące w projekcie

W trakcie przygotowywania materiałów dla poszczególnych rodzin, ujawniła się tendencja do korzystania z dostępnych przepisów i instytucji prawnych w sposób zbliżony w wielu przypadkach. W ramach opracowania przybliżymy najczęściej występujące narzędzia mogące służyć rodzinom dotkniętym niepełnosprawnością.

Darowizna

Umowa darowizny z pewnością jest najchętniej stosowaną formą przeniesienia własności nieruchomości, przede wszystkim w gronie najbliższej rodziny. Podmioty decydujące się na tą formę przeniesienia własności niewątpliwie dostrzegają niekwestionowane korzyści podatkowe tj. możliwość uniknięcia opodatkowania umowy darowizny podatkiem od czynności cywilnoprawnych, możliwość skorzystania ze zwolnienia od podatku o którym mowa w ustawie o podatku od spadków i darowizn. Jednak osoby decydując się na przeniesienie własności nieruchomości przy wykorzystaniu konstrukcji umowy darowizny, często nie zdają sobie sprawy z niektórych niekorzystnych konsekwencji, jakie mogą powstać dla obdarowanego w wyniku zastosowania tej instytucji prawa cywilnego i które to w efekcie mogłyby skłonić go do wyboru innej formy przeniesienia własności nieruchomości. W tym miejscu warto odnotować, iż zwolnione od podatku jest nabycie w drodze umowy darowizny własności rzeczy lub praw majątkowych nabytych przez małżonka, zstępnych, wstępnych, pasierba, rodzeństwo, ojczyma i macochę i jest to katalog zamknięty. Tak więc na przykład Fundacja nie będzie uprawniona do korzystania z dobrodziejstw instytucji darowizny. Bez dokonania niezbędnych w tym zakresie zmian systemowych Fundacja na rzecz której dane podmioty chciałyby dokonać darowizny celem zabezpieczenia przyszłości swoich podopiecznych czy też swoich dzieci będzie przede w głównej mierze nabywać zagrożenia jakie niesie ze sobą przyjęcie darowizny. Regulacje KC wprowadzają znaczące modyfikacje odpowiedzialności darczyńcy za niewykonanie lub niewłaściwe wykonanie umowy darowizny oraz ograniczają odpowiedzialność darczyńcy za wady darowanej nieruchomości. Kodeks cywilny w art. 891 § 1 wskazuje, iż darczyńca obowiązany jest do naprawienia szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, jeżeli szkoda została

wyrządzona umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa. Wskazany przepis ogranicza odpowiedzialność darczyńcy w porównaniu do zasad ogólnych normujących odpowiedzialność dłużnika z tytułu niewykonania lub niewłaściwego wykonania umowy. Zgodnie z ogólną zasadą dłużnik ponosi odpowiedzialność za szkodę wynikłą z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, wynikającą z niezachowania przez niego należytej staranności. Należy podkreślić, iż odwróceniu ulega zasada, zgodnie z którą to dłużnik, a w naszym przypadku darczyńca, obowiązany jest do wykazania, iż do niewykonania lub niewłaściwego wykonania umowy doszło pomimo zachowania przez niego należytej staranności. Z punktu widzenia niniejszego opracowania ważnym faktem jest to, iż w przypadku umowy darowizny to obdarowany będzie musiał udowodnić zarówno szkodę, jak i odpowiedzialność darczyńcy. Reguła ta dotyczy więc odpowiedzialności darczyńcy za osoby trzecie jak również jego spadkobierców. Relevantnym ograniczeniem odpowiedzialności darczyńcy jest ograniczenie jego odpowiedzialności za wady darowanej nieruchomości. Odpowiedzialność zostaje zawężona do przypadku w którym darczyńca wyrządził obdarowanemu szkodę przez to, że wiedząc o wadach, nie zawiadomił go o nich w czasie właściwym. Dla porównania należy wskazać, iż w odpłatnych umowach przenoszących własność nieruchomości zakres odpowiedzialności za wady jest znacznie szerszy. Tytułem przykładu należy zwrócić uwagę na regulacje dotycząca umowy sprzedaży znajdującą się w art. 566 KC. Przepis ten wskazuje na odpowiedzialność sprzedawcy za wady fizyczne, w przypadku gdy rzecz sprzedana ma wadę zmniejszającą jej wartość lub użyteczność ze względu na cel oznaczony w umowie albo wynikający z okoliczności lub z przeznaczenia rzeczy, jeżeli rzecz nie ma właściwości, o których istnieniu zapewnił kupującego, albo jeżeli rzecz została kupującemu wydana w stanie niezpełnym (rękojmia za wady fizyczne), oraz wady prawne, jeżeli rzecz sprzedana stanowi własność osoby trzeciej jest obciążona prawem osoby trzeciej. W razie sprzedaży praw sprzedawca jest odpowiedzialny także za istnienie praw (rękojmia za wady prawne). W odniesieniu do powyższego należy zaznaczyć, iż wskazane zagrożenia w praktyce można stosunkowo łatwo wyeliminować rozszerzając umownie odpowiedzialność darczyńcy. Za niewykonanie lub niewłaściwe wykonanie umowy darczyńca może ponieść odpowiedzialność analogiczną do sprzedawcy nieruchomości. Inaczej niż w przypadku umowy sprzedaży, dla której sytuacja majątkowa sprzedającego, nie ma większego znaczenia, w przypadku umowy darowizny obdarowany, już po wykonaniu darowizny może obawiać się, iż darczyńca popadnie w niedostatek. W pierwszym przypadku należy przywołać art.

897 KC stwierdzający, iż o ile po wykonaniu darowizny darczyńca popadnie w niedostatek, obdarowany ma obowiązek w granicach istniejącego jeszcze wzbogacenia dostarczać darczyńcy środków, których mu brak do utrzymania odpowiadającego jego usprawiedliwionym potrzebom albo do wypełnienia ciężących na nim ustawowych obowiązków alimentacyjnych. Obdarowany może zwolnić się od wskazanego obowiązku poprzez zwrot darczyńcy przedmiotu darowizny.

Odwołanie Darowizny – zagrożenia

W omawianej instytucji największym niebezpieczeństwem dla obdarowanego jest możliwość odwołania darowizny przez darczyńcę. Na gruncie przepisów KC z sytuacją taką będziemy mieli do czynienia w przypadku istotnej niekorzystnej zmiany stanu majątku darczyńcy (art. 896 KC) lub gdy obdarowany dopuści względem darczyńcy rażącej niewdzięczności (art. 898 § 1 KC). Przypadek dotyczący istotnej niekorzystnej zmiany w majątku darczyńcy odnosi się wyłącznie do jeszcze niewykonanej umowy darowizny. W praktyce znajduje on zastosowanie, gdy po zawarciu umowy darowizny stan majątkowy darczyńcy ulegnie takiej zmianie, że wykonanie darowizny nie może nastąpić bez uszczerbku dla jego własnego utrzymania odpowiednio do jego usprawiedliwionych potrzeb albo bez uszczerbku dla ciężących na nim ustawowych obowiązków alimentacyjnych. Przyczyna, dla której doszło do pogorszenia stanu majątkowego darczyńcy, nie ma znaczenia, istotne jest, aby do zdarzenia tego doszło już po zawarciu umowy darowizny. Obdarowany zawsze musi się liczyć z obowiązkiem zwrotu darczyńcy otrzymanej w drodze darowizny nieruchomości, jeżeli po zawarciu umowy darowizny dopuści się wobec darczyńcy rażącej niewdzięczności. O uznaniu, iż zachowanie obdarowanego ma charakter rażącej niewdzięczności w każdym wypadku decydują konkretne okoliczności, podlegające ocenie na tle stosunków i zwyczajów panujących w określonym środowisku. W doktrynie i orzecznictwie przyjmuje się, że przez pojęcie rażącej niewdzięczności należy rozumieć tylko takie zachowania obdarowanego (działania lub zaniechania), które są skierowane przeciwko darczyńcy z zamiarem nieprzyjaznym. Mogą one być związane tak z popełnieniem przestępstwa przeciwko darczyńcy, np. przeciwko życiu, zdrowiu i czci, jak o naruszenie przez obdarowanego obowiązków wynikających ze stosunków osobistych łączących go z darczyńcą (np. odmowa udzielenia pomocy w czasie choroby mimo oczywistej możliwości). Zwłaszcza w tym ostatnim przypadku należy pamiętać, iż niewdzięczność obdarowanego powinna mieć charakter rażącej i w konsekwencji drobne czyny nawet umyślne, ale niewykraczające w określonych środowiskach poza zwykłe konflikty życiowe (rodzinne) nie będą mogły być kwalifikowane jako rażąca niewdzięczność. Brak jednoznacznych regulacji w tym zakresie odnoszących się

bezpośrednio do fundacji występującej w roli przyjmującego darowiznę. Odwołanie darowizny następuje przez oświadczenie złożone obdarowanemu na piśmie (art. 900 KC). Skutkiem złożenia przez darczyńcę oświadczenia o odwołaniu wykonanej umowy darowizny jest obowiązek obdarowanego wydania przedmiotu darowizny darczyńcy (spadkobiercy darczyńcy) i przeniesienia na niego własności. W przypadku umowy darowizny, której przedmiotem była nieruchomości, oznacza to obowiązek zawarcia notarialnej umowy przenoszącej własność nieruchomości na darczyńcę. W razie odmowy darczyńca jest uprawniony do wytoczenia powództwa o stwierdzenie obowiązku złożenia przez obdarowanego oświadczenia woli co do przeniesienia własności z powrotem na darczyńcę (art. 64 KC i art. 1047 KPC). W dotychczasowej treści opracowania wskazano, iż darczyńca ponosi minimalną odpowiedzialność za niewłaściwe wykonanie umowy, w tym także za wady nieruchomości tak fizyczne, jak i prawne. Co więcej, dopóki darczyńca żyje musi się liczyć z tym, iż popadnie on w niedostatek lub że odwoła darowiznę. Nie jest to koniec możliwych problemów podmiotu obdarowanej nieruchomości. Bowiem nieodpłatne rozporządzenie, w tym także darowizna, mogą spowodować, iż nabyta w drodze darowizny nieruchomość „padnie łupem” wierzycieli darczyńcy lub osób trzecich. W pierwszym przypadku problem dotyczy zagrożeń związanych z możliwością skorzystania przez wierzyciela z instytucji skargi paulińskiej, a druga wynika z przepisów ustawy o księgach wieczystych i hipotece.

Umowa dożycia oraz renty

Dożywocie i renta to umowy stanowczo zbyt rzadko stosowane w obrocie nieruchomościami w kręgu najbliższej rodziny. Dają większe poczucie bezpieczeństwa rodzicom przekazującym dzieciom swoje mienie niż darowizna. Nie są obciążone prawie żadnym podatkiem. Umowa dożywocia jest jedną z umów przenoszących własności nieruchomości. W myśl art. 908 KC, nabywca w zamian za przeniesienie własności nieruchomości zobowiązuje się zapewnić zbywcy dożywotnie utrzymanie. Oznacza to przyjęcie zbywcy (dożywotnika) jako domownika, dostarczanie mu wyżywienia, ubrania, mieszkania, światła i opału, a także zapewnienie przez nabywcę pomocy i pielęgnowania w chorobie oraz sprawienie kosztem nabywcy pogrzebu odpowiadającego miejscowym zwyczajom. Nabywca może poddać się dobrowolnej egzekucji tych świadczeń w akcie notarialnym. Nabywca nieruchomości może ją obciążyć na rzecz dożywotnika użytkowaniem (zwykle jest ono ograniczone do części nieruchomości), służebnością mieszkania lub inną służebnością osobistą albo spełniać powtarzające się świadczenia w pieniądzu lub w rzeczach oznaczonych co do gatunku.

Takie zobowiązanie nabywcy zawarte w umowie dożywocia jest treścią tego prawa, obok obowiązku dożywotniego utrzymania dożywotnika. Przeniesienie własności nieruchomości na podstawie umowy o dożywocie następuje z jednoczesnym obciążeniem nieruchomości prawem dożywocia. Do takiego obciążenia stosuje się odpowiednio przepisy o prawach rzeczowych ograniczonych. Dla pewności i bezpieczeństwa obrotu nieruchomościami prawo dożywocia powinno być ujawnione w księdze wieczystej. Obciążenie nieruchomości prawem dożywocia ma także skutek wobec każdego nabywcy tej nieruchomości. Oznacza to, że zbycie obciążonej dożywociem nieruchomości zwalnia poprzedniego właściciela (zbywcę) z obowiązków nałożonych umową dożywocia. Obowiązki te przechodzą na nabywcę. Jeżeli jest ich kilku, odpowiadają oni solidarnie (a nie odpowiednio do udziałów). Zgodnie z definicją zawartą w Kodeksie cywilnym przedmiotem umowy dożywocia może być wyłącznie nieruchomość. Dotyczy to każdego rodzaju nieruchomości - gruntowej, budynkowej i lokalowej, a także udziału w nieruchomości. Zagadnieniem dyskusyjnym jest, czy prawo wieczystego użytkowania gruntów i własnościowe prawo do lokalu mogą być przedmiotem dożywocia. Wydaje się, że o ile w pierwszym przypadku należy odpowiedzieć twierdząco z uwagi na możliwość uczynienia przedmiotem umowy dożywocia nieruchomości budynkowej stojącej na gruncie oddanym w użytkowanie wieczyste, to w drugim przypadku trzeba stwierdzić, że własnościowe prawo do lokalu nigdy nie powinno zmienić "właściciela" w drodze umowy dożywocia. W praktyce jednak niektórzy notariusze sporządzają takie umowy i na ich podstawie nabywcy zostają członkami spółdzielni, która de facto sama jest właścicielem tego lokalu. Dożywotnikiem może być wyłącznie osoba fizyczna. Świadczy o tym choćby obowiązek, sformułowany w art. 908 KC, przyjęcia zbywcy nieruchomości jako domownika. Dożywocie można zastrzec także na rzecz osoby bliskiej zbywcy nieruchomości. Uprawnionych do świadczeń (dożywotników) może być kilku.

Wynika to choćby z treści art. 911 KC, gdzie zastrzega się, że prawo dożywocia ustanowione na rzecz kilku osób ulega w razie śmierci jednej z tych osób odpowiedniemu zmniejszeniu. Nabywcą nieruchomości może być zarówno osoba fizyczna, osoba prawna, jak i jednostka organizacyjna nie posiadająca osobowości prawnej. W wypadkach wyjątkowych sąd może na żądanie zobowiązanego lub dożywotnika, jeżeli dożywotnik jest zbywcą nieruchomości, rozwiązać umowę o dożywocie. W takiej sytuacji własność nieruchomości przechodzi z powrotem na zbywcę (dożywotnika). Wygasa także prawo dożywocia. Są to skutki ex nunc, z chwilą uprawomocnienia się wyroku sądu. Nabywca może dochodzić zwrotu

nakładów poczynionych na nieruchomości jako zwrotu korzyści uzyskanej przez dożywotnika jego kosztem. Kodeks cywilny zakreśla krąg osób, które mogą żądać uznania umowy dożywocia za bezskuteczną. Chodzi tu o osoby uprawnione na podstawie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego do alimentacji przez dożywotnika. Są to, w myśl art. 128 KRO, krewni w linii prostej (dzieci, wnuki, rodzice, dziadkowie) oraz rodzeństwo. Uprawnionym do alimentacji może być także, w niektórych sytuacjach, były małżonek. Jeżeli wskutek umowy dożywocia dożywotnik stał się niewypłacalny, osoba, wobec której ciąży na dożywotniku ustawowy obowiązek alimentacyjny, może żądać uznania umowy o dożywocie za bezskuteczną w stosunku do niej. Uprawnienie to przysługuje bez względu na to, czy dożywotnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, oraz bez względu na czas zawarcia umowy, tzn. niezależnie od tego, czy dożywocie zostało zawarte przed, czy po powstaniu obowiązku alimentacyjnego dożywotnika. Uznania umowy o dożywocie za bezskuteczną nie można żądać po upływie lat 5 od daty tej umowy. Powództwo o uznanie umowy za bezskuteczną jest kierowane zawsze przeciw nabywcy nieruchomości. Dotyczy to zarówno kontrahenta dożywotnika, jak i kolejnego nabywcy nieruchomości. Podatkowi dochodowemu od osób fizycznych podlega przychód z odpłatnego zbycia nieruchomości, a także otrzymane nieodpłatnie świadczenia rzeczowe. Niewątpliwie należy ona jednak do umów mieszczących się w ogólnym pojęciu odpłatnego zbycia, jakim posługuje się ustawa. Ostrożniej jest więc uznać, że zbycie nieruchomości w drodze tej umowy może zostać opodatkowane. Oczywiście, dotyczyłoby to tylko zbycia, które miałyby miejsce w okresie 5 lat od końca roku, w którym nastąpiło nabycie nieruchomości. W praktyce jednak to się nie zdarza. Wartość świadczeń na rzecz dożywotnika nie może z samej istoty umowy dożywocia odpowiadać wartości rynkowej; w niektórych wypadkach nawet znacznie ją przewyższa. Obecnie podatek dochodowy nie jest pobierany od umowy dożywocia od żadnej ze stron tej umowy. Umowa dożywocia jest niezwykle korzystną podatkowo umową dla nabywcy nieruchomości. Rodzice bardzo często chcą za życia uregulować swoje sprawy majątkowe, tak aby ich dzieci były zabezpieczone materialnie. W grę wchodzi zwykle umowa darowizny (obciążenie podatkowe w I grupie podatkowej) albo umowy sprzedaży. Należy jednak pamiętać, że ta druga transakcja badana jest przez organy podatkowe nie tylko pod kątem podatku od sprzedaży, ale także źródeł dochodu u nabywcy, czyli mówiąc prościej - skąd dzieci kupujące od rodziców mieszkanie mają na to pieniądze. Umowa dożywocia nie stwarza takich zagrożeń. Nie podlega podatkowi od spadków i darowizn, nie wymaga zapłacenia ceny, a

jednocześnie przenosi własność nieruchomości. Dodatkowo rodzice mają gwarancję zamieszkiwania w tej nieruchomości (służebność mieszkania) albo opieki; najczęściej i jednego, i drugiego. Istotną kwestią na którą należy zwrócić uwagę jest uzyskanie przez dożywotnika korzyści w postaci nakładów na nieruchomość poniesionych przez nabywcę tej nieruchomości podczas trwania dożywocia wywoła skutek podatkowy. Jest to bowiem uzyskanie przychodu w naturze, które, jeżeli nie zostanie zwrócone (jako pieniężna równowartość nakładów), powinno zostać opodatkowane na zasadach ogólnych poprzez zsumowanie z innymi dochodami podatnika. Jeżeli natomiast nakłady te zostaną zwrócone, nie ma podstaw do opodatkowania ich u osoby, która otrzymała ten zwrot. Umowa dożywocia może być zawarta pomiędzy dożywotnikiem a osobą prawną lub jednostką organizacyjną nie posiadającą osobowości prawnej. Ustawa nie daje odpowiedzi na pytanie, czy w przypadku zawarcia takiej umowy u osoby prawnej powstanie przychód z tytułu nabycia nieruchomości. Z jednej strony, podatnik otrzymuje nieruchomość, za którą w danym momencie nie płaci. Nie jest to jednak nabycie pod tytułem darmowym. W zamian za nieruchomość zobowiązuje się on bowiem do ponoszenia świadczeń o nieznannej wysokości i czasie ich ponoszenia. Nie można więc do nabycia nieruchomości wskutek dożywocia stosować przepisów o nabyciu nieruchomości tytułem darowizny. Brak jakichkolwiek przepisów niewątpliwie rodzić musi wiele wątpliwości dotyczących choćby podstawy dokonywania amortyzacji. Nieruchomość musi być bowiem wprowadzona do środków trwałych podatnika. Wartość początkowa takiego środka trwałego jest bardzo trudna do ustalenia. Nie ma tu bowiem ani ceny nabycia rozumianej jako cena zapłacona zbywcy, ani kosztu wytworzenia. Podstawą amortyzacji nie może być także wartość rynkowa nieruchomości, bowiem ta kategoria zarezerwowana jest wyłącznie dla środków trwałych nabytych nieodpłatnie. Nie da się także jednoznacznie wyliczyć łącznych kosztów poniesionych na dożywotnika, uzależnione są one bowiem od długości jego życia. Pomocą mogą być w tym wypadku tzw. tablice średniej umieralności określone w art. 13 PSpDarU. Jeżeli jednak przyjąć, że "ceną" za nabytą nieruchomość jest suma świadczeń lub wartość ograniczonego prawa rzeczowego ustanowionego na rzecz dożywotnika (ustalona w oparciu o zasady określone w ustawie o podatku od spadków i darowizn), to według tej wielkości należy ustalić wartość początkową nieruchomości. Amortyzacji podlega także opłata notarialna i podatek od czynności cywilnoprawnych zapłacony przy transakcji. Zgodnie z art. 903 KC, przez umowę renty jedna ze stron zobowiązuje się względem drugiej do określonych świadczeń

okresowych w pieniądzu lub w rzeczach oznaczonych tylko co do gatunku. Treścią umowy renty nie może więc być świadczenie usług. Na rentę składa się zatem szereg świadczeń powtarzających się. Termin płatności każdego świadczenia może być przez strony oznaczony w umowie w sposób dowolny, np. raz w roku, z dołu. Jeżeli jednak nie oznaczono terminów płatności renty, rentę pieniężną należy płacić miesięcznie z góry, a rentę polegającą na świadczeniach w rzeczach oznaczonych tylko co do gatunku należy uiszczać w terminach wynikających z właściwości świadczenia i celu renty. Jeżeli uprawniony dożył dnia płatności renty płatnej z góry, należy mu się całe świadczenie przypadające za dany okres. Renta płatna z dołu powinna być zapłacona za czas do dnia, w którym obowiązek ustał. Renta może być ustanowiona na czas określony i nieokreślony, albo na czas trwania jakiegoś stanu faktycznego (np. studiów), albo do czasu wystąpienia jakiegoś zdarzenia (np. pełnoletność). Renta może także wynikać z innych przepisów prawa: renta odszkodowawcza, ustanowiona w testamencie, ustanowiona w zamian za służebność osobistą itp. KC rozróżnia dwa rodzaje umowy renty - odpłatną i nieodpłatną. Nieodpłatna umowa renty, czyli ustanowiona bez wynagrodzenia zbliża się do umowy darowizny; odpłatna umowa renty - do umowy sprzedaży. KC nakazuje stosować odpowiednio przepisy regulujące umowę sprzedaży i umowę darowizny. Nie zmienia to jednak charakteru umowy renty w inną umowę nazwaną. Odpłatna umowa renty może zawierać zastrzeżenie, że osoba zobowiązująca się do świadczeń w ramach renty czyni to w zamian za przeniesienie własności nieruchomości. Konstrukcja jest nieco zbliżona do umowy dożywocia. W zamian za nieruchomość dożywotnik ma prawo do określonych umową świadczeń na swoją rzecz. Podobnie w umowie renty strony mogą ustalić, że "zapłata" za rentę obejmuje przeniesienie własności nieruchomości. Ponieważ przepisy KC nie regulują tej kwestii w żaden sposób, należy uznać, że przeniesienie może dotyczyć także spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu. Generalnie, umowa renty może być zawarta w każdej formie. Jeżeli jednak renta jest ustanawiana w zamian za przeniesienie własności nieruchomości, wymagana jest forma aktu notarialnego. Jeżeli w zamian za rentę przeniesiono własność nieruchomości, taką umowę można niewątpliwie zakwalifikować, podobnie jak dożywocie, do kategorii odpłatnego zbycia nieruchomości. A skoro tak, to jeżeli przeniesienie własności zostało dokonane przed upływem 5 lat od końca roku, w którym nastąpiło nabycie - przychód z tego zbycia powinien być opodatkowany na zasadach ogólnych. Także i tu pojawia się problem, który z przywołanych zasad ogólnych może znaleźć zastosowanie. W szczególności dotyczy to kwestii metody ustalenia przychodu. Czy

podstawą ma być, jak w przypadku umowy zamiany, wartość rynkowa nieruchomości, czy raczej - wartość świadczeń.

Służebność mieszkania

Kodeks nie opisuje w szczegółowy sposób treści służebności mieszkania. Poniekąd wynika ona z samej jej nazwy, która jednoznacznie wskazuje, że uprawnia ona oznaczoną osobę fizyczną do zamieszkiwania w określonym mieszkaniu. Służebność, jako prawo rzeczowe, ciąży na całej nieruchomości obciążonej, ale jej wykonywanie może być ograniczone np. do niektórych izb w budynku czy lokalu. Choć służebność mieszkania służy zaspokojeniu celów osobistych i w tym sensie ma charakter alimentacyjny, to należy zgodzić się z poglądem, że uprawniony z takiej służebności może częściowo korzystać z mieszkania również w celu zaspokojenia potrzeb zawodowych, czy nawet związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej. Często bowiem osoby fizyczne prowadzą działalność zawodową lub gospodarczą w swoim miejscu zamieszkania. Trzeba jednak poczynić zastrzeżenie, że nie może być to dominujący cel korzystania z mieszkania. Służebność mieszkania może dawać uprawnionemu w zasadzie pełne władanie nad nieruchomością. Tym różni się od większości służebności czynnych, które pozwalają jedynie na ograniczone co do zakresu, czy sporadyczne korzystanie z cudzej nieruchomości (wykonywanie przejazdu, przechodu określoną trasą, czerpanie wody, korzystanie z części cudzej nieruchomości w celu posadowienia na niej określonych urządzeń itd.). Służebność mieszkania wiąże się z uprawnieniem do władania rzeczą. Uprawniony może zostać tego władztwa pozbawiony, jego prawo może być też w inny sposób naruszone. Odpowiednie stosowanie przepisów o ochronie własności umożliwia w takim przypadku skorzystanie z ochrony, jaką daje roszczenie windykacyjne lub negatoryjne. Uprawniony ze służebności mieszkania może mieć status lokatora w rozumieniu OchrLokU. Ustawa ta definiuje bowiem lokatora jako "najemcę lokalu lub osobę używającą lokal na podstawie innego tytułu prawnego niż prawo własności". Zastosowanie tych przepisów do służebności mieszkania będzie jednak dość ograniczone. Służebności mieszkania nie można zatem wypowiedzieć z jej natury i nie ma potrzeby odwoływania się do szczególnych przepisów o ochronie praw lokatorów. Prawo przyjęcia na mieszkanie osób wskazanych w art. 301 § 1 KC jest motywowane oczywistymi względami społecznymi i służy ochronie rodziny. Nie zależy ono od tego, czy tak się umówiono – wynika ono z samej ustawy. Przyjęcie na mieszkanie małżonka, dzieci małoletnich, czy innych osób nie oznacza, że osoby te stają się współuprawnionymi ze służebności albo że powstaje na ich rzecz nowa, odrębna służebność. Osoby te po

prostu mogą współwykonywać prawo przysługujące innej osobie (uprawnionemu ze służebności). Pojęcie przyjęcia na mieszkanie określonych osób oznacza, że uprawniony ze służebności mieszkania powinien zamieszkiwać razem z tymi osobami. Nie może on zatem udostępnić im lokalu, w którym sam nie zamieszkuje. Uprawnienie osoby, o której mowa w art. 301 zdanie drugie KC, do zajmowania mieszkania zależy od tego, czy mający służebność mieszkania wykonuje ją. Domownicy przyjęci do mieszkania w celu pomocy w gospodarstwie nie tracą uprawnień mieszkaniowych w razie przejściowej czy okresowej nieobecności w mieszkaniu uprawnionego ze służebności, w takich sytuacjach mogą się oni nawet okazywać szczególnie potrzebni przy załatwianiu spraw związanych z gospodarstwem domowym. Nieobecność uprawnionego do służebności nie może jednak przyjąć trwałego lub długotrwałego charakteru, gdyż byłoby to równoznaczne z ustaniem wspólnego gospodarstwa domowego i tym samym powodowałoby wygaśnięcie uprawnień pochodnych przysługujących domownikom. Przedstawiona argumentacja znajduje w pełni zastosowanie wobec tej grupy domowników, która została przyjęta do mieszkania w celu pomocy w gospodarstwie. Natomiast w odniesieniu do pozostałych osób, którym mogą przysługiwać uprawnień pochodne (małżonek, dzieci, osoby pozostające na utrzymaniu uprawnionego do służebności mieszkania) właściwsze być może byłoby odejście od bezwzględnego wymogu przesłanki wykonywania służebności przez uprawnionego, w szczególności w sytuacji, kiedy udostępnienie mieszkania mogłoby stanowić sposób wywiązywania się przez uprawnionego do służebności z obowiązku alimentacyjnego wobec wymienionych osób. Przejście służebności mieszkania w razie śmierci uprawnionego na dzieci, rodziców czy małżonka zależy od tego, czy tak się umówiono. Służebność taka nie wchodzi jednak w skład spadku po uprawnionym ze służebności, lecz podlega sukcesji syngularnej mortis causa, poza spadkiem.

Zachowek dla osoby z niepełnosprawnością

W przypadku dziedziczenia nieruchomości na podstawie testamentu przez osoby niebędące najbliższymi krewnymi zmarłego bardzo często występującym zjawiskiem, oprócz próby "obalenia" testamentu, jest domaganie się przez pominiętych w testamencie najbliższych krewnych zmarłego zapłaty zachowku. Zachowek jest to uprawnienie polegające na możliwości żądania określonego świadczenia pieniężnego od spadkobiercy lub spadkobierców, a jego celem jest ochrona interesów najbliższej rodziny spadkodawcy, w sytuacji gdy spadkodawca pominął ich w testamencie i powołał do spadku inną osobę. Do zachowku uprawnieni są wyłącznie zstępni (dzieci,

wnuki, prawnuki), małżonek oraz rodzice spadkodawcy, pod warunkiem że byliby powołani do spadku na podstawie ustawy, czyli gdyby spadkodawca nie sporządził testamentu. Do zachowku nie jest natomiast uprawnione rodzeństwo spadkodawcy i zstępni tego rodzeństwa oraz dalsi krewni. Z roszczeniem o zachówek nie mogą również wystąpić ci spadkobiercy, którzy zostali wyłączeni od dziedziczenia. Dotyczy to spadkobierców, którzy zostali uznani prawomocnymi orzeczeniami sądu za niegodnych, a ponadto spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia przez notarialną umowę z przyszłym spadkodawcą i spadkobierców, którzy odrzucili spadek. Także jeżeli spadkodawca wystąpił o rozwód z winy małżonka, a żądanie rozwodu było uzasadnione (co stwierdzi sąd), to małżonek spadkodawcy jest wyłączony od dziedziczenia. Jest on wyłączony tak, jakby nie dożył otwarcia spadku. Zatem również taki małżonek spadkodawcy nie jest uprawniony do domagania się zachowku. Zachowku mogą dochodzić także osoby, które wprawdzie zostały powołane przez spadkodawcę do spadku, jednakże przypadające im udziały spadkowe są niższe od wysokości należnego im zachowku. Osoby takie mogą wówczas żądać zapłaty kwoty mającej wyrównać wysokość udziałów spadkowych, które im przypadły, do wysokości należnego im zachowku. Uprawnionym do zachowku należy się zachówek stanowiący połowę wartości udziału spadkowego, jaki by im przypadł przy dziedziczeniu ustawowym. Jeżeli jednak uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni, należy mu się wówczas dwie trzecie udziału spadkowego. Jeśli więc uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia. Przy ustalaniu udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczania zachowku uwzględnia się także spadkobierców niegodnych oraz spadkobierców, którzy spadek odrzucili, natomiast nie uwzględnia się spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia albo zostali wydziedziczeni. Zanim będzie można obliczyć wysokość zachowku, należy najpierw obliczyć wartości całego spadku po zmarłym, a następnie udział spadkowy, jaki by przypadł uprawnionemu do zachowku, gdyby spadkodawca nie sporządził testamentu. Ponadto należy stwierdzić, czy uprawnionemu z tytułu zachowku należą się połowa wartości tego udziału czy dwie trzecie wartości. Mając te wszystkie dane można przystąpić dopiero do obliczenia wartości zachowku. Obliczenie wysokości zachowku następuje na podstawie wartości spadku ustalonej według cen z daty orzekania o roszczeniach z tego tytułu. Dzięki temu istnieje

możliwość uwzględnienia realnej wartości spadku, którą wyrażają aktualne ceny. Obliczając wartość spadku należy dodać wartości wszystkich rzeczy i praw majątkowych należących do spadku. Do tak wyliczonej wartości spadku dolicza się również wartość darowizn uczynionych przez spadkodawcę za życia. Przy czym dolicza się nie tylko wartość darowizn dokonanych na rzecz osób uprawnionych do zachowku, lecz także wartość darowizn dokonanych na rzecz innych osób, w tym spadkobierców. Spadkodawca nie ma możliwości wyłączenia darowizn spod takiego doliczenia. Natomiast przy obliczaniu wysokości zachowku nie dolicza się do spadku wartości drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych. Przykładowo można wymienić tu darowizny dokonane z tytułu świąt, ślubu i urodzin. Mają to być jednak darowizny drobne, a o takim charakterze przesądzać będzie w każdym konkretnym przypadku stopień zamożności darującego i obdarowanego. Do spadku nie dolicza się także wartości darowizn dokonanych przed więcej niż dziesięciu laty, licząc wstecz od chwili otwarcia spadku, jednakże jedynie wówczas, gdy obdarowanymi były osoby niebędące spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku. Natomiast darowizny dokonane na rzecz spadkobierców bądź osób uprawnionych do zachowku zawsze dolicza się do spadku, niezależnie od tego, kiedy zostały dokonane. Ponadto przy obliczaniu zachowku należnego zstępnemu nie dolicza się do spadku wartości darowizn uczynionych przez spadkodawcę w czasie, kiedy nie miał on zstępnych. Nie dotyczy to jednak wypadku, gdy darowizna została dokonana na mniej niż trzysta dni przed urodzeniem się zstępnego. Gdy uprawniony do zachowku jest małżonek spadkodawcy, to wówczas przy obliczaniu należnego mu zachowku nie dolicza się do spadku wartości darowizn, które spadkodawca uczynił przed zawarciem z nim małżeństwa. Wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania i według cen z chwili ustalania zachowku. Od tak ustalonej wartości spadku odlicza się długi spadkowe. Gdy zostanie obliczona wartość spadku według wskazań wyżej podanych, można już z łatwością obliczyć wielkość samego zachowku. W sprawach o zachówek istnieje możliwość obniżenia wysokości należnej z tego tytułu sumy na podstawie ogólnego art. 5 KC. Stanowisko takie poparł SN w uchwale z 19.5.1981 r. (III CZP 18/81). Art. 5 KC stanowi, że nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub zasadami współżycia społecznego. SN stwierdził, że celem zachowku jest ochrona interesów majątkowych najbliższej rodziny jednak w wyjątkowych wypadkach dopuszczalne jest obniżenie wysokości zachowku na podstawie art. 5 KC, w szczególności ze względu na zasady współżycia społecznego.

Zastosowanie może to mieć np. gdy jedynym składnikiem spadku jest mały lokal mieszkalny, który jest jedynym mieszkaniem spadkobiercy testamentowego zobowiązanego z tytułu zachowku, a jego dochody nie są wystarczające na zaspokojenie należności z tytułu zachowku. Wówczas wydaje się być dopuszczalne obniżenie wierzytelności z tytułu zachowku, jeśli żądanie zapłaty pełnej należności pozostawałoby w sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. Na wysokość zachowku, jaki dana osoba otrzyma, wpływają również wcześniejsze korzyści otrzymane od spadkodawcy. Zgodnie bowiem z art. 996 KC, jeżeli osoba uprawniona do zachowku otrzymała od spadkodawcy darowiznę, to wartość tej darowizny zalicza się na należny tej osobie zachówek. Zaliczeniu na zachówek podlegają wyłącznie te darowizny, które zostają doliczone do spadku. Przy obliczaniu zachowku nie dolicza się do spadku wartości darowizn dokonanych przed więcej niż dziesięciu laty od otwarcia spadku, ale tylko wtedy, gdy zostały one dokonane na rzecz osób niebędących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku. Zatem darowizny uczynione przez spadkodawcę na rzecz uprawnionego do zachowku podlegają zaliczeniu na ten zachówek, niezależnie od tego, w jakim czasie przed otwarciem spadku zostały dokonane. Wyjątek stanowią darowizny drobne, zwyczajowo w danych stosunkach przyjęte. Jeżeli uprawnionym do zachowku jest dalszy zstępny spadkodawcy, zalicza się na należny mu zachówek także wartość darowizn uczynionych przez spadkodawcę wstępnemu uprawnionego (art. 996 KC). Zaliczenie darowizny w takim przypadku odbywa się w taki sam sposób, jak wskazano powyżej. Ponadto jeżeli uprawnionym do zachowku jest zstępny spadkodawcy, zalicza się na należny mu zachówek poniesione przez spadkodawcę koszty wychowania oraz wykształcenia, o ile koszty te przekraczają przeciętną miarę przyjętą w danym środowisku. Przepis ten dotyczy wyłącznie sytuacji, gdy uprawnionym do zachowku jest zstępny spadkodawcy. Ustalenie "przeciętnej miary" pozostawione zostało sądowi rozpoznającemu sprawę o zapłatę z tytułu zachowku. Sąd rozważając konkretny przypadek uwzględni stopień zamożności danej rodziny, porówna wysokość wydatków na wychowanie i wykształcenie zstępnego spadkodawcy z takimi wydatkami dokonanymi przez rodziny o podobnym stopniu zamożności. Istotne będzie również ustalenie wysokości kosztów wychowania i wykształcenia poniesionych przez spadkodawcę na rzecz innych jego zstępnych. Jeżeli sąd ustali, że faktycznie spadkodawca poniósł na rzecz swojego zstępnego koszty wychowania oraz wykształcenia w wysokości przekraczającej "przeciętną miarę" przyjętą w danym środowisku, to zaliczeniu na poczet zachowku należnego temu zstępnemu podlega wyłącznie różnica między

poniesionymi kosztami a kosztami przeciętnymi, przyjętymi dla danego środowiska.

Roszczenia o zapłatę z tytułu zachowku dochodzi się w trybie procesowym. Osoba uprawniona do zachowku, zapłaty z tego tytułu powinna dochodzić od spadkobierców. Jeżeli spadkobierca obowiązany do zapłaty zachowku jest sam również uprawniony do zachowku, jego odpowiedzialność ogranicza się tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jego własny zachówek. W sytuacji, gdy uprawniony do zachowku nie może otrzymać od spadkobiercy należnego mu zachowku, może żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Dotyczy to zarówno sytuacji, gdy uprawniony w ogóle nie otrzymał zapłaty z tytułu zachowku, jak i sytuacji, gdy otrzymał tylko część należnej mu z tego tytułu kwoty. Uprawniony do zachowku obowiązany jest wykazać, że nie może otrzymać od spadkobiercy zachowku. Na nim spoczywa bowiem ciężar dowodu. Jeżeli spadkodawca obdarował kilka osób, a darowizny te podlegają doliczeniu do spadku, to spośród nich odpowiedzialność za zachówek w pierwszej kolejności ponosi obdarowany najpóźniej. Obdarowany wcześniej ponosi tę odpowiedzialność tylko wtedy, gdy uprawniony do zachowku nie może uzyskać uzupełnienia zachowku od osoby, która została obdarowana później. Ciężar dowodu, że uprawniony do zachowku nie może uzyskać zaspokojenia swojego roszczenia od obdarowanego później, spoczywa na tym uprawnionym. Dotyczy to zarówno sytuacji, gdy uprawniony w ogóle nie otrzymał zapłaty z tytułu zachowku od obdarowanego później, jak i sytuacji, gdy otrzymał tylko część należnej mu kwoty. Odpowiedzialność obdarowanego za zachówek ogranicza się do zapłaty tylko w granicach powstałego wzbogacenia będącego skutkiem darowizny. Ustalając, czy obdarowany skutkiem darowizny wzbogacił się i w jakich granicach, uwzględnia się stan istniejący w chwili wystąpienia przez uprawnionego z żądaniem zapłaty zachowku. Jeżeli obdarowany zużył lub utracił przedmioty darowizny czy przedmioty uzyskane w zamian za nie, to nie ponosi odpowiedzialności za zachówek. Wyjątek dotyczy sytuacji, gdy obdarowany działał w złej wierze. Jeśli bowiem wiedział o tym, że obowiązany jest zaspokoić roszczenie z tytułu zachowku, a chciał tego uniknąć i celowo zużył przedmioty darowizny, to nadal ponosi on odpowiedzialność za zachówek. W przypadku gdy obdarowany sam jest uprawniony do zachowku, ponosi on odpowiedzialność względem innych uprawnionych do zachowku tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jego

własny zachówek. Obdarowany może zwolnić się od obowiązku zapłaty sumy potrzebnej do uzupełnienia zachowku przez wydanie przedmiotu darowizny uprawnionemu z tytułu zachowku. Z uprawnienia tego mogą skorzystać tylko ci obdarowani, którzy nadal posiadają przedmiot darowizny. Przedmiot zostaje wydany uprawnionemu do zachowku w takim stanie, w jakim się znajduje, nawet wówczas, gdy od chwili otrzymania darowizny do chwili wydania nastąpiło jego znaczne pogorszenie lub zużycie. Roszczenie o zachówek podlega dziedziczeniu. Jednak roszczenie takie przechodzi na spadkobiercę osoby uprawnionej do zachowku tylko wtedy, gdy spadkobierca ten należy do osób uprawnionych do zachowku po pierwszym spadkodawcy.

IV. Rekomendacje zmian w przepisach prawa dotyczących osób z niepełnosprawnościami

Mnogość informacji oraz danych, w których poruszać muszą się osoby i rodzin osób z niepełnosprawnościami może przyprawić o zawrót głowy. Syntetyczna lista aktów prawnych przeanalizowanych w trakcie realizacji przedmiotowego projektu stanowi załącznik do przedmiotowego opracowania. Co oczywiste i bardzo wyraźnie rzucające się w oczy, ogrom przepisów połączony z niekonsekwencją w ich uchwalaniu tworzy system który bez wątpienia nie jest przyjazny osobom do których ma być dedykowany.

W ramach realizacji projektu wskazuje się obszary, których zmianę należy pilnie rozważyć lub wdrożyć – a które nie mogą być przedstawione w ramach konkretnej rekomendacji, gdyż obszar którego dotyczą zawarty jest w różnych aktach prawnych. Do tych obszarów zaliczamy:

1. Sposób przyznawania świadczenia pielęgnacyjnego - jego przesłanki oraz niewykonanie wyroków K38/13 oraz SK2/17, które miały za zadanie rozszerzyć zakres możliwości ubiegania się o owe świadczenie;
2. Potrzeba ujednoczenia systemu orzekania o niepełnosprawności przez stworzenie jednego systemu, który odpowiadałby realizacji wszystkich celów. Aktualnie osoby z niepełnosprawnościami muszą stale wypełniać wnioski, stawiać się na różnego rodzaju badania oraz stawiać się przed przeróżnymi komisjami. Jest to problematyczne oraz dla większości wiąże się to z dużymi utrudnieniami, zwłaszcza w okresie panującej pandemii;

3. Skrócenie czasu oczekiwania na komisje zarówno w miejskich zespołach orzekania o niepełnosprawności jak i przed Zakładem Ubezpieczeń Społecznych;
4. Problem dostępności obiektów kolejowych dla osób, które poruszają się na wózkach oraz ich opiekunów. Nie dotyczy to tylko obiektów kolejowych, ale też komunikacji miejskiej, gdzie rampy nie są sprawne oraz można spotkać się z przypadkami odmowy wjazdu do pojazdu komunikacji miejskiej przez wózek elektryczny. Przedmiotowe zmiany winny znaleźć się w wytycznych architektonicznych i przeniesione kompetencyjnie na wykonawców przepisów prawa budowlanego (tj. Inwestorów).
5. Przymus rezygnacji ze swojego zatrudnienia przez opiekuna, aby był uprawniony do pobierania jednego z trzech świadczeń - zniesienie wymogu rezygnacji z pracy przez osobę, która opiekuje się OzNI spowodowałoby, że poziom tej opieki mógłby być lepszy. Opiekunowie mogliby przez to mieć więcej środków – dla siebie, ale też dla osoby, nad którą sprawują opiekę. Najłatwiejszym rozwiązaniem tego problemu mogło by się stać proporcjonalne zmniejszenie wynagrodzenia dla osób pobierających świadczenia, w zależności od uzyskiwanego dochodu.
6. Zmiana funkcji ubezwłasnowolnienia, która polegałaby na skupieniu się na jednostce i na jej indywidualnych potrzebach czy konkretnej pomocy, a nie wyłączeniu jej z wielu sektorów życia codziennego. Zdarza się, że instytucja jest wykorzystana do przejęcia kontroli nad osobą i uzależnienie jej od siebie;
7. Problem ograniczenia dostępu do świadczenia pielęgnacyjnego osób innych niż spokrewnione w pierwszym stopniu z osobą, która wymaga opieki. Mimo sprawowania faktycznej opieki nad osobą z niepełnosprawnością nadal te osoby mogą być uznawane za niespełniające warunków ustawowych do przyznania świadczenia pielęgnacyjnego;
8. Regulacja ustawowa funkcji asystenta osobistego osoby z niepełnosprawnością (aktualny projekt ustawy mający wejść w życie przewiduje objęcie usługą asystenta osobistego wyłącznie grupy osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności wymagających najwyższego poziomu wsparcia i obejmie tylko ok 40 tys. osób z niepełnosprawnościami);

9. Wprowadzenie mechanizmu kompensacyjnego w związku z brakiem możliwości skorzystania przez osoby z ulgi rehabilitacyjnej, kiedy ich dochody nie przekroczyły kwoty wolnej od podatku, czyli 30 tys. zł (powodem jest Polski Ład);
10. Potrzeba uregulowania przyjęcia do prywatnych domów osób z niepełnosprawnościami w przypadku niemożności z ich strony wyrażania swojej woli, które nie są jednak ubezwłasnowolnione. Należy wprowadzić optymalne regulacje, które zapewniłyby rodzaj odgórnej kontroli nad umieszczeniem w danej placówce oraz pobyt w placówce;
11. Wprowadzenie większej ochrony prawnej w stosunku do seniorów z niepełnosprawnościami, którzy są szczególnie narażeni na dyskryminacje w społeczeństwie oraz zjawisko samotności;
12. Zapewnienie formalno-prawnej koordynacji, kooperacji oraz wymiany informacji pomiędzy wszystkimi elementami systemu, w szczególności sektorem edukacji, polityki społecznej i zdrowia dla prawidłowego planowania i realizowania procesu deinstytucjonalizacji.
13. Ustanowienie mieszkalnictwa wspomaganego priorytetem polityki społecznej na rzecz osób z niepełnosprawnościami, w szczególności osób z niepełnosprawnością intelektualną i osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju, mających największe trudności w utrzymaniu się w naturalnym środowisku społecznym (zwłaszcza przy braku wsparcia rodziny) – jako warunku koniecznego do wdrożenia procesu deinstytucjonalizacji.
14. Wprowadzenie na poziomie ustawowym definicji mieszkalnictwa wspomaganego. Popieranie, oraz promowanie takiej formy wsparcia połączonego z funkcjonowaniem w warunkach możliwie zbliżonych do realnego życia. Konsekwencją jest konieczność opracowania i uruchomienia rządowego programu osłonowego obejmującego tworzenie systemu i zasad finansowania mieszkalnictwa wspomaganego w Polsce dając gwarancję ekonomiczną i moralną trwania projektu.
15. Realizacja stopniowej zmiany sposobu finansowania mieszkalnictwa wspomaganego w formie krótkoterminowego wspierania projektowego, poprzez projekty wieloletnie, do finansowania ciągłego - zapewniającego możliwość planowania i efektywnej koordynacji oraz pełnego wykorzystania zasobów.

16. Prawne umocowanie funkcjonowania partnerstw publiczno-prywatnych w celu zabezpieczenia jakości życia osób – szczególnie z niepełnosprawnością intelektualną i całościowymi zaburzeniami rozwoju – w tym po śmierci rodziców/opiekunów, umożliwiającym gromadzenie środków na tworzenie mieszkalnictwa wspomaganego i jego utrzymanie.

17. Wypracowanie rozwiązań umożliwiających włączenie własnościowych zasobów lokalowych oraz innych aktywów nieruchomości osób z niepełnosprawnością i członków ich rodzin w lokalny system mieszkalnictwa wspomaganego oraz zapewnienie formalno-prawnego zabezpieczenia i monitoringu ze strony państwa.

18. Upowszechnienie wykorzystania środków z rządowego programu wspierania budowy mieszkań z Banku Gospodarstwa Krajowego na tworzenie mieszkań wspomaganym.

19. Wydzielenie z zasobów TBS (w nowych inwestycjach) oraz z zasobów komunalnych miasta oddzielnej puli lokali dedykowanych programom społecznym, szczególnie grupom narażonym na instytucjonalizację.

20. Umożliwienie najmu lokali komunalnych i socjalnych w ramach systemu mieszkalnictwa wspomaganego nie tylko osobom o niskich dochodach, ale również grupie osób o których mowa w art. 53 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej – z uwagi na niemożność (wynikającą ze specyficznej sytuacji życiowo-zdrowotnej) spełnienia tego kryterium przez część osób z niepełnosprawnościami.

21. Zmiana zapisu w ustawie o ochronie praw lokatorów, która umożliwi najem lokalu na mieszkanie chronione na czas nieoznaczony (analogicznie jak w przypadku lokalu socjalnego lub związanego ze stosunkiem pracy).

22. Konieczność zmiany w aktach wykonawczych dotyczących systemu organizacji mieszkalnictwa chronionego – przepisu ograniczającego możliwość utworzenia mieszkania chronionego dla co najmniej 3 osób. Wyklucza to system tworzenia najbardziej naturalnych mieszkań wspomaganym w formie gospodarstw 1, 2 osobowych.

23. Tworzenie mieszkań okresowego pobytu typu: interwencyjnego, wytchnieniowego, readaptacyjnego i w formach połączonych oraz mieszkań docelowych (w oparciu o mieszkania wydzielone z zasobów miasta ze statusem

mieszkań wspomaganych oraz kwaterunkowe, komunalne, socjalne, a także mieszkania lokatorskie, własnościowe i wynajmowane), jako elementów kompleksowego systemu mieszkalnictwa wspomaganego – stanowiącego podstawę deinstytucjonalizacji osób z niepełnosprawnością intelektualną i osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju.

24. Tworzenie warunków do rozwoju mieszkalnictwa wspomaganego przy środowiskowych domach samopomocy.

25. Rozwój rodzinnych domów pomocy społecznej z wykorzystaniem zasobów lokalowych będących w dyspozycji własnościowej rodzin i osób z niepełnosprawnością poprzez sposób finansowania uwzględniający realne koszty opieki i wsparcia.

25. Dla grupy osób z niepełnosprawnością sprzężoną oraz osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju proponujemy organizację małych specjalistycznych domów lub mieszkań grupowych (z jedno osobowymi pokojami), o intensywnym wysocze zindywidualizowanym wsparciu, finansowanych – oprócz środków przewidzianych w ustawie dla rodzinnych domów pomocy społecznej – z dodatkowych środków z budżetu państwa (adekwatnie do kosztów opieki i wsparcia).

26. Uwzględnienie w planie rozwoju mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i osób z całościowymi zaburzeniami, koordynacji wszystkich typów mieszkalnictwa oraz ich synchronizacji z pozostałymi elementami systemu usług.

27. Efektywne zsynchronizowanie i wykorzystanie istniejących typów usług (z systemu edukacji, pomocy społecznej, zdrowia,) w realizacji Indywidualnych Programów Wsparcia i Indywidualnych Planów Usamodzielnienia osób z niepełnosprawnością intelektualną i osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju w ramach lokalnego środowiskowego systemu wsparcia.

28. Stworzenie warunków stabilności zintegrowanych usług asystenckich i ich finansowania jako podstawy rozwoju mieszkalnictwa wspomaganego poprzez wprowadzenie spójnych przepisów.

29. Do czasu upowszechnienia usługi asystencji osobistej, wprowadzenie sprawdzonej w pilotażowych projektach usługi trenera usamodzielnienia,

zapewniającej zindywidualizowany i podmiotowy system wsparcia OzNI zamieszkujących samodzielnie i /lub w parach/grupach w mieszkaniach socjalnych, komunalnych, własnościowych, wynajmowanych na wolnym rynku.

30. Likwidacja odpłatności za usługi opiekuńcze, specjalistyczne i wspierające życie w integracji oraz aktywizujące dla osób o najcięższym typie niepełnosprawności, która pociąga za sobą konieczność zakresu wsparcia, którego ani budżet osoby z niepełnosprawnością ani jej rodziny nie jest w stanie udźwignąć. Natomiast tam gdzie odpłatność musi pozostać powinien być znacząco podniesiony próg dochodowy, a odpłatność wyliczana wyłącznie z dochodów własnych dorosłej osoby niepełnosprawnej. Ponadto, świadczenia opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych powinny być zróżnicowane w zależności od stopnia niepełnosprawności, poziomu funkcjonowania osoby z niepełnosprawnością oraz stopnia obciążenia rodziny opieką. Optymalnym rozwiązaniem byłaby sytuacja, w której usługi opiekuńcze przestaną być świadczeniem socjalnym, a staną się świadczeniem rehabilitacyjnym.

31. Należy rozważyć w nowelizacji ustawy o pomocy społecznej, wprowadzenie „bonu opiekuńczego” o określonej wartości, dzięki któremu osoba niesamodzielna będzie sama podejmowała decyzję, z jakich usług skorzystać, w jakim wymiarze i u jakiego usługodawcy. Dzięki takiemu rozwiązaniu możliwe będzie bardziej elastyczne (a więc i bardziej adekwatne do potrzeb) świadczenie usług.

32. Zapewnienie ośrodkom wsparcia stabilnych podstaw finansowania (analogicznie do środowiskowych domów samopomocy) i bezpośrednio powiązanie ich z mieszkalnictwem wspomaganym, jako warunku rozwoju środowiskowego systemu wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną i osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju.

33. Wspieranie rozwoju ruchów i grup samopomocowych dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju oraz dla członków ich środowiska rodzinnego, jako niezbędnego elementu środowiskowego systemu usług w procesie deinstytucjonalizacji.

34. Objęcie absolwentów WTZ i innych placówek stabilną usługą trenera pracy w procesie zatrudnienia wspomaganego poprzez wprowadzenie do ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych zapisu o ciągłości tego typu wsparcia i wskazania sposobu jego finansowania.

Ponadto, aby proces aktywizacji zawodowej uczestników tych placówek gwarantował odpowiedni poziom kompetencyjny – zgodny z oczekiwaniami rynku pracy, niezbędne jest stworzenie możliwości korzystania przez uczestnika w trakcie rehabilitacji w placówce z innych instrumentów rynku pracy tj. szkoleń czy staży zawodowych. Spełnienie tego wymogu zwiększy szanse udziału OzNI w budowaniu systemu zabezpieczenia materialnego na przyszłość.

35. Doinwestowanie w rozwój zakładów aktywności zawodowej i spółdzielni pracy – jako pośrednich form zatrudnienia absolwentów wtz i innych placówek rehabilitacyjnych przed wejściem na otwarty rynek pracy.

36. Podjęcie działań szkoleniowych i organizacyjnych adresowanych do funkcjonujących domów pomocy społecznej, które powinny być również objęte procesem planowej, stopniowej deinstytucjonalizacji – zapewniające pracownikom i mieszkańcom bezpieczną readaptację.

37. Rozwój i wspieranie inicjatyw tworzenia sieci organizacji działających w obszarze wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną i osób z całościowymi zaburzeniami rozwoju. Utworzenie organizacji parasolowej posiadającej kompetencje merytoryczne i prawne do monitorowania jakości mieszkalnictwa wspomaganego w Polsce (szkolenia, doradztwo, monitoring),

38. Zapewnienie osobom z lekką niepełnosprawnością intelektualną (również bez orzeczonej prawnie niepełnosprawności) możliwości bycia beneficjentami mieszkalnictwa wspomaganego. Doświadczenia organizacji pozarządowych oraz ośrodków pomocy społecznej wskazują bowiem na wzrastający poziom wielorakiego wykorzystania, psychodegradacji i patologizacji osób z tej grupy nie objętej wsparciem po śmierci ich rodziców/opiekunów.

39. Wdrożenie w system prawny mechanizmów zabezpieczenia prawno – materialnego OzNI za strony rodzin na wypadek ustania aktualnej opieki/wsparcia (tj. rozwój samoorganizowania rodzin poprzez rozbudowę i promowanie wdrażania Indywidualnych Planów Zabezpieczenia Prawno Materialnego dedykowanych osobom z niepełnosprawnością intelektualną) zintegrowanych z pozostałymi elementami systemu usług środowiskowych.

W zakresie natomiast konkretnych propozycji dotyczących obszaru niepełnosprawności wskazuje się:

1. Pierwszeństwo dostępu osób z niepełnosprawnościami do publicznych programów mieszkaniowych

Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 172).

Art. 21 ust. 3 pkt 3 Zasady wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy powinny określać w szczególności:

kryteria wyboru osób, którym przysługuje pierwszeństwo zawarcia umowy najmu lokalu na czas nieoznaczony i umowy najmu socjalnego lokalu;

proponowana zmiana

Zasady wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy powinny określać w szczególności kryteria wyboru osób, którym przysługuje pierwszeństwo zawarcia umowy najmu lokalu na czas nieoznaczony i umowy najmu socjalnego lokalu, przy czym uwzględnić należy pierwszeństwo osób z niepełnosprawnościami

2. Specjalny urlop z gwarancją powrotu do pracy dla rodziców dzieci z niepełnosprawnością

Wprowadzenie zmian do ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1320 z późn. zm.) poprzez zapewnienie urlopu dla rodziców dzieci z niepełnosprawnością z możliwością powrotu do pracy na dotychczasowym stanowisku.

3. Przystosowanie wszystkich środków transportu publicznego do osób niepełnosprawnych, wyposażenie ich w windy i rampy.

Ustawa z dnia 16 grudnia 2010 r. o publicznym transporcie zbiorowym (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1371 z późn. zm.).

Art. 25 ust. 3 pkt 5 - W umowie, o której mowa w ust. 1, określa się w szczególności: wymagania w stosunku do środków transportu, w tym dotyczące wprowadzania

nowoczesnych rozwiązań technicznych, a także ich dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz osób o ograniczonej zdolności ruchowej;

Brak rozporządzenia wykonawczego, należy aktem prawnym zapewnić obowiązek zapewnienia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami czy ograniczeniami ruchowymi w taborze komunikacji publicznej - miejskiej, międzymiastowej czy regionalnej, przykładowo poprzez obowiązkowe wyposażenie w windy czy rampy.

4. Zapewnienie w instytucjach finansowanych ze środków publicznych (szpitale, sądy etc) tłumacza migowego.

Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1824).

Art. 12. [Zgłoszenie chęci skorzystania ze świadczenia usług tłumacza PJM, SJM i SKOGN]

1. Osoba uprawniona, o której mowa w art. 11 ust. 3, jest zobowiązana zgłosić chęć skorzystania ze świadczenia ze wskazaniem wybranej metody komunikowania się, do właściwego ze względu na właściwość sprawy organu administracji publicznej, co najmniej na 3 dni robocze przed tym zdarzeniem, z wyłączeniem sytuacji nagłych.

Proponowane zmiany:

Skrócenie okresu powiadomienia organu o skorzystaniu z pomocy tłumacza do 2 dni roboczych, ewentualnie wprowadzenie wymogu by jeden z pracowników organu posługiwał się językiem migowym.

5. Umożliwienie zawierania małżeństw dla osób z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych (uzyskanie opinii medycznej?)

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1359).

Art. 12. [Przeszkoda choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego]

§ 1. Nie może zawrzeć małżeństwa osoba dotknięta chorobą psychiczną albo niedorozwojem umysłowym. Jeżeli jednak stan zdrowia lub umysłu takiej osoby nie zagraża małżeństwu ani zdrowiu przyszłego potomstwa i jeżeli osoba ta nie została ubezwłasnowolniona całkowicie, sąd może jej zezwolić na zawarcie małżeństwa.

Projekt zmiany

Poprzez skreślenie zapisu o ubezwłasnowolnieniu całkowitym

Art. 12. [Przeszkoda choroby psychicznej lub niedorozwoju umysłowego]

§ 1. Nie może zawrzeć małżeństwa osoba dotknięta chorobą psychiczną albo niedorozwojem umysłowym. Jeżeli jednak stan zdrowia lub umysłu takiej osoby nie zagraża małżeństwu ani zdrowiu przyszłego potomstwa sąd może jej zezwolić na zawarcie małżeństwa.

6. Obowiązkowa dostępność architektoniczna budynków użyteczności publicznej

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie

Projektowana zmiana § 54

Obecna regulacja:

§ 54. [Dźwig osobowy]

1. Budynek użyteczności publicznej, budynek mieszkalny wielorodzinny, budynek zamieszkania zbiorowego, z wyłączeniem budynków zamieszkania zbiorowego na terenach zamkniętych, oraz każdy inny budynek mający najwyższą kondygnację z pomieszczeniami przeznaczonymi na pobyt więcej niż 50 osób, w których różnica poziomów posadzek pomiędzy pierwszą a najwyższą kondygnacją nadziemną, niestanowiącą drugiego poziomu w mieszkaniu dwupoziomowym, przekracza 9,5 m, a także mający dwie lub więcej kondygnacji nadziemnych budynek opieki zdrowotnej i budynek opieki społecznej, należy wyposażyć w dźwig osobowy.

2. W budynku mieszkalnym wielorodzinnym, budynku zamieszkania zbiorowego oraz budynku użyteczności publicznej, wyposażanym w dźwigi, należy zapewnić dojazd z poziomu terenu i dostęp na wszystkie kondygnacje użytkowe osobom niepełnosprawnym.

3. W przypadku wbudowywania lub przybudowywania szybu dźwigowego do istniejącego budynku dopuszcza się usytuowanie drzwi przystankowych na poziomie spocznika międzypiętrowego, jeżeli zostanie zapewniony dostęp do kondygnacji użytkowej osobom niepełnosprawnym.

§ 55. [Przystosowanie dla osób niepełnosprawnych]

1. W budynku mieszkalnym wielorodzinnym niewyposażonym w dźwigi należy wykonać pochylnię lub zainstalować odpowiednie urządzenie techniczne, umożliwiające dostęp osobom niepełnosprawnym do mieszkań położonych na pierwszej kondygnacji nadziemnej oraz do kondygnacji podziemnej zawierającej stanowiska postojowe dla samochodów osobowych.

2. W niskim budynku zamieszkania zbiorowego i budynku użyteczności publicznej, niewymagającym wyposażenia w dźwigi, o których mowa w § 54 ust. 1, należy zainstalować urządzenia techniczne zapewniające osobom niepełnosprawnym dostęp na kondygnacje z pomieszczeniami użytkowymi, z których mogą korzystać. Nie dotyczy to budynków zamieszkania zbiorowego na terenach zamkniętych.

3. Dopuszcza się niewyposażenie w dźwigi budynku mieszkalnego wielorodzinnego do 5. kondygnacji nadziemnej łącznie, jeżeli wszystkie pomieszczenia na ostatniej kondygnacji są częścią mieszkań dwupoziomowych.

4. W istniejącym budynku mieszkalnym wielorodzinnym niewyposażonym w dźwigi, na którego budowę została wydana decyzja o pozwoleniu na budowę przed dniem 1 kwietnia 1995 r., na poddaszu usytuowanym bezpośrednio nad 4. kondygnacją nadziemną, dopuszcza się zmianę sposobu użytkowania pomieszczeń na mieszkania.

Proponowane zmiany

Zmiana § 54 ust. 1 poprzez wprowadzenie nakaz wyposażania w dźwig osobowy lub osobowo-towarowy budynków użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego mających dwie lub więcej kondygnacji .

7. Przyznanie prawa do zasiłku pielęgnacyjnego od daty wystąpienia niepełnosprawności, a nie od daty złożenia wniosku

Obecna regulacja Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 111 z późn. zm.).

Art. 24 ust.2

Prawo do świadczeń rodzinnych ustala się, począwszy od miesiąca, w którym wpłynął wniosek z prawidłowo wypełnionymi dokumentami, do końca okresu zasiłkowego.

Proponowana zmiana:

Prawo do świadczeń rodzinnych ustala się, począwszy od miesiąca, w którym wystąpiła niepełnosprawność, do końca okresu zasiłkowego.

8. Zapewnienie udziału w głosowaniach we wszystkich typach wyborów

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. - Kodeks wyborczy (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1319 z późn. zm.).

Art. 2. [Zasada osobistego głosowania]

W wyborach głosować można tylko osobiście, chyba że kodeks stanowi inaczej.

Proponowana zmiana:

Ust. 2 Wyborca niepełnosprawny może głosować za pomocą pełnomocnika

V. Podsumowanie

Z powodu bardzo dużego rozproszenia przepisów prawa koniecznym jest zintensyfikowanie działań mających na celu zebranie materii dotyczącej niepełnosprawności w jeden uniwersalny, przejrzysty i czytelny akt prawny.

Zdecydowana większość rodzin przedstawia świadomość prawną na niskim lub bardzo niskim poziomie. Oznacza to że bez pomocy podmiotów zewnętrznych, konsultantów czy doradców nie są oni nawet w podstawowy sposób korzystać na dzień dzisiejszy z możliwości jakie daje obowiązujący w Polsce porządek prawny. Specyfika również zagadnień związanych z bieżącym funkcjonowaniem rodzin dotkniętych niepełnosprawnością determinuje konieczność objęcia tej grupy społecznej ponadprzeciętnie dużą opieką również wytchnieniową. Większość rodzin uskarża się na nieadekwatną pomoc ze strony organów państwowych. Duże zaniepokojenie przedstawiane jest również w obszarach opiekuńczej roli państwa na wypadek pozostawania osoby z niepełnosprawnością bez opieki faktycznej. Aktualna oferta opiekuńcza sprowadza się do Domów Opieki Społecznej, co w przypadku osób z zaburzeniami z obszaru intelektualnego może bez utrzymania

specjalistycznej rehabilitacji prowadzić do znacznych regresów w zakresie samodzielności i funkcjonowania Beneficjentów. Ratunkiem dla sytuacji faktycznej z jaką mamy do czynienia jest wspieranie wyspecjalizowanych organizacji typu NGO. Ważne jest opracowanie szczegółowego ustawodawstwa dotyczącego praw osób z niepełnosprawnościami, ale przede wszystkim chodzi o społeczne szanse tych osób a zależą one nie tylko, i nawet nie tyle od legislacji, ile od społecznego nastawienia, przychylności, zrozumienia i chęci okazania pomocy. Organizacje powinny postulować, aby administracja jak najszybciej wykształciła systemowe i zinstytucjonalizowane, ale niezbiurokratyzowane, zasady współpracy organizacji z władzami, tak na szczeblu lokalnym jak i ogólnopolskim. Wprowadzane reformy struktur państwowych są też szansą na stworzenie jednolitej, spójnej struktury administracyjnej odpowiedzialnej za rozwiązywanie problemów tego środowiska. Działania organizacji pozarządowych, środowiska oraz instytucji administracji państwowych powinny prowadzić do wdrażania rozwiązań zawartych w postulowanych oddolnie rozwiązaniach. Ma to prowadzić do zapewnienia osobom niepełnosprawnym szans takich samych jak pełnosprawnym członkom społeczeństwa. Wierzyć należy, że plany uchwalenia ustawy o niepełnosprawności jako uniwersalnego pakietu zasad, może być rozsądnym ruchem mającym na celu uregulowanie tej bardzo szerokiej problematyki. Mając na celu dotarcie do najszerszego spectrum odbiorców w ramach realizacji przedmiotowego projektu zrealizowanych zostało szereg inicjatyw mających na celu propagowanie idei planowania przyszłości osób z niepełnosprawnościami, informowanie ich o prawach i benefitach dedykowanych tej grupie społecznej, które prezentowane były w trakcie szkoleń, z których prezentacje stanowią załącznik do przedmiotowego opracowania.

/-/ r. pr. Maciej Szal

VI. Załączniki

- 1) Wykaz aktów prawnych dotyczących tematyki niepełnosprawności;
- 2) Materiały szkoleniowe i prezentacje przygotowane w trakcie realizacji projektu.